

KARLOVA UNIVERZITA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

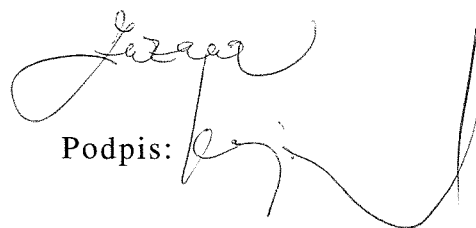
KUNÍN V LETECH 1918 – 1948

Národnostní proměny obyvatelstva v obci.

Zuzana Kojetinská
Vedoucí diplomové práce:
Doc. PhDr. Jana Čechurová, PhD.
květen 2006, 6. ročník
historie-politologie

Potvrzuji, že jsem tuto práci zpracovala pod vedením Doc.
Čechurové pouze na základě uvedených pramenů a literatury.

V Praze, dne 10. 5. 2006.

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Jana Čechurová', written in a cursive style. The signature is positioned above the word 'Podpis:'.
Podpis:

Obsah:

1. Úvod ... 4
  - A. Kolektivní vědomí a historická paměť ... 4
  - B. Zvolená metoda a hodnocení dostupných pramenů ... 7
2. Rámec obecných a regionálních dějin ... 14
  - A. Česko – německé vztahy v prostoru českých zemí do roku 1948 ...14
  - B. Specifika národnostního vývoje v regionu Kravaňsko ... 26
3. Charakter obce Kunín ... 40
  - A. Základní údaje o obci ... 40
  - B. Obyvatelstvo v obci ... 47
4. Složitě, ale spolu. (říjen 1918 – březen 1938) ... 65
5. Vítězství nacismu. (březen 1938 – říjen 1938) ... 78
6. Pod křídly říšské orlice. (říjen 1938- květen 1945) ... 91
7. Výměna rolí. „Odsun“ Němců a osídlování obce Čechy. (květen 1945 – 1948) ... 115
8. Závěr ... 144
9. Seznam pramenů a literatury ...147

1.Úvod

1.A. Kolektivní vědomí a historická paměť

Se společenským vnímáním dějiny dokáží dělat zázraky. Historické zvraty, způsobované konkrétními událostmi, realitu upravují nekompromisně a trvale. V běhu dní po určité době tak některé zdánlivě stálé konstanty ve společnosti mizí a jsou plynule a přirozeně nahrazovány jinými danostmi, o kterých se nepochybuje. Čas jako by skutečnost mazal a nahrazoval skutečností novou. Příkladem budiž vnímání české společnosti charakteru „českých zemí“: „český“ charakter „českých zemí“ v česká veřejnost považuje za samozřejmý a nezpochybnitelný.

Vědomí společnosti neodráží objektivní realitu, tj. nebere v potaz pouze logické závěry vyvozené z pozitivisticky doložitelných údajů. Vnímá-li tedy česká veřejnost české země jako země Čechů, neznamená to ještě, že by Češi nebo jejich kulturně-političtí představitelé tvrdili, že český charakter českých zemí je záležitostí pradávnou. Pravdou je totiž přesný opak: Český charakter českých zemí není samozřejmý, ani nezpochybnitelný. České země začaly být svým charakterem českými až v průběhu moderních dějin, dokonce tak nedávno, že pamětníci, kteří dobu před „českým charakterem“ na vlastní kůži prožili, stále žijí.

Společenské vědomí vytlačuje do pozadí některá fakta, nejen ta historická. Realitu zjednodušuje podle základních, rychle použitelných a snadno pochopitelných schémat a pomáhá tímto jedinci snáze se orientovat ve složitém světě. Funguje tedy na základě podobných principů jako paměť jednotlivce: tím, že do podvědomí vytlačuje bolestné vzpomínky, čistí kapacitu psychiky a umožňuje člověku dále žít. Způsobuje však zároveň v psychice jednotlivce stejně jako ve společnosti traumata, která si časem cestu zpět do vědomí – ovšem již v pokřivené podobě - znovu najdou.

Historik se s podobnými „uzlovými místy“ v dějinách i s jejich pozměněným obrazem v přítomnosti setkává často. Velice výrazně se projevují v novodobých regionálních dějinách, kde nabývají podobu konkrétních mezilidských kontaktů, svázaných pokrevní příbuzností a po generace se vytvářejícími emotivními vztahy. Společenská paměť má ve více méně izolovaném mikrosvětě vesnice mnohem silnější pohnutky bránit sebe sama a rvát se za svou pravdu, protože brání samu podstatu existence společnosti. Současný český usedlík bývalé německé obce severomoravského pohraničí říká, že vesnice je domovem celé jeho rodiny, protože on a jeho sourozenci se zde narodili. Bývalý německý usedlík stejné vesnice však přesvědčeně o své rodině i své vesnici tvrdí totéž. A oba mají pravdu. Jejich individuální paměť i paměť společenské skupiny, ke které patří, jim nabízejí protichůdnou interpretaci minulosti i současnosti.

Úkolem historika přirozeně není analyzovat myšlení a cítění individua, natož společnosti. Chce-li historik přispět k pojmenování a objasnění společenských problémů, musí těžit z možností, které odhalování společenského vědomí nabízí, a zároveň respektovat jeho limity. Klasickým příkladem nepochopení dvou diametrálně odlišných přístupů k minulosti je masarykovsko-pekařovský spor o smysl českých dějin. Zatímco Masarykovi studium historie sloužilo jako prostředek k ospravedlnění idejí v přítomnosti, Pekař historii zkoumal pro ni samu. Zatímco jeden vytvářel (výchovní) mýtus, druhý jej bořil. Připomeňme, že obě snahy jsou legitimní a pro společnost potřebné. Je jen nutné, aby se mezi nimi striktně rozlišovalo, tj. aby se znovu a znovu rozpoznávaly vágní hranice mezi těmito dvěma interpretacemi reality.

Česko-německé vztahy patří bezesporu k výše zmiňovaným „uzlovým místům“ v dějinách českých zemí. Toto oboustranně navýsost nepříjemné téma je zatíženo spoustou stereotypních představ o skutečích „nás“ i těch „druhých“, „mých“ i „tvých“. Protože je společenské vědomí silnější realitou než samotná „objektivní pravda“, musí se bádání o nejnovějších regionálních dějinách českých zemí s těmito představami z gruntu vyrovnat. Nestačí ale využít jen potenciálu jejich sdělovací

hodnoty, tj. použit je jako specifického pramene. Neméně důležité je přizvat tuto kolektivní historickou paměť k jednomu stolu, akceptovat ji jako partnera v diskusi: přesnými formulacemi nezraňovat žádnou ze stran a mít na paměti, že za tzv. nezaujatým pozorovatelem číhá badatelova osobnost, formovaná veřejným míněním podobně jako ostatní.

Diplomová práce se zabývá dějinami Kunína v časově dlouhém a diferencovaném úseku mezi léty 1918-1948. Toto období je bohaté na události nejrůznějšího druhu, hospodářskými počínaje a konfesijními konče. Z obou stran časové osy jej od ostatních etap odlišuje fenomén národnostní problematiky, který najednou a s ohromnou intenzitou vpadl na dějinnou scénu obce. Sledování národnostní otázky jsem z toho důvodu postavila do čela popisu historie obce v letech 1918 – 1948. Záměrem práce je ozřejmit důvody, které způsobily „zjevení“ národnostní problematiky na dějinné scéně Kunína. Práce chce proto postihnout její dynamiku i roli, kterou hrála nejen v každodenním životě občanů, ale také – a především – v dějinných milnících, oněch „uzlových bodech“ historie, které mají fatální vliv na formování veřejného mínění.

1. B. Metoda výzkumu a použité prameny

Úskalí výzkumu zvoleného tématu jsem naznačila v úvodu. Vyplývají z regionálního i časového vymezení zkoumané problematiky: obec Kunín (dnes 1800 obyvatel) je malým územním celkem, jehož archivy se dochovaly jen torzovitě, časové období zvolené k bádání je krátké a ve vědomí bývalých i současných obyvatel na informace citlivým tématem.

Vedle klasické kritiky archívních pramenů jsem využila možnosti, které skýtá metoda výzkumu orální historie. Kromě těchto, dnes již i v případě orální historie, vědecky uznávaných metod, jsem v práci využila také ono kolektivní mínění, tj. nepřímé vzpomínky současných obyvatel Kunína. Tyto v úvodu přiblížené představy současníků o minulosti považuji za cenný zdroj informací, které přibližují, potvrzují nebo dokonce významově mírně posouvají poznatky z výzkumu archiválií i řízených rozhovorů s pamětníky.

O archivní pramennou základnu jsem se při výzkumu mohla opřít jen zčásti. Část archiválií zmizela v důsledku válečných událostí i liknavosti poválečných politických představitelů obce. Svou roli při tom sehrála jak téměř totální výměna obyvatelstva obce, tak přírodní živly (povodně v padesátých letech 20. století). Ztratilo se množství fotografií, dokládajících původní vzhled obce, obecní archiválie, dokumenty k dějinám nejrůznějších spolků atd. Fotografie částečně zachránili sudetští Němci, kteří měli na uchování zpráv o svém zkonfiskovaném majetku přirozený zájem.

V Okresním archivu Nový Jičín jsem čerpala z nezpracovaných fondů Archiv obce (AO) Kunín a Místní národní výbor (MNV) Kunín a Okresní národní výbor (ONV) Nový Jičín. K období mezi léty 1938-1945 dějin Kunína jsou ve fondu AO Kunín využitelné torzovitě zachované knihy ze zasedání obecních rad a obecního zastupitelstva, méně už kniha obecních rodů, neúplná kniha domovních listů atp. Bohužel jsou všechny dokumenty německé proveniencí značně nekompletní, čímž trpí jejich výpovědní hodnota. Omezeným zdrojem informací pro získání povšechné

představy o fungování obecního života do roku 1942 jsou v podstatě jen protokoly ze zasedání obecních rad a obecních zastupitelstev z fondu AO Kunín. Lépe je archiváliemi pokryto poválečné období, k jehož bádání jsem využila kapacity fondu MNV Kunín. Relativní dostatek informací poskytuje fond ONV Nový Jičín. Mimořádně cenný je oddíl Finance obcí (obecní spisy MNV Kunín 1945-1953), kde se celý karton věnuje pouze situaci v Kuníně. Ostatní spisy (okresní osídlovací komise a oddíly týkající se konfiskace majetku Němců a jejich odsunu) Kunín zmiňují jen namátkou v jednotlivostech. Informace je z nich potřeba doslova dolovat zdlouhavou cestou procházením mnoha metrů spisového materiálu.

Protože je archivální základna pro období 1938-1945 malá, zaměřila jsem svou pozornost na místní tisk. V Novém Jičíně dvakrát - třikrát týdně vycházely regionální „Deutsche Volkszeitung für das Kuhländchen“. V pravidelné rubrice „Aus Nah und Fern“ noviny otiskovaly příspěvky kunínského zpravodaje. Protože byl tehdejší Kunewald stále poměrně významnou obcí¹, objevovaly se v novinách častěji i větší články o obecním životě. Charakter „Volkszeitung“ kopíroval proměny sudetoněmeckých nálad na Novojičínsku. Noviny byly poměrně výrazně nacionálně laděny - ostrý nacionalistický kurs nabraly po připojení Rakouska k Německu, v březnu 1938. Od vypuknutí války sloužily válečné propagandě. Jejich vydávání bylo, pravděpodobně kvůli nedostatku papíru, zastaveno v prosinci 1944.

Zajímavým a celorepublikově ojedinělým pokusem bylo vydávání Věstníku české menšiny Vilémem Stanovským, který čtrnáctideník koncipoval v duchu kontroverzní spolupráce s nacisty. Snažil se přesvědčit českou menšinu na Novojičínsku, že přijetí stávajících poměrů, tj. akceptování výsledků Mnichovské dohody, je nutným zlem, které může nejen zachránit mnohé lidské životy, ale také udržet existenci české menšiny na Novojičínsku. Soudě podle úvodníků, které koncipoval na svou obhajobu, se jeho aktivity nesetkávaly s příznivým ohlasem. I přesto bylo vydávání novin v roce 1940 zastaveno. Pro výzkum dějin Kunína

---

¹ Rozkvět obec prožívala ve 2. polovině 18. století.

však tyto noviny velkým přínosem nejsou, protože zdejší už tak slabá česká menšina po Mnichovu ztratila na síle.

V létě 1945 v Novém Jičíně začal vycházet týdeník „Nové Kravařsko“. Přestože nedosahoval zdaleka takových nákladů a tím i rozsáhlého obsahu jako jeho německý předchůdce, informace o Kuníně přinášel poměrně často, čímž pro budoucno obohatil znalost o poválečných dějinách obce.

Konečně třetí metodou, na které jsem založila své bádání, byly řízené rozhovory, které jsem vedla s pamětníky. I když jsem původně oslovila téměř rovnoměrně příslušníky obou národnostních skupin, sudetské Němce i Čechy, našla jsem veskrze pozitivní odezvu jen u prvních z nich. Domnívám se, že sudetští Němci jsou na česko-německý dialog lépe připraveni. Diskuse o válečném i poválečném období v bývalém Západním Německu, kam byla naprostá většina kunínských Němců „odsunuta“², intenzivně probíhá již od 60. let. Navíc je motivace žijících sudetských Němců – pamětníků - zabývat se touto kapitolou dějin přirozeně velmi silná, neboť se týká kořenů jejich života a je nerozlučně spjata s osobními vzpomínkami z dětství nebo mládí, klíčovými pro osobnost jednotlivce.

Zatímco tedy sudetští Němci projevili upřímné nadšení, že se jejich osudy bude někdo seriózně zabývat, Češi mé prosby o rozhovor, až na čestnou výjimku, přijali s rozpaky, vyhýbavostí a odmítnutím. Domnívám se, že resentimenty na české straně jsou ve srovnání se stranou německou v současné době silnější a důvody k mlčení větší. Jednak zde působí faktor opožděné celospolečenské diskuze, a z toho důvodu teprve teď právě probíhající, avšak neukončená proměna diskursu, jejímž důkazem je i vznik této práce, v neposlední řadě také jinou zkušeností prošlá kolektivní paměť: Podobně jako sudetským Němcům „kolektivní vědomí“

---

² Sudetští Němci z Kunína byli v převážné většině „odsunuti“ do spolkové země Bádensko-Württembersko.; Pro rozhodnutí spojenců z Postupimi ohledně humánního odsunu Němců ze střední východní Evropy používám termín „odsun“. Akceptuji tím jednak termín ustálený v českém prostředí (oproti vysídlení), uvozovkami však upozorňuji na jeho bagatelizování skutečnosti. Podobně jako sudetoněmecké vyhnání, kterým se v odborné literatuře označuje období „divokých odsunů“, tj. skutečné vyhánění Němců z Československa do srpna 1945, je termín odsun zatížen předsudky

umožňuje (jednostranným nalezením viníka – Beneše, odpoutáním se od nacistických zločinů odvoláváním se na nemožnost uplatňování principu kolektivní viny atp.) sejmout mnohé z toho, co jim brání se k tématu vracet, Čechům jejich „kolektivní vědomí“ (strach o ztrátu majetku, respekt ke skutkům svých rodičů atp.) stále znemožňuje se k tématu vyjadřovat bez obav.

Formou řízeného rozhovoru jsem se třinácti bývalými občany Kunína natočila dvanáct devadesáti minutových magnetofonových kazet. Dvanáct pamětníků jsou zástupci sudetských Němců, namátkou vybraných, jedna pamětnice je českého původu.

Určité pochybnosti ohledně věrohodnosti výpovědí by mohla vyvolat otázka stáří pamětníků v době, ke které se rozhovor vztahoval. Protože události, kterým se věnujeme, proběhly před šedesáti lety, nebylo možné spokojit se jen s výpověďmi těch, kteří by v inkriminované době byli plnoletí. (Jak se ostatně v průběhu rozhovorů ukázalo, zajímavější a přínosnější pro problematiku byl nikoli věk pamětníků, ale spíše míra jejich (sebe)reflexe, podmíněná vyrovnáním se s minulostí a dosaženým vzděláním.)

Šest ze dvanácti sudetských Němců, se kterými jsem hovořila, se narodilo před rokem 1928, tzn. že válku i dobu po osvobození prožili jako dospělí a jsou bez pochybností schopni se k událostem vyjádřit kompetentně. Čtyřem sudetským Němcům bylo v době odsunu patnáct let, tj. narodili se před rokem 1931. I když připustíme, že jejich percepce událostí byla zkreslená nízkým věkem, nemůžeme jen z toho důvodu výpovědní hodnotu jejich vzpomínek snižovat, neboť každá věková skupina vnímá události se zátěží svého věku. Dvě sudetoněmecké pamětnice prožily válečné události jako děti. Jejich výpovědi jsem nevynechala z důvodu, který jsem nastínila výše: jejich postřehy považuji pro téma za jedny z nejpřínosnějších a nejpodnětnějších. Výpovědi, vzniklé z řízených rozhovorů s nimi, jsem důkladně analyzovala.

---

nacionálního pohledu. V německé verzi práce použiji ze stejného důvodu jako „odsun“ termín ustálený v německém prostředí - „Vertreibung“.

Zohledňovala jsem především skutečnost, že jejich vzpomínky byly více než vzpomínky ostatních vystaveny jejich pozdější vědomé reflexi. Pozoruhodné také je, že pokud už se jim vzpomínky zachovaly, musí být autentické, neboť vznikaly z dětsky „syrových“, tedy velmi silných, pocitů.

Vzorek českých pamětníků se zmenšil na minimum nejen v důsledku důvodů, které jsem zmínila výše. Česká menšina byla za války velmi malá, v obci zůstalo jen několik rodin a svobodných dělníků. Českých pamětníků, které jsem mohla oslovit, je tedy zákonitě méně než pamětníků německých. Do kontaktu jsem proto vstoupila jen s Andělou Schillerovou.

Metoda řízených rozhovorů je postavena na dvou fázích, ve kterých se rozhovory vedou.³ V první fázi pamětník volně vypráví svůj životopis a podrobněji se volně vyjadřuje k událostem, ohledně kterých byl osloven. Po zpracování této první fáze rozhovoru historikem následuje rozhovor druhý, který se svým charakterem již více blíží dialogu a který upřesňuje sporné nebo nepřesné body z rozhovoru prvního. Důležitou roli při vedení těchto rozhovorů hraje vzájemný vztah, který se mezi tazatelem a pamětníkem vytváří. Je žádoucí, aby byly rozhovory vedeny v uvolněné atmosféře, aby se mezi aktéry rozhovoru navodil vztah důvěry.

Tento způsob bádání je ovšem časově náročný a vzhledem k odlehlosti Německa pro studenta také finančně náročný. Bohužel se mi nepodařilo uskutečnit návštěvy u zpovídaných sudetských Němců dvakrát za sebou. Musela jsem proto spojit obě části rozhovorů do jedné a spokojit se s takovými výsledky rozhovorů.

Dalšími cennými písemnými zdroji informací, které nejsou uloženy v archivu, jsou pro předválečnou dobu Kronika české menšinové školy a pro dobu poválečnou deníkové záznamy německého správce velkostatku.

Česká menšinová škola byla v Kuníně Národní jednotou zřízena po vzniku Československé republiky na podporu „českého živlu“ v pohraničí.

---

³ Vaněk, M.: Orální historie ve výzkumu soudobých dějin, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2004.

Kroniku české menšinové školy vedl od roku 1923 do října 1938 její ředitel Julius Busek (dřívější zápisy od školního roku 1920 – 1921 pocházejí od předchozích ředitelů školy) Kniha byla interní záležitostí českého menšinového školství, na jejíž objednávku a pro jejíž potřeby vznikala. Busek zaznamenával nejen údaje, které se bezprostředně týkaly školy, ale zachycoval povšechný život v obci. Mimořádnou pozornost věnoval národnostním a sociálním poměrům, tedy oblastem, které byly pro život místní české menšiny relevantní. Busek byl příznivcem T.G. Masaryka, zastáncem systematické spolupráce s Němci. Kromě lásky k Československu v dětech podporoval vlastenecké sebevědomí. Byl přesvědčený, že pozvednutí ze sociálního marasmu je podmíněno posílením národní hrdosti, která mezi Čechy v obci do vzniku Československa v podstatě neexistovala. Rétorika, kterou v kronice Busek používal, byla umírněně nacionalistická, resp. silně patriotická.

Adolf Purr pracoval jako správce kunínského velkostatku brněnského podnikatele rytíře Dr. Viktora Bauera od roku 1934. Purr se narodil ve smíšené česko-německé rodině ve Východních Čechách. Ze své německé nacionálně vlašné rodiny (díky matce hovořil plyně česky) si odnesl tolerantní národnostní postoje. Jeho zavedení do úřadu šafáře mimo jiné pravděpodobně také souviselo se snahou statkáře Bauera zaměstnávat na statku více Čechů (viz. níže). Během Purrova působení se nacionální poměry na velkostatku uklidnily.

Svůj deník Purr začal psát během posledních válečných dnů. (Purr byl jako osoba nezbytná pro chod říšského hospodářství zproštěn vojenské služby a pobýval v Kuníně, na rozdíl od jeho rodiny, která se nacházela v Kadani a pro níž záznamy vedl.) V deníku se kromě jiného zmiňuje také o situaci v Kuníně jak během osvobození, tak v prvních měsících po něm. Bohužel však dcera pana Purra, paní Drost, není v současnosti ochotná deník, který čítá cca. 80 stran, poskytnout k badatelským účelům, resp. dnes již velmi chatrný dokument, psaný obyčejnou tužkou, nechce kopírovat, z rodinných důvodů nechce půjčovat originál a nemá údajně ani čas nebo prostředky jej přepsat do elektronické podoby. K dispozici však poskytla vlastní několikastránkové shrnutí, částečně doslova citované,

z něhož čerpám a na jehož objektivitu jsem se musela spolehnout. Časem, doufám, se podaří najít cestu, jak deník zveřejnit celý.

Z regionální literatury je potřeba zmínit sudetoněmecký „Heimatbuch Kunewald“ a české „Dějiny Kunína“.

Heimatbuch Kunewald je vzpomínková kniha odsunutých sudetských Němců. Publikace vychází z relativně čerstvých vzpomínek odsunutých Němců, dokončena byla v roce 1979. Její vznik podnítila vlna vycházení podobných vzpomínkových knih obcí sudetoněmeckého Landsmanschaftu. Heimatbuch se věnuje dějinám obce od jejího vzniku, jejím institucím, historickým událostem, každodennímu životu v obci. Je mimořádně cenným zdrojem informací, neboť některé údaje, které obsahuje, nejsou jinde k nalezení: seznamy osob, čísel popisných a jejich majitelů, důležité obecní události atd. Co se údajů týče, je Heimatbuch vysoce objektivní, precizně zpracovanou, navíc reprezentativně vypravenou publikací. Je psán ve stroze faktografickém, věcném tónu: Nepokouší se, a nelze to od ní očekávat, o jakékoli analýzy národnostních poměrů v obci, ba dokonce o analýzu příčin sudetoněmecké tragédie.

Dějiny Kunína místního badatele Josefa Kubového informují o dějinách obce od jejích počátků do tehdejší současnosti. Vznikly u příležitosti otevření nové budovy Základní školy v obci v roce 1975. Ve srovnání s Heimatbuch jsou Dějiny z obsahového i formálního hlediska čistě amatérským počinem. Nesou známky unáhlených, ba propagandistických hodnocení a závěrů. Informace Kubový často podává syrovou formou pouhým přepisem dokumentů, což paradoxně výpovědní hodnotu i důvěryhodnost tohoto zdroje zvyšuje.

2. Rámec obecných a regionálních dějin

2. A. Česko – německé vztahy v prostoru českých zemí do roku 1948

Dějiny regionu jsou podmíněné událostmi obecných (politických) dějin. Záměrně se při pojmenování obecných dějin vyhýbám přívlastku „velké“, protože by předpokládal, že v opozici k nim by dějiny regionální byly jakými si dějinami „malými“. Při bádání o regionálních dějinách je dozajista nezbytné se v politických dějinách orientovat, protože mnohé události regionálních dějin pomáhají objasňovat, zároveň ale musíme čelit úskalí chápat regionální dějiny jen jako obtisk nižšího řádu, zrcadlový obraz dějin politických.

Dějiny regionu, tedy menšího územního, většinou správního, celku mají své zvláštnosti, které je potřeba explicitně pojmenovávat a tím upřesňovat jejich vztah k dějinám politickým. Dříve než se v textu k těmto národnostním specifikům Novojičínska, potažmo Kunína, dostaneme, považuji z výše uvedených důvodů za nutné udělat stručný exkurs do česko-německých vztahů na území českých zemí. Termínem české země zde rozumím historické území Čech, Moravy a území Slezska, patřícího k České republice.

Trvalou konstantou středoevropského prostoru, která ovlivňovala a podmiňovala vznik středoevropské kultury, byla multietnicita. Vycházím přitom z tzv. modernistické teorie⁴, podle níž nástup nacionalismu souvisí až s tendencemi moderní doby, a která etnikům v prostoru střední Evropy odmítá přiznat status národních kolektivů až do série revolučních událostí ve 2. polovině 18. a 1. polovině 19. století. V této době, vlivem mnoha nejrůznějších směrů a vlivů (osvícenství a racionalizace světa, průmyslová revoluce a sociální otázka a spousta dalších) prožívají mnohá etnika na území Evropy své „obrození“, tj. mění se v národy.

Nacionalismus vycházel z představ německého filosofa J. G. Herdera o přirozené existenci kolektivní identity lidí stejného jazyka a stejné kultury. Jeho kořeny musíme hledat v krizi identity pozdně feudálního člověka, v psychologické potřebě lidí sdružovat se a (negativně) se vymezovat vůči cizímu, neznámému prostředí.⁵ Nacionalismus je přitom nejen politickou ideologií s apelem k integraci, ale také silným osobním přesvědčením jednotlivce. Obě tyto roviny nacionalismu se navzájem podmiňují a synergií legitimizují nároky na vymezení jednoho národa, nejlépe formou vzniku samostatného státu.⁶

Známým problémem nacionalismu je rozdílné pojetí jeho obsahu, ztělesněné francouzskou a německou tradicí. První národ chápe jako skupinu občanů státu, sdružujících se na základně svobodného rozhodnutí stát se členem společenství akceptováním jeho podmínek. Německý, potažmo středoevropský, nacionalismus je založený na determinovanosti každého člověka dějinami a kulturním prostředím, ve kterém žili jeho předkové. Je tedy založen částečně na pokrevní, částečně na kulturní příbuznosti. (Rozdíl v kladení důrazu na pokrevní a na kulturní příbuznost je zvláště patrný v německém a českém přístupu k národní identitě. Zatímco u prvního z nich převažuje pokrevní pouto, český přístup je více orientován na společný jazyk a společnou minulost etnika na jeho území.)

Nacionalismus byl ale, vedle demokratismu, jen jednou z „modernizačních ideologií“ v Evropě. V prostoru Střední Evropy se díky složité etnické situaci tyto dva směry pozoruhodně doplňovaly a podporovaly. Politický ideál demokracie, jak jej chápala dobová právní věda, se obecně opíral o představu lidu sdruženého v národ. Např. autoři Ottova slovníku naučného demokracii chápali jako státní formu, „*jejíž podstata záleží v tom, že moc vládní drží celý národ* [zvýrazněno Z.K.] *sám*“.⁷ Fenomén nacionalismu byl tedy s demokratizačními tendencemi (a

---

⁴ Srovnej: Šmahel, F.: *Idea národa v husitských Čechách*, Praha 2000.

⁵ Gellner, E.: *Nacionalismus*, Brno 2003.

⁶ „Úsilí národů o existenci ve vlastním státě“ charakterizuje Blackwellova encyklopedie politického myšlení jako jeden ze základních znaků nacionalismu., in: Blackwellova encyklopedie politického myšlení; heslo Nacionalismus.

⁷ Ottův slovník naučný, heslo Demokracie.

s idejemi liberalismu a socialismu) úzce propojen, v mnohém ohledu byl dokonce jejich synonymem.

V následující pasáži se opírám o postřeh, že vzájemné česko-německé soužití se v prostoru českých zemí vyvíjelo v závislosti na nacionálních vlnách, kterými obě etnika (ne nutně souběžně) procházely. Pocit příslušnosti k národu zde přinejmenším do poloviny 20. století plnil funkci identity, která nahradila modernitou smetené tradiční jistoty a pravdy člověka: širokou rodinu a víru v boha.⁸ Ačkoliv se „dobro národa“ po celou přinejmenším 1. polovinu 20. století těšilo velké politické popularitě, byly přece jen určité okolnosti, za kterých dovolávání se národnostních práv bodovalo více než jindy. Jednalo se vždy o jakési krize, nečastěji provázené existenční nejistotou obyvatelstva.

První mocnou vlnou ve 20. století, kterou nacionalismus vynesl na přední místo v českých dějinách, byla Velká válka a události, která následovaly bezprostředně po jejím skončení. Během První světové války se nacionalismus zajímavým způsobem protnul s demokratismem - přinejmenším ve středovýchodní Evropě se v jejím důsledku prosadily moderní myšlenky jednak na svobodné „sebeurčení“ jak individuí, tak společenských skupin formovaných na národním principu: Na troskách Rakouska-Uherska vzniklo několik nástupnických států, které si do vínku přinesly ne jeden z jejich letitých problémů:

Rakousko – Uhersko se dlouhodobě potýkalo jak s nedostatkem politické vůle, tak často také s objektivní nemožností řešit aktuální problémy doby: Pozitivní vývoj v hospodářské i sociální oblasti v 19. století ochromovaly souboje jednotlivých národů Předlitavska (uherské zákonodárství jakýkoliv odpor de facto znemožňovalo) o svá domnělá národní práva.⁹ Toto úsilí národů Rakouska o prosazení národní rovnoprávnosti se za ruku vedlo s bojem za demokratické uvolnění politického života.

---

⁸ Podobným srovnatelným fenoménem v moderních dějinách je snad jen komunistická ideologie.

⁹ Kořalka, J.: Češi v Habsburské říši a v Evropě 1815 – 1914, Argo, Praha 1996, s. 138 - 183

Napětí mezi etniky se nejméně od poloviny 19. století vyostřovalo zejména v českých zemích.¹⁰ Pokus Habsburků o vytvoření jednotného politického rakouského národa ztroskotal právě na vzrůstajícím se nacionálním hnutí. Čeští „obroditelé“ si vytli za cíl znovunabytí kompletní společenské struktury v národě¹¹. Národní emancipaci Čechů sledovalo německé obyvatelstvo zpočátku s jistou dávkou nedůvěry, později obezřetnosti, ba zášti. I když se výhrady Čechů vůči monarchii stále stupňovaly,¹² byla to až zahraniční iniciativa T.G.Masaryka během kataklyzmatických událostí války, která český nesouhlas s rakouskou politikou změnila v otevřený, všeobecně a nahlas proklamovaný český odpor.

Sudetští Němci se naopak s monarchií ztotožňovali. Rakousko-Uhersko jim umožňovalo klidnou a plodnou existenci a vytvářelo ideální podmínky pro národní rozvoj. Jako části vládnoucího národa měli sudetští Němci zajištěná kulturní i politická privilegia. Identita českých Němců byla téměř beze zbytku rakouská, tj. cítili se být rakouskou větví německého národa. Rozpoutání „krátkého“ konfliktu ve své většině akceptovali z loajálnosti ke svému státu. V mnoha případech dokonce vítali kvůli vidině případného zlepšení hospodářské situace, tj. vytvoření velkého hospodářského prostoru „Mitteleuropy“, která by sjednotila všechny Němce, žijící roztroušeně na jejím území.¹³

Zatímco tedy Češi na začátku největšího konfliktu v dějinách západní civilizace nejevili známky nadšení k jeho rozpoutání, Němci se za německou a rakouskou agresi bezvýhradně postavili.¹⁴ Postoj obou etnik v českých zemích k válce se tak přirozeně ustavil na opačných pólech a připravil půdu pro odlišné představy o poválečném mezinárodním uspořádání.

---

¹⁰ Křen, J.: *Konfliktgemeinschaft, Tschechen und Deutsche 1780 – 1918*, München 1996., s. 155 – 225

¹¹ Srovnej: Hroch, M.: *V národním zájmu: požadavky a cíle evropských národních hnutí devatenáctého století ve srovnávací perspektivě*, Praha 1999.

¹² Urban, O.: *Česká společnost 1848 -1918*, Praha 1982, s. 456 - 574

¹³ Neumann, F.: *Mitteleuropa, vize velkého hospodářského prostoru střední Evropy po válce vyhrané ústředními mocnostmi.*; dále *Sborník dokumentů k vnitřnímu vývoji v českých zemích za 1. světové války 1914 – 1918, I.-V.*, Praha 1993-1997.

¹⁴ Šedivý, I.: *Češi, české země a Velká válka 1914 – 1918*, Praha 2001.

Osud poražených států se ve Versailles ocitl zcela v rukou vítězných mocností, za kterou se, díky aktivnímu podílu vlastních vojenských oddílů, považovalo také Československo. Vznik jeho a dalších nástupnických, tzv. národních států umožnilo přesvědčení politického vedení USA v čele s Woodroem Wilsonem, že každý národ má přirozené právo žít ve vlastním státě. V Československu se však střetlo dvojí nezadatelné přirozené právo, německé s českým.

Z. Kárník národnostní situaci v meziválečném Československu výstižně označil jako multietnickou, nikoli národnostní. Snažil se tím poukázat na fakt, že sudetští Němci, jak se po rozpadu Rakouska-Uherska začali Němci žijící v českých zemích nazývat, v rámci daného stavu tvořili jen etnickou skupinu, podobně např. jako Židé, Romové nebo Poláci.¹⁵ Právě tato vynucená přeměna národnostní skupiny v etnickou menšinu byla pro Němce nepřijatelná a na protest proti násilnému začlenění do Československa se postavili se zbraní v ruce. V říjnu 1918 ustavili čtyři sudetoněmecké provincie, na Severní Moravě tzv. Sudetenland, a prohlásili je za součást Rakouska s úmyslem vstoupit do politického svazku s Německem. Připojení Sudet si tedy mladá republika musela vynutit použitím vojska, což se také neobešlo bez ztrát na životech, především na německé straně.

Politováníhodným efektem těchto ozbrojených incidentů byl nárůst vzájemné nedůvěry na obou stranách. Přes Masarykovu původní vizi o spolupráci obou etnik v jednom státě, nebyli zástupci českých Němců v důsledku okolností přizváni do Revolučního národního shromáždění. Jakékoli pozdější nabídky o spolupráci s Čechy do roku 1926 v „národní jednotě“ odmítali. Nicméně postupem doby se ostří národnostní záště začalo otupovat a u tzv. aktivistických sudetoněmeckých politických stran zvítězil pragmatismus. Vstup německých křesťanských sociálů a agrárníků do „panské“ vládní koalice v roce 1926 nechával tušit, že se situace v národnostním ohledu bude nadále jen zlepšovat. Za zmínku stojí také fakt, že Československo patřilo k několika málo evropským zemím, ve

---

¹⁵ Kárník, Z. (Ed.): Sborník k problematice multietnicity, Praha 1996., s. 3 - 13

kterých se národnostní menšiny těšily velké míře svobody, jak poukazovali už současníci.¹⁶

Bohužel kartami zamíchala Velká hospodářská krize. V Československu propukla sice později než v Německu, ale především v pohraničních oblastech, orientovaných na lehký vývozní průmysl, měla těžký průběh. V této druhé krizi, jak jsem je popsala výše, se utvořily předpoklady pro vznik druhé nacionalistické vlny. V tomto případě se zdvihla sice jen na sudetoněmecké straně, ale byla o to mocnější, čím větší rozdíl byl mezi nezaměstnaností mezi Čechy a Němci. Vidina možnosti rázného (avšak navýsost kontroverzního) řešení krize v Německu v kontrastu s eklektismem českého řešení, které sice eliminovalo největší negativní důsledky, ale zároveň nebylo tolik účinné jako např. zbrojení v Německu nebo New Deal v USA, vzbudilo v sudetských Němcích vlnu nevole a touhu po spojení s ostatními Němci.

Rázný zákrok československé vlády proti extremistickým sudetoněmeckým organizacím a stranám během let 1932 a 1933 (Volkssport, DNSAP, DNP) už však rozvířenou nacionální hladinu v Československu, a zvláště v jeho sudetském pohraničí, neuklidnil. Autoritativní režimy se ustanovovaly ve všech okolních státech a obklopile Československo, až se stalo pověstným „ostrovem demokracie“. Nacifikace Německa je sama o sobě pozoruhodným fenoménem. Za obecné příčiny uchycení se nacismu v Německu se považují nepřiměřeně tvrdé mírové podmínky Versailleského míru, jistá rozpolcenost výmarské demokracie a kruté důsledky hospodářské krize. Druhou věcí je však militantní stádovitost, jíž se Němci ochotně podřídili v „kolektivní“ jednotě. Společenská diskuse o německé vině, rozbíhají se v Německu od konce 60. let, se často pohybuje v konfrontaci kolektivní roviny s rovinou individuální. Filmy z posledních let, ať už se jedná o „Poslední dny Sophie Schollové“ nebo „Zánik Třetí říše“ jsou již jen špičkou ledovce, která dokazuje, že v Německu tato diskuse přispívá k opuštění oné kolektivní roviny (viny). Dějinná skutečnost je ale barvitější:

---

¹⁶ Sobota, E.: Národnostní autonomie v Československu?, Praha 1938.

Právě podstata nacismu a jeho rétorika, tj. vzývání jednoty národa a nelítostný boj za jeho blaho, způsobilo, proč se sudetoněmecké připojení k nacismu současníkům jevilo početně tak totálně. Je však potřeba znovu zdůrazňovat, že připojení k Německu si nepřáli všichni sudetští Němci, ale jejich většina, odvolávající se na to, že bojuje za všechny Němce bez ohledu na jejich vůli.¹⁷

Toto úsilí sudetských nacionálně socialistických stran (zformované z tzv. Heimatsfront) SdP vyřadit z politického života všechny ostatní strany a vystupovat jako reprezentant všech sudetských Němců bylo mimořádně úspěšné. Součástí této taktiky byla také proměna „Němce z Československa“ v „sudetského Němce“, tj. zpolitizování sudetoněmecké národní identity. SdP svehpě odmítala napojení na německé nacistické složky, antisemitistické zaměření i cíl sjednocení sudetoněmeckého „Volksgemeinschaft“ ve „Velkoněmecku“.¹⁸

Henlein druhou nacionální vlnu umně využil – zdá se, že německý nacionalismus neustále sílil. Neúspěšné byly všechny pokusy československých vlád o rozbití sudetoněmecké jednoty jak štěpením SdP i aktualizací novoaktivistické politiky ve 2. polovině 30. let. Oficiálně se sudetoněmecká nacistická politika dostala pod Hitlerova křídla po jeho projevu 20. února 1938, ve kterém vyjádřil odhodlání přičinit se všemi prostředky, aby se všichni Němci mohli spojit ve vlastním státě. Mezi Rakušany i sudetskými Němci jeho projev vyvolal vlnu nadšení, která 11. března vyvrcholila Anšlusem Rakouska a o půl roku později „Anšlusem československého pohraničí“.

Během prvních říjnových dní 1938 se rozsáhlé československé pohraničí (včetně oblastí obývaných převážně nebo dokonce jen Čechy) dostalo do područí nacistické Třetí říše a svět blížil další světové válce. Česko-Slovensko se ocitlo v nezáviděníhodné situaci - bylo obklopeno

---

¹⁷ Tato okolnost pravděpodobně na konci války přispěla k tomu, že vina rozpoutání II. světové války a za zničení Československa padla kolektivně na všechny sudetské Němce.

¹⁸ Kárník, Z.: České země v éře První republiky., II. díl, Československo a české země v krizi a v ohrožení, Praha 2002., s. 495 an.

totalitním systémem, který dotíral a politické body sbíral také na domácí půdě. Krátká existence Druhé republiky, jejíž demokratický systém byl již značně prosáklý nacismem,¹⁹ se dala očekávat. 14. března se odštěpilo jako německý satelitní stát Slovensko a následující den byl zbytek republiky okupován Wehrmachtem.

Vývoj v sudetské říšské župě procházel oproti zbytku Česko-Slovenska i pozdějšímu Protektorátu Böhmen und Mähren odlišným trendem, který byl podmíněn příslušností k jinému státnímu celku. Život v Sudetské župě byl beze zbytku uspořádán podle představ nacistické ideologie – právní systém byl přizpůsoben říšsko-německému, politický, společenský i kulturní pluralismus byl během několika málo týdnů „zgleichšaltizován“. Průmysl v pohraničí se s příchodem podzimu začal připravovat na válku za dobytí nového německého „životního prostoru“.

K rozdělení následujícího dlouhého časového úseku do roku 1945 do menších částí se jako vhodná nabízí proměna nálad obyvatelstva. Nadšení sudetských Němců bezprostředně po Mnichovské konferenci pomalu vyprchávalo a po vypuknutí II. světové války se ustálilo na absolutní loajalitě vůči nacistickému systému. Víra ve vítězství německých vojsk a ochota podstupovat oběti trvala do roku 1942, do měsíce trvající bitvy u Stalingradu, v níž Němci utrpěli rozsáhlé porážky i ztráty na životech. V tomto období nacistická ideologická masáž v důsledku bezprostředních osobních prožitků u většiny přestala působit jako spolehlivý prostředek a sudetoněmecké obyvatelstvo stále více propadalo obavám z prohry i z jeho následků.²⁰ Konkrétním důsledkům připojení pohraničí k Německu na život místních Němců i Čechů se věnuji v následujících kapitolách.

S příchodem Nového roku 1945 už bylo všeobecně zřejmé, že porážka je nevyhnutelná a obyvatelé župy, kteří zůstali na jejím území, s hrůzou upírali zraky na blížící se frontu. Válečná bída i zmar daly do

---

¹⁹ Rataj, J.: O autoritativní národní stát, Praha 1997.

²⁰ K dějinám československého pohraničí po Mnichovu 1938: Zimmermann, V.: Sudetští Němci v nacistickém státě, Praha 2001. dále: Kural, V., Radvanovský, Z. a kol, „Sudety“ pod hákovým křížem, Ústí nad Labem 2002.

pohybu masy lidí.²¹ Už během války nacisté prováděli politiku přesídlování soukmenovců do prostoru střední Evropy, od roku 1933 byli z jihovýchodních částí Evropy Rusy vyháněni Němci z Volyně, Besarábie apod. Dostávali se do sudetské župy a líčili místním hrůzy, které zažili. Přes území proudily transporty materiálu na východní i západní frontu. S koncem roku 1944 začali nacisté zahlazovat stopy svých krutostí a přemísťovali vězně z koncentračních táborů i válečné zajatce z frontou ohrožených oblastí.²² S příchodem fronty se na východě župy z obav před krvavou pomstou Rusů sudetští Němci vydávali na pouť do neznáma.

V prvních měsících po osvobození celé území osvobozeného Československa ovládl chaos, nekoordinované násilí a všeobecně pociťovaná nenávist k Němcům. V ruku v ruce s „vyrovnáváním účtů“ s nacisty postupovalo bezprostředně po osvobození „nové osídlování“ pohraničí a „odsun“ sudetských Němců. Oba fenomény jsou provázané jak tématicky, tak časově. Osídlování pohraničí i „odsun“ Němců mají společné příčiny i minulost. V otázce důsledků pro pohraničí v budoucnosti, potažmo vývoji v celém poválečném Československu, hrají stejně důležitou roli, vzájemně se podmiňují a doplňují.²³ Osídlování i „odsun“ byly diskutovány a připravovány v domácím i zahraničním odboji už od roku 1942.

Období bezprostředně po osvobození lze časově rozdělit do několika částí. Jaro a léto 1945 (do vydání Závěrečného prohlášení z Postupimské konference 2.srpna) se vyznačovalo zhrublou živelností, českým nacionálním radikalismem a s ním za ruku se vedoucí touhou po odplatě, německým strachem a bezprávím na Němcích páchaným. V tomto období se počet sudetských Němců v českých zemích výrazně zmenšil v důsledku pověstných divokých „odsunů“, osobního i masového vyřizování účtů se

---

²¹ Kural, V., Radvanovský, Z. a kol.: „Sudety“ pod hákovým křížem, s. 366 an.

²² Malá, I., Kubátová, L.: Pochody smrti, Praha 1965.

²³ Oba fenomény je z toho důvodu potřeba studovat dohromady. ; In: Arburg, A. von: Tak či onak. Nucené přesídlení v komplexním pojetí poválečné sídelní politiky v českých zemích, In.: Soudobé dějiny, 3/2003., s. 254

sudetskými Němci.²⁴ Pohraničí čelilo přílivu nových osídlenců nejrůznějších osobnostních kvalit, kteří přicházeli s nejrůznějšími záměry povzbuzování jednak oficiálními provoláními londýnského i moskevského odboje, tak pozdějšími výnosy komunistického ministerstva zemědělství a zabírali majetky a usedlosti sudetských Němců, jejichž osudy byly značně nepřehledné, ale vesměs nejisté, ba tragické.

V období od 2. srpna do konce roku 1945 byly nejkřiklavější přestupky jak v otázce „odsunu“ Němců a odplatě na nich, tak v otázce osídlování pohraničí postupně eliminovány. Divoké „odsuny“ byly zastaveny, situace v pohraničí se začala uklidňovat – odcházeli tzv. zlatokopové. Podíl na zkonsolidování situace mělo důslednější vymáhání dodržování zákonných norem, které, byť byly kontroverzní, stanovovaly pravidla a činily situaci přehlednější.²⁵ Osídlování pohraničí i „odsun“ Němců se sice v časových etapách v některých ohledech překrýval, ale oba proudy měly svá vlastní specifika, která jejich periodizaci mírně upravují.

Pro osídlování byl mezníkem říjen 1945, kdy začalo být vládou centrálně organizováno řízené osídlování, a léto 1946, kdy před červnovými parlamentními volbami staronový ministr zemědělství, J. Ďuriš osobně předával dekrety o vlastnictví půdy do rukou nových osídlenců. Do léta byly všechny lukrativní a zadatelné oblasti pohraničí plně obsazeny. Během následujícího roku, tj. od léta 1946 do podzimu 1947, se cíleně osídlovaly ty oblasti, o které v předchozích etapách Češi nejevili zájem (podhorské a horské oblasti).²⁶ Organizovaný „odsun“ Němců začal až se začátkem kalendářního roku 1946 a v několika etapách, kterým se podrobněji věnuji v poslední kapitole o dějinách Kunína, skončil v podstatě v létě 1947. Nejintenzivněji „odsun“ probíhal na jaře a v létě roku 1946.

---

²⁴ Přesný počet sudetských Němců „odsunutých“ v rámci divokých odsunů je nezjistitelný, pohybuje se v počtu stovek tisíc, In.: Staněk, T.: Odsun Němců z Československa 1945 – 1947, Praha 1991.

²⁵ Staněk, T.: Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa 1918 – 1948, Ostrava 1992.

²⁶ Čapka, F., Slezák, L., Vaculík, J.: Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce, Brno 2005., s. 59 -71

Na vzednutí silné vlny nacionálního radikalismu, tentokrát české, měly bezesporu vliv také krutosti nacistického režimu, i sama podstata této ideologie. Tato vyexponovaná masová vlna nacionálního radikalismu, byla podobně jako v předchozích případech (také u Němců) jednak podporována, jednak usměrňována oficiálními zákonnými normami. Je však potřeba si uvědomit, že tyto normy spíše odrážely tehdejší společenské vědomí a celkovou atmosféru více než ji zakládaly.

Zákonodárství v osvobozeném Československu bylo do ustavení Prozatímního národního shromáždění 28. října 1945 v rukou prezidenta republiky Dr. Edvarda Beneše. V říjnu 1940 vydal Beneš v londýnské emigraci ústavní dekret, v němž bylo deklarováno: „*Předpisy, jimiž se mění, ruší nebo nově vydávají zákony, budou vydávány po dobu platnosti zatímního státního zřízení v nezbytných případech prezidentem republiky k návrhu vlády ve formě dekretů, které spolupodepíše předseda vlády, respektive členové vlády, pověření jejich výkony*“. Podle ústavního dekretu prezidenta republiky z 3.8.1944 všechny dekrety podléhaly ratihabici (dodatečnému schválení příslušnými ústavními činiteli), čímž byla jejich platnost později potvrzena.²⁷

Tyto dekrety, podrobněji k nim níže, prezidenta republiky stály na konci složitých česko-německých vztahů v českých zemích a uzavřely historii vln nacionálního radikalismu, jak jsem nastínila jejich vývoj v průběhu 1. poloviny 20. století. Sudetoněmeckou interpretací byly zneužity jako symbol československé zlovoľe a sudetoněmecké tragédie. Jsou také jedním z klíčových uzlů sudetoněmecké kolektivní paměti,²⁸ podobně jako se staly „dekrety o vlastnictví půdy“ předávané osobně komunistickým ministrem zemědělství Ďurišem v očích pohraničí osídľujících Čechů. Co se však skutečně stalo během válečných a poválečných let?

---

²⁷ Mikule, V.: Dekrety prezidenta republiky po 50 letech, in: Kural, V. A kol: Studie o sudetoněmecké otázce, Praha 1996., s. 190

²⁸ Srovnej: Dejmek, J., Kuklík, J. Němeček, J.: Kauza tzv. Benešovy dekrety. Historické kořeny a souvislosti. Tři české hlasy k diskusi. Historický ústav AV ČR, Praha 1999., dále Kuklík, J.: Mýty a realita tzv. Benešových dekretů, Praha 2002.

V podmínkách střední Evropy došlo k dříve nemyslitelných nehumánním způsobům zacházení s osudy lidí. Nacistická a později bolševická ideologie zbavili člověka jeho individuality, sevřeli jeho osobnost v kleštích kolektivu – rasového a tzv. sociálního. V důsledku schopnosti zaútočit na citlivá místa psychiky lidí se jim po určitá období podařilo pro své myšlenky „konečného řešení“ uspořádání společnosti získat velkou většinu těch, na které apelovaly. V česko-německých vztazích v prostoru českých zemí se to v praktické rovině odrazilo v pokusech nejdříve německé, posléze české strany vyřídit si s konečnou platností účty se svými „nepřáteli“. Pověstný černý Petr v této v poslední fázi hry o život zůstal v rukou Němců. Mělo to své příčiny i důsledky - rozmanité na obou stranách národního společenství. Jejich zhodnocení se však již vymyká rozsahu a možnostem této práce, neboť ta zatím jen přispívá k prohloubení jejich poznání.

2. B. Specifika národnostního vývoje v regionu Kravařsko

Kravařsko, německy Kuhländchen, je národopisná oblast části politického okresu Nový Jičín, který se v období První republiky dělil na soudní okresy Nový Jičín, Fulnek a Příbor. Kunín ležel v soudním okrese Nový Jičín. Novojičínsko patřilo rozlohou spíše k menším a počtem obyvatel ke středně velkým moravským okresům. Hustota obyvatelstva byla již na počátku 20. století (sčítání z roku 1910) velká, tj. 153,5 obyvatel na km². Až do „odsunu“ sudetských Němců po druhé světové válce bylo Novojičínsko národnostně smíšeným okresem. Severovýchodní část (Novojičínsko a Fulnecko) byla spíše německá, jihovýchodní (Příborsko a Kopřivnicko) spíše česká.

Podle československých statistik v politickém okrese Nový Jičín v roce 1938 žila 55 procentní česká většina. Nacistické sčítání obyvatelstva z května 1939 zde však dopadlo v neprospěch Čechů. Na základě jeho výsledků v landrátu Nový Jičín žilo 35,4% Čechů.²⁹ Aktuální publikace českých autorů, která se zabývá dějinami sudetského území v letech 1938 - 1945, se přiklání k výsledkům německého sčítání. Zevrubně konstatuje, že landrát Nový Jičín měl po připojení k Německu „více než 20%“ českého obyvatelstva.³⁰

Tato číselná disproporce, tj. výrazný rozdíl mezi počtem Čechů před připojením k Říši a po něm, má zřejmě tři příčiny. Po připojení části Novojičínska k Německu část Čechů odešla do vnitrozemí. Druhým činitelem byla pravděpodobně různá motivace lidí hlásit se v té které politické situaci k té které národnosti. A konečně nebyl landrát Nový Jičín územně totožný s bývalým politickým okresem - zejména po navrácení českých obcí ke Druhé republice v listopadu 1939 počet Čechů v landrátu klesl, mnohem vyšší byl ve vedlejší landrátu Bílovec (62%).³¹

²⁹ Mnichov není jen historie, str. 35, SOA NJ, Okresní vlastivědný ústav NJ, 1965

³⁰ Sudety pod hákovým křížem, str. 80

³¹ Hanák, J.: Historická reminiscence na léta okupace v okrese Nový Jičín, In: Almanach obětí nacismu okresu Nový Jičín (ed.), Okr.úř. Nový Jičín, 1998.

Politický okres měl převážně zemědělský charakter. Zemědělství dominovalo v jeho německé části a bylo poměrně vyspělé. V městských centrech se od konce 19. století začal mocně rozvíjet průmysl - v Novém Jičíně a Fulneku textilní a kloboučnický, po vzniku Československa také tabákový, v Kopřivnici vzkvétal průmysl automobilový.

Samotné město Nový Jičín (Neutitschein, od roku 1918 Neu Titschein) představovalo kulturní, hospodářské, obchodní a politické centrum německého Kravařska. Česká minorita byla ve městě malá, její počet začal narůstat po vzniku Československa. Od posledního rakouského sčítání obyvatelstva v roce 1910 do sčítání provedeného v roce 1930 se její počet více než zdvojnásobil. Opačným trendem ve městě procházela majorita Němců, jejíž počet od roku 1930 výrazně poklesl. V roce 1930 v Novém Jičíně žilo 9220 Němců a 4 236 Čechů.³²

Do styku s Čechy z okolních „ryze českých“ vesnic či měst (Bernartice, Libhošť, Klímkovice, Studénka, Příbor, Kopřivnice, Štramberk, Starý Jičín) přicházeli kunínští Němci už za Rakouska. Po vzniku Československa Češi začali více, i když ne masově, pronikat do „ryze německých“ obcí, nebo v místech, kde už žili, začali vytvářet politicky a kulturně činné komunity (Šenov, Suchdol n. Odrou, Hukovice, Bartošovice, Nový Jičín, Bílovec, Fulnek). V podstatě ze tří světových stran (ze západu, jihu a východu) bylo německé Kravařsko obklopeno územím obývaným převážně Čechy.

Vývoj

Vše nasvědčuje tomu, že i když se na Novojičínsku německé etnikum intenzivně potkávalo s českým, kontakty mezi oběma skupinami až do vzniku Československa nebyly intenzivní. Obě skupiny žily v etnicky relativně homogenních vesnicích, menší národnostní skupiny se vytvářely jen ve městech.

Vznik Československa obě strany přijaly s protichůdnými reakcemi: Zatímco pro Čechy znamenal vítězství, jak válečné, tak národní, Němci se

---

³² Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960, sv. XIV, Olomouc 1995.

s myšlenkou na život ve státě Čechoslováků odmítli smířit. Vznik Československa chápali jako přímý útok na svá práva, ba jako ohrožení vlastní existence.³³

Často se v pracích regionálních dějin setkáváme s názorem, že Novojičínsko patřilo k tradičním baštám německých nacionálů. Nechci zde toto mínění zásadním způsobem popírat, ale upřesnit. Jednak jej považují za příliš radikální a obecně formulované, aby obstálo před širší kritikou, potom zcela neodpovídá historické realitě.

Počet přívrženců německých nacionálních stran na Novojičínsku prudce vzrostl až po připojení Sudet k Československu. Ve volbách do říšské rady v letech 1907 a 1911 u německého obyvatelstva jednoznačně triumfovali němečtí sociální demokraté, křesťanští sociálové a agráři, kteří nacionály nechali v hlubokém závěsu.³⁴ Národnostní třenice tedy eskalovaly až po versailleském rozhodnutí, do té doby se konflikty mezi etniky výrazně neprojevovaly, rozhodně ne ve volebních výsledcích.

Přesně stanovit příčiny radikalizace národnostních poměrů sudetských Němců v Kravařsku po vzniku Československa je obtížné. Jisté je, že se Němci obávali nových poměrů, pravděpodobně se také podepsal šok z velkých válečných ztrát sudetských Němců a z obou příčin vyplývající pocit ohrožení. Nevoli ze sudetské strany musela vzbudit také okolnost, že Češi v německé části Kravařska byli ve srovnání s Němci hospodářsky slabší národnostní skupinou.

V této souvislosti na váze nabývají námitky „odsunutých“ Němců, kteří vinu za rozpoutání nacionální války mezi dvěma národnostmi v Československu i vinu za rozpoutání 2. světové války přimknutím se k nacismu bagatelizují tím, že se odvolávají na nepřijatelné, neadekvátní podmínky z Versailles, mimo jiné také k připojení Sudet k Československu.

---

³³ Ke konfrontaci česko – německého státního práva z německé strany viz. např. Epstein, L: Gedanken zum „böhmischen“ Staat, Praha 1918.

³⁴ Historický místopis Moravy a Slezska, s. 167-168

V tomto zorném úhlu je také tvrzení o baště nacismu další z takových to „vinu snímajících“ interpretací (pro tentokrát z české strany). Přestože nelze vinu účelově snímat z nikoho takovýmto zjednodušujícím vysvětlením, domnívám se, že doposud nebyla z české strany ve zkoumání česko-německých vztahů dostatečně zhodnocena role, kterou vytvoření Československa proti vůli sudetských Němců hrálo při radikalizování národnostních poměrů na obou stranách:

Ustavení provincie Sudetenland s úmyslem k připojení k Německu si ze strany nové republiky v listopadu 1918 vynutilo vojenský zásah ve Novém Jičíně, Bílovci a Fulneku³⁵. (Do Nového Jičína jednotky vstoupily po silnici ze Suchdolu nad Odrou a ze Starého Jičína, tzn. že první z nich 20. listopadu musela projít Kunínem.) Během let 1918 - 1920 v německém Kravařsku probíhalo množství českých i německých manifestací. Zatímco Češi se domáhali svých práv (vstup do zastupitelstva, české mše, české školství apod.), Němci v únoru protestovali proti zákazu volit do rakouského parlamentu. Tyto protesty vyústily v den parlamentní ustavující schůze, 4. března, obdobně jako v celé republice, do ozbrojených srážek s vojáky československé republiky, při kterých bylo několik lidí zraněno.³⁶

V této „revoluční“ době se na Novojičínsku zformovalo jádro nacionálních stran, DNP a DNSAP, které se snažily vystupovat jménem všech sudetských Němců a systematicky ve všech soukmenovcích živit odpor k nové republice. Rozložení politických hlasů ve městě ale bylo až do parlamentních voleb v roce 1935 barvitě. Tradičně silné zastoupení měli sociální a křesťanští demokraté – v Novém Jičíně žilo hodně dělníků. Připomeňme, že ačkoliv mezi nacionalistickými a „sociálně orientovanými“ stranami byly výrazné ideové a ideologické rozdíly, byly přibližně do roku 1926 všechny německé strany jednotné v negativním

---

³⁵ Hanák, J.: Historická reminiscence na léta okupace v okrese Nový Jičín, In: Almanach obětí nacismu...

³⁶ Otto, K.: Přehled dějin Nového Jičína do roku 1938, in: Čtení o Novém Jičíně, MNV Nový Jičín 1963.

přístupu k Československu – sudetské strany beze zbytku v posledních letech války podlely více či méně silné nacionalizaci.³⁷

Rok od roku, v důsledku neutěšené sociální situace, do které se promítla jednak všeobecná poválečná bída, tak hospodářská recese roku 1921, stoupaly preference německé nacionalistické DNP, na úkor sociálních demokratů posilovala DNSAP (novojičínský představitel dr. Gustav Jonak). V okrese působili dva celostátně politicky činní politici: Dr. Arnošt Schollich (starosta Nového Jičína v letech 1923-1933, červenec 1938 – 1945) zároveň působil jako poslanec DNP v Národním shromáždění a předseda starého vlivného spolku Bund der Deutschen Nordmährens (který se „zasloužil“ o masové rozšíření nacismu mezi řadové sudetské Němce).³⁸ Fulnecký starosta, Leo Schubert, byl poslancem za DNSAP (do jara 1931 čelný představitel Volkssportu s centrálou ve Fulneku).

Podobně jako v celém Československu se napjatá národnostní situace ve 2. polovině 20. let uklidnila.³⁹ Velká hospodářská krize však v průmyslovém městě (textilnictví, kloboučnictví, soukenictví) znovu zamíchala kartami a nacionální hladinu rozbouřila nadobro. Převzetí moci v Německu Hitlerem na konci ledna 1933 mělo v dějinách regionu podobný radikalizační efekt jako vyhlášení Československa v říjnu 1918. Ačkoliv byla na konci roku 1933 zakázána nacistická DNSAP a pozastavena činnost DNP, politické preference převzala nejdříve Henleinova Vlastenecká fronta (Heimatsfront), která se před parlamentními volbami 1935 zformovala v regulérní politickou stranu SdP a v Novém Jičíně, podobně jako celorepublikově, získala největší počet německých hlasů.

---

³⁷ S výjimkou německé sociální demokracie, In.: Kural, V.: Konflikt místo společenství?, Praha 1993, s. 39 an.; K nacionalizaci sudetoněmeckých stran s koncem první světové války.: Křen, J.: Konfliktní společenství, Praha 1999, s. 339 an.

³⁸ Působení Schollicha na novojičínské radnici je velmi kontroverzní. Na jedné straně relativně mladý učitel zemědělské školy v Žilině (obec u Nového Jičína) podněcoval národnostní nenávisť na všech frontách, na druhé straně byl však velmi agilní a výkonný také v budování města. Nový Jičín za jeho působení doslova rozkvetl - dočkal se mnoha terénních úprav i nových staveb.

³⁹ Čtení o Novém Jičíně, MNV NJ, 1993., s. 144- 147

Německý nacionalismus dostal další impuls ke svým výbojům po rakouském Anšlusu v březnu 1938. Obecní květnové volby 1938 byly v kraji prezentovány jako referendum o připojení k Říši. Aktivistické strany se rozpadly, dokonce ani sociální demokracie nebyla schopná zabránit absolutní nacionalizaci široké veřejnosti, která se poslušně sjednotila ve svém „soukmenovství“. V létě a na podzim se na obou stranách konaly slety tělovýchovných organizací (Turnverein, Sokol), manifestace, schůze spolků apod. Nový Jičín v dubnu navštívil také vůdce sudetských Němců, Konrád Henlein.

23. září prezident Beneš vyhlásil mobilizaci, 24. září byl zatčen starosta Schollich spolu s ostatními funkcionáři a 30. září se v Mnichově rozhodlo o odstoupení pohraničí Německu. Novojičínsko bylo, přes zděšení a nevěřícnost místních Čechů, přiřčeno jako 5. pásmo záboru 10. října 1938 k Říši. Připojeny byly původně také české vesnice jižně od Nového Jičína, tj. oblast Podbeskydí. Po stažení jednotek Československé armády vpochoval Wehrmacht 10. října do Nového Jičína z Opavska, po „státní“ silnici z Opavy, přes Kunín. Všude jej, podobně jako v Rakousku, vítaly davy jásajících lidí.

Bývalý okres Nový Jičín byl jako nižší správní jednotka začleněn do vládního obvodu Opava územně nejrozsáhlejší Říšské župy Sudety, kterou tvořilo území severozápadních Čech, severní Moravy a Slezska. Landrát Nový Jičín však původní okres Nový Jičín nekopíroval, bylo k němu připojeno navíc několik obcí z původně opavského Oderska a několik obcí z Hranicka.

24. listopadu 1938 byly výše zmíněné české obce jižně od Nového Jičína, díky intenzivnímu úsilí Hospodářské a kulturní rady ve Frenštátě pod Radhoštěm, přiřčeny zpět ke druhé republice. Přestože nově vzniklá, terénně nepřehledná hranice, měla svůj praktický význam jen do poloviny března 1939, byla oficiálně zachována až do konce války. Její existence, tj. blízkost českého prostředí, formovala povahu česko – německých vztahů i nadále: Ačkoliv se nacisté snažili tuto hranici dokonale kontrolovat a udržovat ji nepropustnou, dařilo se jim to jen

omezeně. Jednak po odchodu sudetoněmeckých mužů na válečnou frontu přes ni z Protektorátu Böhmen und Mähren denně proudilo množství lidí za prací „do Reichu“ a zpět. Pak podhorský ráz krajiny skýtal příhodné podmínky pro českou odbojovou činnost, která se začala rozvíjet záhy po vypuknutí války.

Otázkou zůstává, kolik Čechů se rozhodlo z pohraničí odejít do vnitrozemí. Přesné statistiky chybí. Jisté je, že se z území evakuovali všichni státní zaměstnanci a lidé politicky nepřijatelní. Uvedeme-li příklad Nového Jičína, dle Rudolfa Andrýska, „*po odchodu státních zaměstnanců a mnoha jiných zůstalo ve městě ze 4.236 Čechů jen asi 1000, většinou dělníci a drobní živnostníci.*“⁴⁰ Na venkově však Češi většinou zůstávali. Možnosti opce využilo jen málo Čechů, protože materiální podmínky, za kterých opce probíhala, byly pro většinu starousedlíků nepřijatelné. Od opce byli lidé dokonce odrazováni jak Česko-Slovenskem, tak Německem.

Pohraniční „anšlus“ si nacisté nechali potvrdit v doplňovacích volbách do Říšského sněmu v prosinci 1938. Ve volbách bylo umožněno volit také Čechům, kteří prokázali, že v místě žili nejméně od roku 1910. Na německé straně volby dopadly jednoznačným vítězstvím Němců. Češi v mnoha případech podlehlí zastrašování nebo slibům za případnou loajalitu – přesto (proto) v některých českých obcích hlasovalo proti Hitlerovi až (jen) 48%⁴¹ občanů.

Důsledky Mnichova pro „Neměmce“ v sudetské župě jsou nasnadě: existenční ohrožení životů Židů, Romů, homosexuálů, tělesně i duševně handicapovaných, komunistů i sociálních demokratů, brutální omezení národního života i individuálních občanských práv Čechů a ostatních národností „nižšího“ řádu.⁴²

---

⁴⁰ Andrýsek, R.: Nový Jičín za německé okupace, In: Čtení o Novém Jičíně, MNV NJ 1963, s. 52

⁴¹ Výsledky v české obci Petřvald, In: Hanák, J.: Historická reminiscence...

⁴² Zajímavostí je, že po vypuknutí války Češi začali z odchodu německých mužů na frontu ekonomicky těžit, což bylo Němcům samozřejmě trnem v oku. Mluvili o „Kriegsgewinnerech“ – válečných zbohatlících.

Důsledky Mnichova pro sudetské Němce jsou však zřejmé neméně jednoznačně: Národní vítězství se ukázalo být vítězstvím Pyrrhovým. Už první léta života v Říši byla poznamenána zvyšováním cen, ba celkovým zhoršením hospodářské situace. Rozčarování byli sudetští Němci také z konfrontace s Němci říšskými, kteří byli po svém příchodu na Novojičínsko, důkladně zmasírováni nacistickou propagandou, mnohým překvapení: množstvím Čechů i jejich nenávistným postojem, „*blahobytem obyvatelstva obojí národnosti, nadbytkem a lácí dobrého zboží všeho druhu, které nepřetržitě posílali svým rodinám do Říše. Zdejší nacisty počali hodnotit kriticky jako lidi nespokojené, starým Rakouskem zhýčkané, sobecké a bezcharakterní.*“⁴³ Sudetští nacisté měli navíc ztížený přístup do nacistických říšských institucí, zvláště elitních jednotek SS. Jedním z mála se důstojníkem SS stal Josef Barwig, místní Kreisleiter, mladý sedlák ze Suchdola nad Odrou, nebo Ernst Müller, šéf Úřadu zmocněnce říšského komisaře pro upevnění němectví na fulneckém zámku.

Tento úřad byl zřízen v roce 1943, aby urychlil germanizaci území postupným usídlováním „soukmenovců“ v sudetské župě. Heydrichova velkoněmecká koncepce, která zvítězila nad koncepcí maloněmeckou,⁴⁴ počítala s usídlováním Němců z celé východní Evropy na statcích zkonfiskovaných Čechům. Prosazení této velkoněmecké koncepce šlo proti zájmům místních sudetských Němců, kteří by v rámci maloněmecké varianty snadno přišli k majetku.

Osídlovací akce vzbudila mezi Čechy oprávněné obavy, neboť už od roku 1941 docházelo k vyvlastňování statků. Jako důvod bylo uváděno neplnění dodávek apod. Ty byly přidělovány nově příchozím z jižního Tyrolska, Besarábie, Volyně apod. V landrátech Bílovec a Nový Jičín bylo celkem zabráno 247 zemědělských usedlostí a 209 rodinných domů.⁴⁵ I když čísla působí expresivně, v rámci celého prostoru vyvlastňování nenabralo masového charakteru, jednalo se spíše o ojedinělé případy.

---

⁴³ Tamtéž, s. 53

⁴⁴ Propagátorem tzv. maloněmecké koncepce osídlování byl Henleinův spolupracovník Franz Künzel.

Např. v blízkosti Kunína bylo v českých Bernarticích Čechům zabráno pět zemědělských usedlostí.

Nadšení ze života v Říši sudetské Němce pozvolna opouštělo a společenská atmosféra se zcela zlomila v roce 1942.⁴⁶ S koncem války se neúnosně stěžovaly životní podmínky všem bez ohledu na národnost. Z východu začaly proudit zástupy uprchlíků, válečných zajatců, od zimy 1944-45 nacisté začali evakuovat koncentrační tábory - pořádali tzv. pochody smrti.

Novojičínsko bylo osvobozeno vojsky 4. ukrajinského frontu po skončení ostravské operace (Ostrava byla osvobozena 30. dubna) během 2.-7. května. Osvobození rozložení sil obou národností obrátilo. S přibližováním fronty se mnoho sudetských Němců evakovalo – na západ prchaly celé vesnice. Po návratu s nimi bylo zacházeno jako s bezprávnými občany. Do regionu se však se sudetskými Němci nevraceli jen Češi, kteří odsud odešli v roce 1938, nebo čeští osídlenci s čistými úmysly. Přicházeli také pověstní novodobí zlatokopové – jaro 1945 se v pohraničí neslo ve znamení anarchie, libovůle a rozkrádání. Situace se konsolidovala nejpozději do podzimu.

Ačkoliv se v poslední době čteněji objevují monografie, které se na regionální bázi zabývají poválečnými dějinami československého pohraničí⁴⁷, region Novojičínska na badatele, který by problematiku osídlování a „odsunu“ zpracoval kompletně a seriózně, teprve čeká. Tomuto časovému úseku se na Novojičínsku věnuje vzpomínková stať Jana Hanáka vydaná v publikaci „Čtení o Novém Jičíně“.⁴⁸ Údaje, které uvádím níže, jsou proto nutně jen orientační a torzovité (zpracovány ze sekundární literatury zabývající se osídlováním a „odsunem“ v rámci celého Československa, potažmo pohraničí, částečně z archívního bádání). Slouží spíše než k přesnému popsání jen k nastínění tehdejších událostí.

---

⁴⁵ Hanák, J.: Historická reminiscence... S. 19

⁴⁶ Viz. „Sudety“ pod hákovým křížem..., s. 288 an.

⁴⁷ viz. např. Theodoridisová, A.: Německá menšina na Královedvorskú po II. světové válce, Ročenka SOKA Trutnov 1999.; Buka, T.: Diplomová práce, FF UK? Osídlení Trutnovska po květnu 1945.; Kastner, Q.: Osídlování českého pohraničí od května 1945 (na příkladu vybraných obcí Litoměřicka, Ústí nad Labem 1999.

Zdá se, že ve srovnání s českými částmi pohraničí se vlna radikálního násilí na sudetských Němcích Novojičínsku vyhnula.⁴⁹ Přesto také zde v prvních poválečných měsících se sudetští Němci ocitli v bezprávném postavení ještě dříve než byli s konečnou platností státního občanství zbaveni dekretem prezidenta republiky č. 33 ze dne 2. srpna 1945. Sudetští Němci z Novojičínska s blížící se východní frontou podléhali říšskému evakuačnímu plánu. S koncem dubna obyvatelé, kteří se na sklonku války nacházeli v zázemí, odcházeli s nejnnutnějšími věcmi směrem na západ. Jejich pouť ukončila buď fronta, která je předehnala, nebo později oficiální kapitulace Německa. Během prvních týdnů a měsíců po osvobození se různými způsoby vraceli zpět (kolaps dopravy, zapírání německé identity).

Osídlování pohraničí byl živelný proces, podporovaný a podněcovaný zahraničním i domácím odbojem. Bezprostředně po průchodu Rudé armády se do města „*přistěhovalo mnoho Čechů z blízkého okolí – z Loučky, Libhoště, Rybí, Hodslavic, Starého Jičína a jiných obcí. Přicházeli osídlenci z Valašska a postupně se vraceli čeští lidé, kteří v Novém Jičíně žili před okupací a museli se z existenčních důvodů v roce 1938 z města vystěhovat. (...) Za osm měsíců po válce se počet českého obyvatelstva ztrojnásobil.*“⁵⁰ Bylo běžné, že sudetským Němcům byl po jejich návratu znemožněn přístup do jejich domů a bytů.⁵¹ Přejmenším do poloviny roku 1946 museli nově příchozí počítat s tím, že budou osobně konfrontováni se sudetskými Němci – v obecné rovině můžeme konstatovat, že mezilidské vztahy v regionu byly různě napjaté, osudy lidí často dramatické.

Pro hladší průběh zabírání sudetoněmeckého majetku byly v Novém Jičíně zřízeny internační a pracovní tábory. Okres Nový Jičín patřil dokonce k těm moravským okresům, ve kterých bylo v květnu a červnu

---

⁴⁸ Čtení o Novém Jičíně...

⁴⁹ Postřeh paní Drost, která osvobození a první poválečné měsíce prožila v Kadani, avšak o situaci na Novojičínsku měla podrobné informace., in: Vzpomínky S. Drost, k.č. 11, s. A

⁵⁰ Hanák, J.: Nový Jičín po osvobození, In.: Čtení o Novém Jičíně..., s. 58

zřízeno nejvíce táborů: v květnu se zde nacházely čtyři, v červnu tři, v září pět. Staněk upozorňuje, že tábory byly vesměs zřizovány z iniciativy místních orgánů.⁵² Do zimy 1945/1945 byly podmínky v táborech vesměs neúnosné. Například v táboře v Suchdole nad Odrou pouhý měsíc po jeho zřízení bylo hlášeno 19 mrtvých. Případy týrání byly během této doby hlášeny i z Nového Jičína a Hladkých Životic.⁵³ Avšak i s příchodem zimy s přeměnou internačních a pracovních táborů na sběrná střediska se zde nezhřídky vyskytovaly případy násilností (pracujícím sudetským Němcům nebyly vydávány potravinové přídatky, přestože na ně měli nárok, velitel sběrného střediska v Novém Jičíně O. Hajda a někteří dozorcí se dopouštěli svévole na internovaných).⁵⁴ Omezení však postihla všechny sudetské Němce, nejen ty, kteří internováni v některém z masových táborů: nošení bílého „N“ na rukávu, nízké potravinové přídatky, zákaz používat veřejnou dopravu a mnohé další.

V samotném Novém Jičíně bylo v táboře internováno asi 600 sudetských Němců ještě před divokým „odsunem“, který proběhl 5. července 1945.⁵⁵ Podle Hanáka *„bylo transportováno asi 3 500 Němců, ostatní (z města) byli až do odsunu v jarních měsících 1946 postupně převedeni do sběrných táborů u Bludovic a v Peschlově vile.“*⁵⁶ Hanák na základě sčítání potravinových lístků uvádí, že v červnu 1945 v Novém Jičíně žilo 6 280 Němců. Pokud je tento údaj alespoň orientačně pravdivý (a zdá se, že ano, neboť v roce 1930 ve městě žilo cca 9 500 sudetských Němců) byla, dokonce ještě před zahájením Postupimské konference, celá polovina [sic] německého obyvatelstva z města svévolně „odsunuta“. Připomínám, že v průběhu organizovaného odsunu, který probíhal od ledna 1946, bylo v jednom transportu „odsunováno“ vždy 1200 osob –

---

⁵¹ „Pořádek“ ve městě do konce května střežil partyzánský oddíl z Valašského Meziříčí, 17. května vojenskou správu nad městem převzal vojenský oddíl československé armády., in: Tamtéž

⁵² Staněk, T.: Tábory v českých zemích v letech 1945 -1948, Slezský ústav Slezského zemského muzea v Opavě, Šenov u Ostravy 1996., s. 34-36

⁵³ Staněk, T. Tábory..., s. 74

⁵⁴ Tamtéž, s. 148

⁵⁵ Hanák datum odsunu klade na 6. července., In: Hanák, J.: Nový Jičín po osvobození, In.: Čtení o Novém Jičíně..., s. 58

⁵⁶ Tamtéž, s. 58-59

únosná kapacita jedné vlakové soupravy. 3500 lidí tuto kapacitu překračuje skoro třikrát.

Počet sudetoněmeckého obyvatelstva okresu Nový Jičín se v průběhu toku 1946 zmenšil na minimum (v Novém Jičíně se k 1.1.1947 údajně nacházelo 284 sudetských Němců). Během roku 1946 bylo v rámci dvaceti transportů „odsunuto“ z území okresu Nový Jičín 24 000 sudetských Němců.⁵⁷ Toto číslo je zřejmě také pouze orientační, protože archivní seznamy „odsunovaných“ Němců nejsou přesné.⁵⁸ První transport novojičínské „hodslavské“ Horní nádraží opustil 11. března 1946, poslední odjel 27. listopadu 1946. Všechny transporty vyjma posledního (včetně divokého transportu z července 1945) směřovaly do americké okupační zóny Německa, poslední transport do sovětské zóny.⁵⁹ Sudetští Němci byli v rámci Kravařska odsunováni také z vlakového nádraží v Odrách, Studénce a Hranicích na Moravě.⁶⁰

„Odsun“ Němců i osídlování pohraničí bylo po formální stránce řízeno pestrým a obsáhlým souborem dekretů, předpisů a norem, kterým se podrobně věnuji v příslušné kapitole dějin Kunína. Vzhledem k tomu, že okres Nový Jičín patřil ke smíšeným oblastem s velkým podílem českého obyvatelstva, byl v rámci osídlovacího plánu zařazen k okresům, které byly pouze „dosídlovány“, tj. především obyvatelstvem z blízkého okolí.⁶¹ V září 1945 vyšel první souhrnný plán zemědělského osídlování, tzv. Generální plán⁶², jehož cílem bylo zavést do osídlovací politiky řád a kontrolu. Protože Novojičínsko patří k velmi úrodným oblastem a průmyslově rozvinutým oblastem a nacházelo se v bezprostřední blízkosti českého území, bylo jeho dosídlení jen otázkou několika prvních týdnů,

---

⁵⁷ V soudním okrese Nový Jičín žilo v roce 1930 19 891 sudetských Němců. V celém politickém okrese Nový Jičín (tj. včetně Fulnecka a Příborska pak 37 708 sudetských Němců); in: Historický místopis Novojičínska, s. 161

⁵⁸ Občas se objevují stejné osoby hned ve dvou transportech, naopak někteří průkazně odsunutí do seznamů nebyli zaneseni., in.: OkA NJ, ONV NJ, Evidence a seznamy odsunutých Němců, kar.č. 287-295

⁵⁹ Tamtéž

⁶⁰ Archiv autorky, in: Blíže neurčený dokument kravařského Landsmanschaftu (autor Fritz Eichler). Údaje o transportech z Nového Jičína, které jsem měla možnost porovnat s údaji v novojičínském okresním archivu, souhlasí.

⁶¹ Čapka, F., ...: Nové osídlení pohraničí..., s. 56

⁶² Tamtéž s. 47-48

maximálně měsíců. Novojičínsko bylo plně osídleno už v polovině září 1945.⁶³

Institutem tzv. národní správy se do užívání majetku sudetských Němců Čechům dostaly rozsáhlé majetky. Národní správci, kteří přicházeli, však nebyli vždy osoby s bezúhonným morálním kreditem, ba ani s čistým trestním rejstříkem. Také vzhledem ke katastrofální neúrodě ministerstvo zemědělství přikročilo na podzim 1945 k prověrkám národních správců. Novojičínsko patřilo na Severní Moravě a Slezsku k okresům s nejvyšší mírou tzv. neprověřených národních správců, tedy těch, kteří byli lustrováni jako nevyhovující. V okrese bylo z národní správy odvoláno 10% hospodařících a dočasných majitelů.⁶⁴ Zdá se však, že v následujících měsících se situace v tomto ohledu pomalu začala konsolidovat. Připomeňme ještě, že na likvidaci a mizení statků se nepodílely jen fyzické osoby, ale také místní, stranické a státní orgány⁶⁵.

S příchodem osídlenců se zároveň začal utvářet nový politický i kulturní život. Na Novojičínsku měly silnou podporu už před válkou levicové strany. Ve volbách v červnu 1946 se toto rozložení sil potvrdilo a posílilo. Ve městě nezískali nicméně, i přes velkou agitaci hlavně v oblasti osídlovací politiky, nejvíce hlasů komunisté, ale sociální demokraté. Podle Hanáka se politická situace ve městě (v rámci boje komunistů o moc) zostřovala během roku 1947 vlivem velké neúrody,⁶⁶ na které se pravděpodobně podepsal jak katastrofální nedostatek pracovních sil vzniklý v důsledku „odsunu“ Němců, tak nezkušenost nových hospodářů.

Analýza dalšího vývoje se však již vymyká možnostem i cílům této práce. Velké sociální a národnostní přeměny, které na Novojičínsku proběhly, se negativně odrazily v péči o krajinu, kulturní statky i duchovní potřeby obyvatel. Pro to, aby se lidé s okolím začali ztotožňovat jako se svým domovem, bylo potřeba nechat působit mnoha desetiletí.

⁶³ SOkA NJ, ONV NJ, k.č.298, Osídlování pohraničí, inv. č. 4/i6i6

⁶⁴ Více neprověřených správců bylo jen v okrese Krnov, in: Čapka, F....: Nové osídlení pohraničí..., s. 56

⁶⁵ Viz. níže případ Kunína, srovnej: Čapka, F....: Nové osídlení pohraničí..., s. 59

Ačkoliv společenský život na Novojičínsku samozřejmě nevymizel, byl mocně ovlivňován, pravděpodobně vlivem nezakořeněnosti obyvatel více než v nedalekém vnitrozemí, komunistickou ideologií - s jejími katastrofálními důsledky v oblasti ekonomicko-hospodářské, společensko-kulturní i politické pro celý region.

---

⁶⁶ Hanák, J.: Nový Jičín po osvobození , In.: Čtení o Novém Jičíně...,s. 61

3. Charakter obce Kunín

3. A. Základní údaje o obci

Geografická charakteristika

Severomoravská obec Kunín leží v geografickém prostoru tzv. Moravské brány, která tvoří přirozenou hranici mezi historickými zeměmi Moravy a Slezska. Kunín byl založen ve 2. polovině 14. století německými kolonizátory. Jedná se o typickou tzv. lánovou ves, orientovanou podél přirozené osy toku potoka Jičínky.⁶⁷ Pro oblast v okolí řeky Odry, tj. pro území s centrem v Novém Jičíně, se vžilo označení Kravaňsko.⁶⁸

Katastr obce se táhne podél státní silnice z Valašského Meziříčí do Opavy. V nejširším bodě na jihu je dlouhý 5 km, na severu se zužuje směrem k Odře, takže vytváří rovnoramenný trojúhelník se špičkou vzdálenou přibližně 2 km od posledního domu na severní straně. Na severozápadě tvoří přirozenou hranici katastru obce Odra, na jihozápadě železniční trať Suchdol n. Odrou - Nový Jičín, na západě katastr sousedí s katastrem obce Hukovice.

Jako Moravská brána se označuje 3-8 km široké území podél toku Odry, která své bezprostřední okolí pravidelně na jaře ohrožuje záplavami. Rozsáhlé nivní louky se proto nevyužívaly k zemědělské výrobě, ale k chovu krav. Vzdálenější úseky jsou však považovány za jedny z nejúrodnějších na Moravě. Kunín v minulosti patřil k jejím zemědělským centrům, dařilo se zde především zelenině, pěstovaly se zde však také všechny druhy obilí i brambory. Následující údaje upřesňují charakter Kunína a dokládají, že obec byla veskrze orientovaná na

---

⁶⁷ První písemná zmínka o obci pochází z roku 1382; in: Retrospektivní lexikon obcí okresu Nový Jičín 1850-1986, SOKA NJ1988.

⁶⁸ Etymologický původ slova, německy Kuhländchen, připomíná pány z Kravaň, kteří panství vlastnili ve 14. století. Často se ale také poukazuje na souvislost s

zemědělskou výrobu: Kunín má rozlohu 1732 hektarů⁶⁹, z čehož (v roce 1935) 1150 hektarů zabírala orná půda, louky tvořily 256, zahrady 85, pastviny 38, lesy 99,5 hektarů a 24 hektarů rozlohy obce bylo zastavěno⁷⁰.

Průmyslové podniky, které se v obci nacházely, byly spjaté s místními přírodními zdroji a na celkových hospodářských výnosech obce měly minimální podíl. V obci se nacházel lihovar. Tradičně se v Kuníně zpracovávalo mléko. V obci byly v provozu dvě cihelny, ve kterých se zpracovával jíl z blízkých nalezišť.

Název obce

Název obce Kunín procházel zajímavým vývojem. Odrážely se v něm politické změny, kterými region procházel a ním související národnostní proměny obyvatelstva. Nejstarší podobou názvu obce je „Khunewalt“. Toto označení se dochovalo na obecní pečeti z let 1520-1550⁷¹ a udrželo se nejdéle. Během 19. století se tento původní název ustálil na „Kunnewald“. V roce 1925, po vzniku Československé republiky, byl název obce upraven na „Kunwald“ a konečně po osvobození s příchodem českého obyvatelstva byl k 1.10. 1947 počeštěn na „Kunín“.⁷²

Tyto oficiální názvy obce však měly své neoficiální, lidové, ekvivalenty, jejichž proměny v čase chápou jako symbolické odrazy společenské reality. Prvorepublikový název „Kunwald“ sudetští Němci nikdy nepřijali za svůj. V lidové mluvě (ne v oficiálních dokumentech obecních institucí) se vytvořila zkomolenina původního názvu s novějším: „Kunewald“, kterou sudetští Němci používají dodnes. Použili ji také v názvu retrospektivní kroniky obce, Heimatbuch Kunewald. Prvorepublikové jméno „Kunwald“ však našlo uplatnění po skončení války. Češi totiž používali výhradně jej.

---

vyšlechtěným druhem skotu, která se zde choval., viz. Kubový, J.: Dějiny Kunína, MNV Kunín 1970.

⁶⁹ Retrospektivní lexikon obcí okresu N.J., SOkA NJ 1988.

⁷⁰ Heimatbuch Kunewald, s. 43

⁷¹ Tamtéž, s.12

⁷² SOkA NJ, MNV Kunín, karton č. 3, složka C-počeštění názvu obce

Bylo by příliš zjednodušené přijmout laciné vysvětlení, které se nabízí, a domnívat se, že Němci název „Kunwald“ odmítali používat z nedůvěry k novému státnímu celku, z jehož popudu název vzešel, a naopak, že Češi starý název znovu začali používat po osvobození jako výraz vítězství. Pravděpodobnější jsou mnohem prozaičtější důvody: Název „Kunewald“ se ustálil na základě dlouhověkého morfologického vývoje, byl bližší původnímu názvu než nový „Kunwald“ a proto bylo jeho používání pro sudetské Němce přirozenější. Také Češi „Kunwald“ přijali bez záměrné provokace. Byli v obci ve své většině nováčky, neměli k sudetským Němcům jednak osobní vazby a k jejich zvyklostem a kultuře přístup.

Na závěr úvah o proměnách názvu obce bych chtěla podotknout, že název „Kunín“ je moderní realitou a že s dějinami obce před rokem 1947 nemá žádnou spojitost. Vznikl uměle seshora, hledáním vhodného překladu německého názvu (les kun – kuní les).

Německý místopis a jeho odrazy v současných místních názvech

Podobně jako název obce prošly vývojem také místní názvy. Na jejich změně, resp. jejich zmizení se podepsaly první měsíce po skončení 2. světové války. Názvy se na jedné straně zajímavě pozměnily společným, vyhroceným vztahem mezi poraženými Němci, kteří v obci čekali na „odsun“, a Čechy, kteří se usazovali v jejich zkonfiskovaném usedlostech a rodinných domech. V mnoha případech názvy zcela zanikly - zvláště regulace toku Jičínky změnila původní vzezření obce natolik, že mnohé z názvů ztratily význam.

V této části práce přináším zevrubný přehled německých místních názvů a jejich pozměněných podob. Vycházím přitom jednak ze sekundární literatury uvedené v poznámkách pod čarou a v Seznamu literatury a potom ze vzpomínek sudetských Němců.

Jednotlivé části obce nesly název podle jejich umístění na toku Jičínky. Nejseverněji položená část až ke kostelu byla označována jako Niederdorf (Dolní konec), od kostela k pomyslnému středu obce

u Suchdolské cesty Mitteldorf a dále k jihu k šenovskému katastru Oberdorf (Horní konec). Po válce se běžně používala označení jen pro okraje vesnice, název Mitteldorf zanikl.

Kunínské údolí je z východní i západní strany chráněno nízkými, ale mocnými valy kopců. Na jihozápadě leží vrch Hexenhügel s nadmořskou výškou 282 m.n.m. Na opačné straně údolí přes cestu a potok se rozkládá nejvyšší kopec (313m.n.m.), pro který se před válkou vžilo označení Barwigs Buckem.⁷³ Po „odsunu“ Němců však došlo k zásadní změně v pojmenovávání obou těchto vrchů. Barwigs Buckel nese název Čarodějka a kopci Hexenhügel se říká prostě Suchdolský kopec, neboť přes něj vede silnice do Suchdola n. Odrou. Vrch na severovýchodě se jmenoval Fuchshügel (279m.n.m.), dnes jednoduše jen Hukovický kopec. Vrchu za hřbitovem, tj. na západě, se říkalo Nußhügel⁷⁴ (289m.n.m.), dnes se používá Cihelňák.

Dnešní polní cesty ztratily nejen důležitost, kterou kdysi jako spojnice mezi okolními vesnicemi měly, ale také své dávné názvy. O cestě ze Šenova do Hukovic přes jihovýchodní cíp Kunína se mluvilo jako o Großer Viehweg, Ochsenstraße nebo Patschendorfer Straße⁷⁵. Oberer Viehweg nebo taky Zauchtler Viehweg byla dnešní Suchdolská, Mittlerer Viehweg nebo Lapatsch-Viehweg domy obestavěná cesta, která vede severně od dnešní Čarodějky na východ, dnes Fibich, a Unterer Viehweg nebo-li Hausdorfer Straße vedla do Hukovic.

Označení Auf der kleinen Seite se používalo pro dva od sebe oddělené úseky vedlejší cesty na pravém břehu Jičínky. První část se táhla od šenovských hranic až k cestě na Čarodějku, druhá začínala u mostu u kostela a končila u hukovické cesty. Označení se zachovalo dodnes v překladu Malá strana. Malá část pravobřežní cesty, od Fibichu k můstku přes Jičínku u č.p. 177, byla známá jako Hinter der Huf,⁷⁶ území trojúhelníkového tvaru přes vodu k okresní silnici neslo pojmenování Am

⁷³ V majetku rodiny Barwigů, č.p. 148

⁷⁴ Podle v místě vysázených stromů.

⁷⁵ Patschendorf-Bartošovice, obec na severovýchod od Kunína, vzdálená 6 km

⁷⁶ Pravděpodobně správně Hufe, ohraničená zemědělská výměra půdy, cca 7-15 ha

Platon,⁷⁷ z okresní silnice u hospody Schick, tj. č.p.256, vybíhající menší cesta, která kolem školy vedla až k můstku přes Jičínku u kostela, byla Schulweg nebo taky Kleiner Weg. Malému můstku na ní se říkalo Goldes Steg⁷⁸. Krátká ulička, vedoucí z okresní silnice u č.p. 20 na západ do kopce se jmenovala Schlossergasse. Kopci, který se táhl severně od ní a na kterém stály domy s čísly 9-15, kunewald'ané říkali Der Berg.

Mlýn v blízkosti cesty do Hukovic se do paměti lidí vryl jako Niedermühle (č.p. 205) a odlišoval se tak od Strnadel-Mühle (č.p. 149), který ležel naproti Suchdolské ulici. Hráz na Jičínce byla postavena za mostem na cestě do Hukovic. Části Kunewaldu, která se rozkládala dále podél toku potoka na sever, se říkalo Am Damm. Die Erbrichterei bylo území za Panskou stodolou na Dolním konci. Tato panská pole se rozkládala až k hranicím s hukovickým katastrem.⁷⁹

Místní názvy se odrazily v přívlastních rodin s totožnými jmény, kterých bylo v obci hned několik. Nejrozšířenější byla jména Böhm, Miksch, Barwig, Repper, Friedrich, Kunz, Peter, Klemisch, Blaschke a Schindler.⁸⁰ Tyto rodinné přívlastky vznikaly nejrůznějšími způsoby: přenesením příjmení původního majitele a jeho spojením se jménem majitele nového, podle nějakého výrazného znaku majitele domu, nebo kvůli významnému místu, u kterého se dům nacházel. Sudetští Němci už častokrát sami neznali motivy, které lidovou tvořivost k vytváření přívlastků vedly.

Například rodiny Goldů se od sebe navzájem rozlišovaly následovně:

<i>Číslo popisné</i>	<i>Vlastník domu</i>	<i>Rodinný přívlastek</i>
23	Karoline Gold	Goldmoaz
270	Rudolf Gold	Schlossergold

⁷⁷ Spisovně Am Plan

⁷⁸ Vlastníkem přilehlého pozemku byla rodina Goldova, č.p. 177

⁷⁹ Eichler, F.: Kulturbilder aus dem Kuhländchen, str. 82-86,

⁸⁰ Úplný seznam: Heimatbuch, str. 307-311

32	Gold Karl	Kleine Goldes ⁸¹
37	Gold Heinrich	Gregergold
173	Josef Gold	Zikewitz-Gold
177	Josef Gold	Steggold ⁸²
178	Edmund König	Pflaumegold
198	Thekla Gold	Pflaumegold ⁸³
199	Edmund Gold	Scheunegold ⁸⁴
215	Josef Gold	Schlessergold
217	Heinrich Gold	Kirchvatergold

Přívlastky rodin Goldů v Kuníně; Tab. č. 1

Na závěr této kapitoly ještě připomeňme německé místní názvy blízkého okolí Kunína: Lerchenfeld byla oblíbená výletní hospoda, která se nacházela v bezprostřední blízkosti mostu přes Odru severně od obce. Také rozlehlé louky v blízkosti Odry a Jičínky, které sloužily jako pastviny, nesly svá jména. Nejsevernější cíp kunínského katastru na západ od soutoku Odry s Jičínkou byl znám jako Weiding. Na protější straně Jičínky, od konce obytných stavení, tj. od křížku, k ústí Jičínky se rozkládal Stecking.⁸⁵ Severozápadní část trojúhelníku, tvořeného cestou do Fulneku, Jičínkou a Odrou nesla označení Neues Stück. Prostor na levém břehu Jičínky od křížku k jihu, ale také k západu až k Panské cihelně se jmenoval Überschar.⁸⁶ Názvem Die Flecken se označovaly oderské louky na západ od silnice do Fulneku. Hütwerich nebo Hütweide

⁸¹ Malý výměr půdy: 0.45 ha, vzpomínky E. Golda, kazeta č. 7, s. B

⁸² U můstku přes Jičínku, in: Eichler, F.: Kulturbilder aus dem Kuhländchen, str. 84

⁸³ Obchodníci se švestkama., in: Heimatbuch, str. 306

⁸⁴ Statek stál u panské stodoly, in: Heimatbuch; nabízí se ale druhé vysvětlení: statek stál na mírném návrší, jeho bílá barva ve svitu měsíce zářila, vzpomínky E. Golda, kazeta č. 7, s. B

⁸⁵ Pravděpodobně z „Fische ausgeweidet a gesteckt“.

⁸⁶ Etymologický původ slova nás odkazuje na období kolonizace, kdy se po vyměřování zbylý kus půdy nazýval Überschar.

se myslely panské louky ležící na západ od Cihelňáku. Všechny tyto názvy zanikly.

3. B. Obyvatelstvo v obci

Obec Kunín svou rozlohou a počtem obyvatel patří k mimořádně velkým obcím. Původní obyvatelé na severní Moravu přišli ve 2. polovině 14. století z německo – holandského pohraničí v rámci tzv. pozdní kolonizace. Rodným jazykem zakladatelů Kunína bylo holandské nářečí němčiny,⁸⁷ jejich etnická příslušnost byla tedy, soudě dle jazyka, německá.⁸⁸

Růst obyvatelstva obce se ustálil v polovině 18. století, kdy překročil počet 2000 lidí. V následující tabulce udávám vývoj počtu obyvatelstva v 1. polovině 20. století⁸⁹:

<i>Rok</i>	<i>Počet obyvatel</i>
1900	2.116
1910	2.154
1921	1.931
1930	2.016
1939	1.896 ⁹⁰
1948	1.545 ⁹¹

Vývoj počtu obyvatelstva v Kuníně; Tab. č. 2

Z údajů vyplývají dvě skutečnosti: Jednak vidíme, že změny v počtu obyvatel obce nejsou nijak dramatické a že obec má po celá desetiletí relativně stabilní počet obyvatel. Z podrobnějšího zkoumání ale vyplývá, že k největším pohybům v počtu obyvatel došlo v nestabilních, krizových obdobích. Nejvíce občanů ubylo ve dvou historicky zlomových epochách

⁸⁷ Heimatbuch, s.19-20

⁸⁸ Jak jsem nastínila v úvodu, kloním se k názorům badatelů, kteří vznik národa spojují s nástupem modernity, kterou charakterizují významné společenské proudy jako jsou urbanizace, proletarizace, demokratizace, profanizace apod. Záměrně proto používám termín etnikum, nikoliv národ.

⁸⁹ Retrospektivní lexikon obcí okresu NJ...

⁹⁰ Die Gemeinden des Reichsgaues Sudetenland: Ausführliche Ergebnisse der Volks-, Berufs u. Betriebszählung vom 17.5.1939, Warnsdorf 1941.

⁹¹ Kubový, J.: Dějiny Kunína, MNV Kunín 1970, str.70

- po vzniku Československa a po připojení Kunína k Německu. Naopak k přírůstku obyvatel došlo v klidné meziválečné době. Ačkoliv úbytky a přírůstky nejsou, až na poválečné období, nijak dramatické (mohly být způsobeny větší či menší natalitou nebo mortalitou), je vysoce pravděpodobné, že těmito politickými mezníky podmíněny byly. S úplnou jistotou to však můžeme tvrdit až o poválečném období, kdy byl trend poklesu obyvatel zřetelný a dlouhodobý, a nemohl proto být důsledkem ničeho jiného než „odsunu“ Němců, tj. totální výměny obyvatelstva v obci.

Národnostní struktura obyvatelstva

V kapitole 2.B. jsem se pokusila vymezit širší rámec pro národnostní poměry v Kuníně. Viděli jsme, že ačkoliv region Kravaňsko patřil k oblastem z národnostního hlediska smíšeným, nacházely se zde národnostně jednotné obce, potažmo celá území. K takovýmto obcím patřilo také politické a kulturní centrum regionu německého Kravaňska, město Nový Jičín. Právě jeho německý charakter způsobil, že Kravaňsko bylo, i přes českou národnostní převahu, považováno za německé území. Toto „němectví“ bylo dáno jednak geografickým původem obyvatelstva, jednak po staletí trvajícím vývojem, po který Němci budovali specifickou regionální, folklórní kulturu. (Důkazů o její existenci je celá řada: dochovaná nářečí, místní zvyky, písně, kroje apod.)

Podobná, v podstatě homogenní, národnostní situace jako v Novém Jičíně byla také, především před První světovou válkou, v Kuníně. Dokládají to nejen čísla o počtu obyvatel, ale také samotný název obce, který až do roku 1947 neměl svůj český ekvivalent. Jak v úvodu Kroniky české menšinové školy zmiňuje ředitel Busek, za „český“ název se pokládalo jméno „Kunwald“⁹², tedy název úředně zavedený „Čechy“ v roce 1925.

Při přesném určování národnostní struktury obyvatelstva v Kuníně během let 1918 -1939 jsem se musela vypořádat s nedostatkem archivních

---

⁹² Kronika České menšinové školy, zápis ze šk. roku 1920-21

pramenů. Vycházela jsem ze zdrojů, které zanechaly obě národnostní skupiny – „Heimatbuch Kunewald“ a „Kroniky české menšinové školy“.

Oba prameny, jejichž kritiku jsem podala výše, se ve velikosti české menšiny až na velmi malé odchylky shodují. Bohužel se ale dozvídáme jen údaje z rakouského a československého sčítání obyvatelstva, tj. z let 1910, 1921 a 1930. Výsledky sčítání obyvatelstva ze 17. května 1939 už Kronika zachytit nemohla. Autoři Heimatbuch zase pravděpodobně vycházeli ze statistické ročenky „Gemeinden“, tj. z knižně publikovaných výsledků tohoto sčítání, které národnostní příslušnost netematizuje: pouze uvádí počet obyvatel v obci a jejich pohlaví. Následující tabulka proto přináší počet obyvatel jiné než německé národnosti v obci jen do sčítání obyvatelstva v roce 1930:

<i>Rok</i>	<i>Počet Čechů</i>
1880	30 ⁹³
1910	(„Neněmců“) 26 ⁹⁴
1921	197 ⁹⁵
1930	228 ⁹⁶

Vývoj počtu obyvatelstva jiné než německé národnosti v obci,

Tab. č. 3

Pojem „Neněmci“ jsem úmyslně ponechala v původní podobě, aby lépe vyniklo, jakýma očima obyvatelé obce pohlíželi na jiné národnosti. Směrodatné bylo, že se nejednalo o Němce, bližší určení již dále nehrálo důležitější roli. Z dostupných informací je zřejmé, že se jedná o Čechy.

Nízký počet Čechů v obci před první světovou válkou a jejich velký nárůst po vzniku Československa byl podmíněn dvěma okolnostmi. Za

⁹³ KČMŠ, zápis ze šk. roku 1920-21

⁹⁴ tj. Čechů, Heimatbuch, s. 64

⁹⁵ Tamtéž, s. 284, KČMŠ udává číslo 188, ale konstatuje, že skutečný počet Čechů je vyšší; zápis ze šk. roku 1920-21

prvé nebylo národní uvědomění u Čechů za Rakouska – Uherska silné, ba naopak: Na malou národní hrdost Čechů Busek v KČMŠ upozorňoval s téměř železnou pravidelností. Český mluvčímu etniku by přihlášení k české národnosti v německé obci za Rakouska nepřineslo žádné materiální výhody. Právě z tohoto důvodu prudký nárůst Čechů po skončení války ještě opticky zvýraznil, neboť Češi v obci náhle zaujímali jiné postavení a svou národní identitu přehodnocovali. Za druhé po skončení války do obce skutečně fyzicky přišlo několik desítek Čechů, ať už jako úředníci, dosazení z moci mladé republiky, nebo jako pracovní síla.

Protože se v této práci ve velké míře věnuji také období, pro něž k dispozici nemáme přesné údaje, pokusím se k nim dospět jinou cestou: Orientační velikost české menšiny před připojením ke Třetí říši, tj. v roce 1938, získám výpočtem s pomocí dostupných informací z Heimatbuch, KČMŠ a Dějin Kunína. Údaje, které tyto prameny poskytují, jsou však bohužel uvedené v jiných „jednotkách“, buď v počtu rodin nebo v počtu jednotlivců. Abychom se dozvěděli počet Čechů v obci, musíme proto nejdříve stanovit přibližnou průměrnou velikost české rodiny. Podotýkám, že následující početní úvaha je jen nepřesný způsob, jak zjistit, kterým směrem se vyvíjela velikost české minority v obci a za cíl si tedy neklade stanovit přesné číslo.

Podle Dějin Kunína v obci před říjnem 1938 žilo 28 českých rodin⁹⁷ a ze zápisu v KČMŠ se dozvídáme, že do školního roku 1938-39 nastoupilo třicet dětí do obecné a dvanáct dětí do mateřské školy. Žáci obecné školy přitom pocházeli z dvaceti a děti z mateřské školy z devíti rodin. Jestliže sečteme všechny děti, jejich rodiče a navíc ke každé z 28 rodin připočteme jednoho prarodiče, k polovině rodin jedno nemluvně a ke druhé polovině českých rodin jedno dítě, které již nebylo školou povinné, dostaneme číslo, které by se mohlo blížit minimální velikosti české menšiny. Jednalo by se o 150 Čechů. K tomuto číslu ale nejsou

---

⁹⁶ Tamtéž; KČMŠ udává číslo 226, dále Poláků 4, Rusů 1; zápis ze šk. roku 1929-30

⁹⁷ Dějiny Kunína, s.65, 66

započítaní svobodní dělníci⁹⁸ a děvečky a pacholci na zemědělských usedlostech, kteří velikost české minority zvětšovali.

Změny v počtu Čechů v Kuníně během První republiky, i přes velikou českou migraci⁹⁹, nebyly velké. Češi tvořili průměrně mírně naddesetiprocentní minoritu, konkrétně v roce 1921 byli Češi 10,2 procentní, v roce 1930 11,3 procentní menšinou. Zájmem orgánů Československé republiky bylo českou menšinu v obci posilovat.

Zlom v počtu Čechů v obci nastal po připojení pohraničí k Hitlerovu Německu. Bohužel nám právě zde citelně schází přesný údaj, na který bychom se mohli odvolat. Dějiny Kunína hovoří o 20 rodinách, které v obci zůstaly. Pro většinu českých rodin i jednotlivců bylo rozhodnutí, jestli zůstat nebo odejít, zcela na místě. Motivace k obojímu však většinou vycházely z možnosti pracovního uplatnění: Státní úředníci Kunín opouštěli, pomocné pracovní síly naopak zůstávaly, nebo dokonce přicházely. Připomeňme ještě, že při sčítání obyvatel v květnu 1939 celkový počet občanů poklesl na 1896. Rozdíl v počtu obyvatel mezi léty 1930 a 1939 dělá 120 lidí, což by mohlo odpovídat počtu Čechů, kteří z Kunína odešli, respektive museli prchnout.

Pro úplnost dodejme, že v Kuníně v 1. polovině 20. století žilo také několik rodin jiné než německé nebo české národnosti.¹⁰⁰

Sociální struktura obyvatelstva

Sociální rozvrstvení obyvatel Kunína úzce souviselo s národní příslušností obyvatel, kterou ve většině případů kopírovalo. Početnější Němci byli sociálně stratifikovanější, česká menšina tvořila, až na výjimky, sociálně homogenní komunitu.

Češi v obci byli méně kulturně a ekonomicky rozvinutou, níže situovanou a v podstatě jednolitou minoritou. Její intelektuální vrstvu

---

⁹⁸ Autor měl k dispozici svědectví pamětníků, viz. Dějiny Kunína, s. 66

⁹⁹ KČMŠ

¹⁰⁰ Většinou měli polskou nebo ruskou národnost. Heimatbuch udává průměrné číslo 23 občanů, které ale pravděpodobně zahrnuje také Rakušany a Italy, kteří v obci vlastnili majetek, s. 284

představovali úředníci (poštovní, policisté) a učitelé. Do obce byli povoláváni za konkrétní práci a homogenitu skupiny narušovali.

Představu o sociálních poměrech českých rodin v Kuníně podává následující tabulka, kterou jsem sestavila na základě pravidelných zápisů v KČMŠ o zaměstnání rodičů dětí. Procenta vyjadřují počet dětí, které pocházely z rodin zemědělských a průmyslových dělníků, zaměstnanců veřejné správy a živnostníků ve dvou po sobě následujících školních letech na sklonku První republiky.

<i>Školní rok</i>	<i>Zemědělství</i>	<i>Průmysl</i>	<i>Státní správa</i>	<i>Živnostníci</i>
1937-1938	45%	40%	15%	-
1938-1939	43%	30%	17%	10%

*Sociální rozvrstvení českých rodin v letech 1937- 1938 v Kuníně,
Tab. č. 4*

Převážná většina Čechů v Kuníně pracovala jako pomocné síly v zemědělské nebo průmyslové výrobě. Zemědělství dělníci i průmysloví dělníci tvořili přitom jedinou sociální skupinu. Ti, kteří pracovali jako stálé pomocné síly u sedláků, si sice přilepšovali deputátem, ale jejich společenský status nebyl vyšší než status dělníků z cihelen nebo námezdních dělníků. Tato sociální skupina v obci tvořila typickou chudinu, bez vidiny na zlepšení situace, často se potýkající s hladem a všemi nepříjemnostmi, které se k němu obyčejně přidružují – nemocemi a neštěstím.

Posty ve státní správě v Kuníně (četnická stanice a poštovní úřad) nadřízené československé úřady svěřovaly převážně do rukou Čechů. Ti proto do Kunína přicházeli jen na určitou, různě dlouhou dobu a ačkoliv českou minoritu v obci posilovali, nepatřili k trvale usazeným obyvatelům obce. V obci bydlí také několik drážních úředníků a dělníků.

Na okraj, pro zpřesnění sociálního postavení Čechů v obci, ještě doplním, že jen nepatrná část Čechů v Kuníně vlastnila svůj dům. Iniciativou místního odboru Národní Jednoty se z pozemkové reformy podařilo pro několik českých rodin získat pozemek na stavbu domu.¹⁰¹

Německé obyvatelstvo obce tvořilo na rozdíl od Čechů sociálně mnohem diferencovanější skupinu. Jedním z hlavních kritérií, které jsem při stratifikaci použila, bylo množství půdy, které rodiny vlastnily, neboť Kunín byl veskrze zemědělskou vesnicí. Rozpětí sociálního rozvrstvení sudetských Němců sahalo od pravděpodobně velmi chudých „domkařů“ přes střední a velké sedláky, živnostníky až k inteligenci. Dva prameny, které se zachovaly, se od sebe poměrně liší: Následující tabulka ukazuje počet usedlostí, na základě velikostních kritérií, použitých při sčítání v roce 1939, jednak podle výsledků tohoto sčítání, tak podle Heimatbuch.

<i>Velikost hospodářství</i>	<i>0,5 – 2 ha</i>	<i>2 – 5 ha</i>	<i>5 – 20 ha</i>		<i>20 – 100 ha</i>
<i>Statistika - 1939</i>	55	37	56		27
<i>Heimatbuch - 1945</i>	20	22	<i>5-9 ha</i>	<i>9-20 ha</i>	28
			20	29	

*Srovnání počtu usedlostí podle velikosti podle údajů sestavených z výsledků sčítání obyvatelstva (1939) a Heimatbuch Kunewald (1945);
Tab. č. 5*

Jak vidíme, největší nesrovnalosti jsou u malých hospodářství. Domnívám se, že Statistika do skupiny 0,5 – 2 ha zařadila také zahrádky u domů, které však neměly status zemědělského podniku. Vzhledem k tomu, že Heimatbuch udává u jednotlivých hospodářství přesnou výměru půdy, jsou její údaje citlivěji a lépe využitelné. Obě statistiky však mohou sloužit pouze jako orientační prameny, shodují se však v tom, že v obci se nacházelo asi 27 velkých sedláků a přes 20 sedláků středních.

¹⁰¹ Jsou to domy Štefana Mrliny a Františka Panáka, č.p.273, 274, 275, 280; KČMŠ; V rámci pozemkové reformy však byla pozemky přiděleny také Němcům v obci.

V následujícím výkladu využívám mírně upravenou klasifikaci podle Z. Kárníka.¹⁰²

I když se o nejchudších sudetských Němcích bohužel nedochovaly žádné informace, nemáme důvod se domnívat, že tato sociální skupina v obci neexistovala. Nebyla však jistě početná, tvořili ji nanejvýš různě společensky „problémoví“ jedinci nebo i jejich rodiny. Dělníků (kovodělníci), kteří vlastnili rodinný domek, ale neměli půdu, v obci také nebylo mnoho. Byli většinou zaměstnání v nějaké nedaleké, nebo také místní, továrně. Živobytí si přilepšovali zahrádkou do velikosti maximálně půl hektaru. O jejich existenci v obci nemáme písemné doklady, protože statistika z roku 1939 zaznamenala až půdu o velikosti od 0,5 ha¹⁰³ a Heimatbuch se jim nevěnuje, neboť jejich zahrádky nepovažuje za zemědělská hospodářství, jejichž přehled přináší.

O něco více se v obci nacházelo rodin, které již určité, byť malé množství půdy vlastnili. Velikost těchto výhradně rodinných, tzv. trpasličích hospodářství, se pohybovala mezi 0,5 – 2 hektary. Péče o hospodářství této velikosti spočívala většinou na bedrech žen a pomáhajících dětí. Alespoň muži museli mít ještě stálé zaměstnání, aby rodinu uchránili před bídou. Tato hospodářství neměla k dispozici stroje, ani tažná zvířata. Běžné však byly slepice a jiné drobné zvířectvo a typická koza.

Chalupníci, skupina zemědělců, která vlastnila 2-5 ha, patřili k malým rolníkům, kteří si běžně ještě pronajímali další půdu. Hlavně větší hospodářství této kategorie už zaměstnávala celou rodinu.

---

¹⁰² Kárník, Z.: České země v éře První republiky, I. díl, s. 442 an. Kárník mezník mezi malými a středními sedláky klade na 10 ha, připouští však prostupnost hranice směrem níže vzhledem k výnosnosti půdy nebo jiným okolnostem. Vzhledem k tomu, že v Kuníně je enormně bonitní půda, snížila jsem velikost středních hospodářství na 9 ha, což odpovídá představě o „vyšším sociálním statutu“ těchto sedláků, jak ji podal Heimatbuch, když tato hospodářství zařadil do hospodářství velkých.

¹⁰³ U téhle kategorie občanů se oba prameny výrazně rozcházejí, Statistika uvádí v kolonce 0,5 – 2 ha o 35 hospodářství více než by odpovídalo údajům podle Heimatbuch. Domnívám se proto, že zde došlo k nepřesnosti, tj. sčítání z roku 1939 kategorii do 0,5 ha pravděpodobně zařadilo do kategorie 0,5 – 2 ha. Z toho vyplývá, že domků s obdělávanou zahrádkou do 0,5 ha se v Kuníně nacházelo kolem 35. Všichni tito domkaři samozřejmě nepracovali jako dělníci. Potvrzují to také vzpomínky paní Kratschmar, k. č. 1, s. A

Nejdůležitějším elementem hospodářství této velikosti byla stále žena, která zabezpečovala odbyt zemědělských produktů. Chalupníci už občas vlastnili stroje. Typickým užitkovým zvířetem v jejich hospodářství byla kráva, kterou využívali zároveň jako tažnou sílu, čímž však zároveň snižovali její výnosy mléka. Život chalupníků nebyl jednoduchý, v podstatě se tato sociální skupina potácela na okraji bídy, bez vyhlídky na radikální zlepšení situace.

Do skupiny tzv. malých sedláků jsem zařadila usedlosti, které vlastnily 5 – 9 hektarů půdy. Kárník (viz. poznámka č. 61) tato hospodářství označuje jako přechodná, tj. ta menší patřila spíše k maloroľnickým, větší spíše k selským zemědělským podnikům. Zvláště u bohatších malých sedláků ztrácela hospodářství rodinný charakter – malí sedláci využívali námezdní síly, velmi často další půdu ještě propachtovávali, běžně při pracech využívali sílu strojů.

Sociální skupiny středních a velkých sedláků, tj. vlastníci 9 a více hektarů, představovaly společenskou elitu obce. Jejich výstavní usedlosti, hospodářství se dvorem uzavřená do obdélníkového tvaru s hlavní patrovou budovou a menším - ale ne malým - výminkem, stájemi, chlévy, stodolami apod., vytvářely (dodnes vytvářejí) typický kolorit Kunína. Tito bohatí sedláci byli specifickou společenskou vrstvou s výsadním postavením, na kterém si sami zakládali i díky své po staletí trvajících spřízněností s místem a půdou.¹⁰⁴ Svého postavení si byli vědomi:¹⁰⁵ V obci však také fakticky hráli důležitou roli, neboť vlastnili stroje, které půjčovali za protislužbu ostatním, aktivně se účastnili obecního politického i kulturního života apod. V Kuníně se nacházelo 56 „gruntů“. K největším sedláckým usedlostem patřily č.p. 182 – rodina Herberta Blaschkeho, č.p. 146 – rodina Emilie Liebscher a č.p. 94 – rodina Heinricha Schindlera.

---

¹⁰⁴ Mein Heimathaus 1963-1932, mlýn rodiny Bönisch, č.p.205, podobné soupisy pravděpodobně v průběhu První republiky dělala většina majetných rodin, bohužel se nezachovaly, archiv obce Kunín

¹⁰⁵ svědectví paní Drost, kazeta č.11, s. A

Střední sedláci se od velkých lišili především mírou najímaní pracovních sil. Obě skupiny natrvalo zaměstnávaly pacholky a děvečky, velcí sedláci ale mnohem častěji přibírali jako výpomoc na práci sezónní dělníky. Obě skupiny využívaly práce svých dětí, na chodu hospodářství se intenzivně podílela celá rodina. Byli důležitou výrobní skupinou pro hospodářství země, dodávali své výrobky na trh. Vlastnili nejrůznější hospodářská zvířata, včetně koní. V Kuníně se ve 20. letech stal moderním, protože výnosným, velkochov prasat.

V Kuníně se nacházel také Czeikeho statek s továrnou na výrobu cihel (54 ha). Důležitou - nejen hospodářskou - roli hrál velkostatek Kunwald novodobého šlechtice Dr. Viktora Bauera s výměrou 181¹⁰⁶ ha. Z tohoto výměru bylo za pozemkové reformy rozparcelováno 25 ha. Tzv. Maierhof s barokním zámekem a příslušnými hospodářskými budovami byl v Kuníně světem sám pro sebe. Jeho chod řídil správce, který zaměstnával několik desítek zemědělských i průmyslových dělníků. Součástí velkostatku byla cihelna, lihovar a lesní revír.

Německou inteligenci tvořili především katolický farář, Wilhelm Rummich, a učitelé místní obecné, měšťanské a od roku 1935 Zemědělské pokračovací školy. K jejich působení na děti a k jejich politické orientaci se vrátím v rámci příslušné kapitoly. K inteligenci v obci můžeme započítat také bankovní úředníky místní „Raiffeisenky“. Úřední místa ve státní správě byla vyhrazena Čechům.

Monopol na živnost v obci měli sudetští Němci. V obci bylo v roce 1939 registrováno 58 živností - obchodníků, řemeslníků a nejrůznějších podnikatelů. V poměrně protáhlé obci se podél státní silnice nacházely 4 pohostinství a vinárna: č.p. 104 (Ferdinand Friedrich), č.p. 82 (Auguste Kopetschke), č.p. 256 (vinárna Heinricha Schicka), č.p.56 (obecní hostinec), č.p. 252 (Kudielka-Gasthaus). V obci působili 2 pekaři, 3 řezníci, zámečnick, 4 kováři, 6 ševců, 2 kadeřnictví, elektrikář, 4 krejčovství ad.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Historický místopis okresu Nový Jičín, s. 190

¹⁰⁷ Heimatbuch, s. 254-256

O českých živnostnících máme velmi skrovné informace, s jistotou víme jen o zahradníku Panákovi a trafikantu Mišunovi, že byli české národnosti. Metoda určování národnosti podle jmen je v regionu podobně jako obecně v českých zemích nespolehlivá, ba přímo zavádějící. Při rozhovorech se sudetskými Němci jsem se snažila zjistit, jakou obecnou představu měla německá majorita o sociální stratifikaci české menšiny. Sudetští Němci se vesměs upamatovali na nejchudší rodiny, které byly zaměstnány na velkostatku, popřípadě na některé z pomocníků u sedláků. Na jiné Čechy, kteří by v obci vlastnili živnost (kromě zmíněného zahradníka a trafikanta) nebo obecně patřili ke střední vrstvě, si nikdo nepamatoval. Dospěla jsem proto k závěru, že i kdyby živnostníci s českými jmény – řezník Machát, pekař Stodůlka, krejčí Lipovský, obchodník s mléčnými výrobky Strnadl¹⁰⁸ - náhodou byli Čechy, stupeň jejich německé asimilace musel být vysoký, resp. museli se sami za Němce považovat a vydávat.

Závěr:

Sociální struktura v obci v podstatě odpovídala národnostnímu rozložení. Elitu obce tvořili němečtí střední a velcí sedláci, k nejobožejším obyvatelům patřily české rodiny, jejichž živitelé byli zaměstnaní jako zemědělští, průmysloví nebo dokonce pomocní dělníci. Inteligenci v obci u obou národností představovali především učitelé místních škol (u Němců několikanásobně početnější skupina) a několik úředníků (u Němců bankovní nebo obecní úředníci, u Čechů úředníci státní). Místním katolickým knězem byl sudetský Němec, člověk národnostně tolerantní, vnímavý a chápavý.

Česká menšina v obci

Zatímco obecně v českých zemích se Češi jako národ emancipovali od konce 18. století, v německém Kravařsku tomu tak nebylo. V regionu vedle sebe –s občasou spoluprací - koexistovala dvě etnika, u nichž národnostní prvek nepřehlušil jiné identity, především selské. Jak jsme viděli v kapitole o specifikách národnostního vývoje v Kravařsku, situace

---

¹⁰⁸ č.p. 58, 169, 149; in: Heimatbuch, s. 255

se zde radikálně změnila s koncem Velké války. Po poražení sudetoněmeckého odporu proti odtržení z Rakouska byla také v pohraničí nastolena československá státní správa. V zájmu jejího udržení začaly československé vlády provádět politiku měkké „čechizace“ sudetského území. Byly zřizovány české menšinové školy, na úřednické posty byli cíleně dosazováni Češi, doplňovaly se na cedule české ekvivalenty názvů obcí i ulic, české nápisy apod.

Emancipace české menšiny v Kuníně je spjata s těmito změnami. Češi v obci žili také před válkou, teprve však po vzniku státu Čechoslováků se začali národnostně projevovat. Podle kroniky ČMŠ si „až po volbách do Národního shromáždění uvědomili zdejší Češi svou početnost.“¹⁰⁹ Českou skupinu v této době přitom tvořili jen zaměstnanci velkostatku, dělníci Czeikeho cihelny a několik děveček a čeledínů u sedláků. Kromě obecně anacionální nálady na venkově pramenila absence národního uvědomění u Čechů ze zaostalosti kvůli nedostatku vzdělání, izolaci i chudobě, částečně však byla jejich osobní svobodnou nebo okolnostmi vynucenou volbou: Ředitel Busek zmiňuje, že při sčítání obyvatelstva v únoru 1921 se „mnoho vlažných Čechů dalo zastrašit nebo zlákat sliby a rozhodlo se být Němci.“¹¹⁰ (A nejen tehdy. Německé prostředí bylo pro sociálně slabší Čechy tolik lákavé (nebo dusící), že ani v dobách rozkvětu zdejšího českého spolkového života se sloužící u sedláků do aktivit menšiny nezapojovali.)

Vztahy mezi Čechy před zřízením menšinové školy, která české obyvatelstvo částečně stmelila, popisuje KČMŠ následovně: „Společenský život nebyl žádný. Dvorští (tj. zaměstnanci velkostatku) se sice stýkali, ale přátelských styků mezi nimi nebylo“, stejně jako v obou cihelnách. „Tyto tři skupiny se ani neznaly a mezi čeledíny a služkami nebylo styků vůbec. Soužití jednotlivců bylo spíše nepřátelské než přátelské. Jeden druhému záviděl žebráckou hůl a brašnu.“¹¹¹ Hlásit se k Čechům zkrátka nepřinášelo žádný užitek.

---

¹⁰⁹ KČMŠ, zápis ze šk. roku 1920-21

¹¹⁰ KČMŠ, zápis ze šk. roku 1920-21

¹¹¹ KČMŠ, zápis ze šk. roku 1921-22

Nacionální emancipace české menšiny v Kuníně musela začít emancipací sociální, tj. s úsilím o zlepšení otřesných životních podmínek. Ředitel Busek a další lidé, kteří spolkový život Čechů organizovali, nejdříve bořili strach, neochotu a nezájem těch, o jejichž emancipaci usilovali. Tato schizofrenní situace vyvolávala dojem, že české národnostní aktivity byly do Kunína zavlečeny zvenčí a že byly úsilím nacionálně zaujatého Československa, proti jehož vzniku vojensky vystoupili také kunínští Němci.¹¹²

Češi se začali sdružovat okolo činnosti České státní menšinové školy T.G. Masaryka. Národní školství bylo v Českých zemích citlivým tématem od posledních desetiletí 19. století, v Kravařsku však nabylo na významu až po rozpadu Rakouska-Uherska - do té doby si obě národnosti vybudovaly solidní základny základního i středního školství.¹¹³ (V Kuníně na přelomu 18. a 19. století založila moderní vzdělávací ústav hraběnka Marie Walburga z Truchses-Zeilu. Škola byla vyhlášena sociální, náboženskou i národnostní tolerancí.) V Kuníně však, soudě na základě výše uvedených citací o národní nedružnosti Čechů, nebyla vůle po vytvoření české školy. Situace se pravděpodobně na popud zvnějšku změnila po vzniku Československa. Škola byla v obci zřízena v roce 1921 na popud místního výboru Národní Jednoty v Novém Jičíně, který „za spolupráce zdejšího uvědomělého Čecha, Petra Žerdíka, provedl předběžný zápis (do školy).“¹¹⁴ Další aktivity menšiny už iniciovali ředitelé obecné školy, Jan Mužný a Julius Busek.

Od května 1921 měli tedy čeští rodiče možnost a také povinnost posílat své děti do obecné školy, kde se děti vzdělávaly v rodné češtině. Do té doby navštěvovaly německou obecnou školu. Česká měšťanka a návazné střední školy byly zřízeny v Novém Jičíně.

Pro potřeby školy byl zprvu adaptován pronajatý dům německého hostinského a obchodníka Adolfa Scheuera, č.p. 189. Dům stál naproti

---

¹¹² KČMŠ zmiňuje, že „při převratu roku 1918 prohlásili se zdejší Němci nadšeně pro Sudetenland a také jej střelbou hájili proti procházející hlídce vojenské.“, zápis ze šk. roku 1920-21.

¹¹³

německé škole, tj. v její bezprostřední blízkosti. Brzy vyšlo najevo, že budova je zdravotně závadná a pro potřeby vyučování nevyhovující: V krátké době onemocnělo za sebou plícními chorobami několik ředitelů školy, kteří měli v budově byt.¹¹⁵ Katastrofální hygienické podmínky se negativně odrazily také na zdraví dětí a stavu učebních pomůcek.

Po dlouholetém neúspěšném hledání vhodnějšího objektu a několika naléhavých prosbách byl z pozemkové reformy menšinové škole přidělen pozemek pro stavbu nové budovy. Pozemek měl velmi dobrou, v podstatě strategickou polohu (pomineme-li, že stál v zátopové oblasti, ostatně jako mnoho budov v Kuníně). Nacházel se v tehdejším kulturním centru obce - v bezprostřední blízkosti kostela, velkostatku i německých škol. Nová budova, která na pozemku měla vzniknout, měla zároveň sloužit jako středisko českého života v obci. Stavba nové školní budovy se dlouho protahovala. Slavnostně otevřena byla škola až do listopadu 1930. V jejích prostorách byla umístěna také mateřská škola, byt učitele a divadelní sál s jevištěm, které bylo zřízeno za hospodářské krize, aby se jeho stavbou zmírnily důsledky nezaměstnanosti Čechů.¹¹⁶

Vybavení škola získala z prostředků olomouckého odboru Národní jednoty. Škola měla jednotřídní charakter, vyučovalo v ní nemnoho učitelů – především řídící, učitelka domácích prací (ve 2. polovině 30. let Marie Bursová), ve školce pěstounka Anděla Kostová. Výuku náboženství zabezpečoval místní katolický farář Wilhelm Rummich, pro děti evangelického vzdělání docházel kněz z evangelického Suchdolu nad Odrou.

Julius Busek, mladý učitel, do kunínské školy nastoupil v roce 1923. Do obce přišel jako sebevědomý, uvědomělý vlastenecký hraničář. Pocházel z nedalekého českého Příborska. Úsilí za pozdvižení Čechů ze sociálního marasmu a posílení jejich národnostních pozic v Kuníně považoval za svůj životní úkol. Balancoval na tenké hranici mezi intenzivně žitým vlastenectvím v masarykovském duchu a neagresivním,

---

¹¹⁴ KČMŠ, zápis ze šk. roku 1920-21

¹¹⁵ KČMŠ, zápis ze šk. roku 1923-24

¹¹⁶ Tamtéž, zápis ze šk. roku 1933-34

tj. vůči Němcům nevystupoval negativně, avšak vyexponovaným nacionalismem. Podle vzpomínek pamětnice byl přísným ale spravedlivým učitelem.¹¹⁷

Jednotřídní obecnou školu navštěvovalo průměrně 30 žáků, do mateřské školy docházelo průměrně 10 dětí. Přesto, že se početní stav žáků příliš neměnil, vyučování v jednotřídce trpělo častým stěhováním dětí. Některé děti pracovaly jako sloužící u sedláků, jiné se svými rodiči odcházely za prací. Ze začátku působení se vedení české školy snažilo získat žáky nejen zápisem do školy v řádném termínu, ale také pomocí tzv. reklamací: Odborná komise¹¹⁸ posoudila národnost žáků, kteří navštěvovali německou školu, a pokud shledala, že některý mluví plyně česky, měl přejít do jednotřídní české školy. Okolnosti, za jakých k přetahování žáků docházelo, připomínaly neškodné, ale svou povahou nebezpečné dětské půtky. Stávalo se ale, že přerostly v otevřenou nenávist, kterou podněcovali sami učitelé.¹¹⁹

Organizování školní výuky naráželo na nejrůznější problémy: Jak víme, žáci české školy pocházeli z velmi nuzných poměrů.¹²⁰ Kunínu se také proto nevyhýbaly nebezpečné nakažlivé choroby, které řádily především mezi chudinou, ale nevyhýbaly se ani dětem (německých) sedláků.

Řídící učitel zpočátku čelil nedůvěře, kterou mezi českými rodiči budilo vyučování v rámci jednotřídky. Německé školy byly přece jen osvědčené a poměrně kvalitní. Všechny tyto obavy se ukázaly být liché bohužel až po zavření české školy nacisty v listopadu 1938.¹²¹ Děti musely nastoupit do německé obecné školy. Ukázalo se, že jejich nabyté znalosti jsou zcela vyhovující, ba naopak: děti patřily k nejlepším žákům.

---

¹¹⁷ Vzpomínky Anděly Schillerové, kazeta č.6, s.B

¹¹⁸ Složené ze zástupců Zemské školní rady v Brně a Ministerstva školství a národní osvěty.

¹¹⁹ Např. paní Dušková svou dceru odmítla posílat do české školy, protože se obávala problémů, které by jí tímto nastaly u sedláků. aj., KČMŠ, zápis ze školního roku 1921-22

¹²⁰ Např. v zimě 1921-22 děti kvůli mrazům a chatrnému oblečení nemohly do školy vůbec docházet., KČMŠ, zápis ze šk.roku 1921-22

¹²¹ Vpomínky paní Schillerové, k. č.6, s.B; O kvalitě výuky svědčí také spokojenost, kterou pravidelně vyjadřovali státní školní inspektoři.

Zaměstnanecká politika správců Bauerova velkostatku byla pro život české menšiny v Kuníně vlastně existenční záležitostí. Rodina Bauerů patřila k úspěšným podnikatelským rodinám reformujícího se Rakouska. Šlechtická hodnost jí byla udělen v roce 1870. Tato nově vznikající šlechta se měla stát jedním z pilířů, na kterých by monarchie, která se v hospodářské oblasti slibně rozvíjela a modernizovala, mohla stát. Bauerové patřili k německým rodinám, údajně byli také židovského původu. Kunínské panství (spojené s panstvím v Suchdolu nad Odrou) s barokním zámekem o rozloze 254 ha koupili v roce 1895 a v jejich majetku zůstalo do konce 2. světové války. Dr. práv Viktor Bauer¹²² (1876 – 1939) úspěšný podnikatel v oboru cukrovarnictví, patřil k výrazným osobnostem Evropy 1. poloviny 19. století. S jistotou šarmantního a mimořádně vzdělaného světáka se pohyboval v kruzích uznávaných evropských vědců i skvělých umělců. Byl proslulý svým všeobecným přehledem a benevolentními pokrokovými názory.¹²³

V roce 1924 se Dr. Bauer Státnímu pozemkovému úřadu v Olomouci zavázal, že v budoucnosti bude „*zaměstnávat úředníky, zřízence a dělníky české národnosti*“, aby se posílil český živel v pohraničí.¹²⁴ Motivy, které k tomuto závazku Bauera vedly, bohužel neznáme. K demokratickému liberálnímu Československu choval sice sympatie, avšak považoval se spíše za Evropana, resp. za světoobčana. Národnostní dimenzi přehlížel. Hlavní roli zde pravděpodobně sehrálo blížící se parcelační období Pozemkové reformy, které mělo postihnout také Bauerův velkostatek, a případné výhody, které by při parcelaci získal. (Z Kunínsko-Suchdolského panství bylo nakonec rozparcelováno jen 25 ha.) Bauer na zámku nepobýval často.

Zaměstnaneckou politiku plně svěřil do rukou svých správců a ti jeho slib Pozemkovému úřadu neplnili - po celá dvacátá léta propouštěli české zaměstnance pravděpodobně nejen z národnostních předsudků, ale především kvůli finanční tísní, do které se Bauer ve druhé polovině 20. let

---

¹²² Smola, F.: Da erkene ich ihn nur auf Grund der Manchettenknöpfe wieder, In: Belvedere, 2001, č.2, str. 18-35

¹²³ KČMŠ

dostal.¹²⁵ V Kuníně se v létě 1926 začala šířit zpráva, že Bauer uvažuje o odprodeji svého panství,¹²⁶ což by pro českou komunitu znamenalo velmi nepříjemné období nejistoty nebo dokonce ohrožení její existence. Situace nabrala radikální obrat v roce 1932, kdy se správcem na kunínském statku stal Čechům nakloněný Adolf Purr, Němec s českou matkou.

Krizi své početnosti česká menšina prožívala v letech před sčítáním lidu v roce 1930. Podle Buska se kunínští Němci snažili cíleně českou menšinu v obci eliminovat: bezdůvodně dostávali výpověď nejen Češi na statku, ale (údajně) záměrně také služební u sedláků.¹²⁷ Tyto informace pocházejí jen z tohoto zdroje a je proto diskutabilní se na jejich věrohodnost plně spolehnout. Češi se v obci cítili permanentně ohrožení a byli, podporovaní zvenčí, na jakékoli byt' jen náznaky nespravedlivého zacházení přecitlivělí. To ovšem neznamená, že jejich obavy nevyplývaly z reality, a Buskovy postřehy zcela nevyvrací, jen upravuje.

Ve srovnání s úsilím zlepšit zaměstnanecké poměry v obci patřilo organizování společenského života Čechů a pomoc nejchudším rodinám k úspěšným aktivitám představitelů menšiny.

V květnu 1922 byl v Kuníně založen místní Odbor Národní Jednoty, z jehož podnětů a jehož přičiněním se česká menšina pomocí nejrůznějších podniků stmelovala. Jednou z jeho sociálně nejprospěšnějších aktivit bylo pořádání sbírek pro nejchudší rodiny. Důležité byly ale také osvětové přednášky, kroužky pro děti, plesy,¹²⁸ divadelní představení, výlety apod.

Při emancipace na poli komunální politiky Češi přirozeně naráželi na svou malou početnost. Vlastní kandidátní listinu Češi sestavili při prvních obecních volbách v roce 1923. Nezáskali však nejvyšší možný počet hlasů, který by odpovídal početní síle české menšiny.¹²⁹ Členové Národní Jednoty přitom nenechali nic náhodě a předvolební kampaň, kterou

---

¹²⁴ KČMŠ, zápis ze šk. roku 1923-24

¹²⁵ Smola, F.: Da erkenne..., In: Belvedere

¹²⁶ KČMŠ, zápis ze šk. roku 1926-27

¹²⁷ Tamtéž, zápis ze šk. roku 1928-29

¹²⁸ Pořádaly se v sále Obecního úřadu, KČMŠ, zápis ze šk. roku 1926-27

¹²⁹ Ze 147 českých voličů českou kandidátku zvolilo 80.; KČMŠ, zápis ze šk. roku 1923-24

zorganizovali, si nezdala s kampaní německou. Příčinou slabé podpory české kandidátky ze strany Čechů nemohla být národní vlažnost, ale jejich uvědomělé rozhodnutí nepřihlásit se k české komunitě, motivované nechutí nebo strachem. V obecních volbách v roce 1924 Češi získali dva mandáty do zastoupení ve dvacetičtyřčlenném, později třicetičlenném obecním zastupitelstvu a jeden mandát do obecní rady. Stejně výsledky zaznamenali i v následujících letech obecních voleb, v roce 1927 a 1931.

Závěr

Emancipace Čechů v obci procházela vývojovou křivkou: Nedůvěru, kterou Češi chovali vůči všem novotám a snahám o jejich povznesení, brzy nahradilo nadšení, s nímž se sami zapojili do rozmanitých aktivit své národní skupiny. To však pomalu opadalo tím rychleji, čím více Češi museli překonávat různé, byť i pomyslné překážky. Faktem je, že se život Čechů v obci díky vybudování několika institucí během První republiky podařilo zabezpečit a stabilizovat. V následující kapitole nastíním, jak se na českou emancipaci a české pokusy posílit své pozice v obci dívali kunínští Němci a jak se křivka česko – německých vztahů v obci vyvíjela od konce Velké války do vypuknutí nového světového válečného konfliktu.

4. Složitě, ale spolu. (říjen 1918 – březen 1938)

Česko-německé vztahy v Kuníně po celou dobu soužití obou etnik podmiňovaly dvě okolnosti: Obě skupiny situaci hodnotily ze svých vlastních, odlišných perspektiv. Charakter vzájemných vztahů neovlivňovaly jen vnější události, ale také specifické prostředí vesnice.

Němci na Čechy shlíželi z pozice civilizačně vyspělejší skupiny. Početně i ekonomicky silní Němci českou emancipací neztráceli výsadní postavení v obci. Češi, ze společenského hlediska obyvatelé druhého řádu, hledali vlastní identitu, volali po sociálních i národních právech.¹³⁰ Bojovali naopak o národní existenci i její kvalitu. Důležité pro to, jak kunínští Němci Čechy vnímali, bylo také to, ve které části Kunína žili: Obyvatelé Horního konce do styku s Čechy často nepřicházeli, potkávali je nanejvýš při mších nebo na úřadech. Naopak Němci z Dolního konce byli s Čechy denně v kontaktu a podniky české menšiny pozorovali zblízka. V obci žilo také několik smíšených německo-českých rodin.

Ve vesnickém mikrosvětě musíme rozlišovat rovinu institucionální od roviny interpersonálních vztahů. Osobní styky hrály na vesnici důležitější roli než příslušnost k politické straně nebo světonázor. Ve většině kontaktů mezi konkrétními osobami během První republiky neexistovala otevřená nenávisť a nebyla ani úmyslně vyvolávána. Výjimkou bylo exaltovaného období po převzetí moci Hitlerem v Německu v roce 1933.

Charakter meziválečného německo-českého soužití lze vystihnout v křenovsko-kuralovském duchu přívlastkem konfliktní. Vyjádřím-li se slovy pamětníka Edelharda Golda: „*Es war nicht ganz gut, aber auch nicht schlecht.*“¹³¹ Pamětnice Siglind Drost hovoří o „*odstupu, rezervovanosti, ne nenávisti*“.¹³² Intenzita česko-německých konfliktů i

---

¹³⁰ Jejich společný život se odehrával na pozadí existence Československé republiky, kde vládnoucí skupinou byl naopak národ „československý“.

¹³¹ Dopis E. Golda Z.K. ze dne 24.8.2003

¹³² Rozhovoru s S. Drost ze dne 1.9.2003

jejich podoba se měnily s dobou a s konkrétními osobami, které do styku s českou menšinou přicházely. Překotné „národní obrození“ Čechů v Kuníně Němci všeobecně pozorovali nedůvěřivě a s obavami. Jejich konkrétní reakce nabíraly podob různě projevovaných sympatií, (ne)pochopení i (ne)přátelství.

Dříve než se dostaneme k příkladům problémů a reakcím na ně, které pomohou zplastičit obraz soužití Čechů s Němci, nastíním na základě analýzy výsledků voleb dynamiku zdejších česko-německých „konfliktních“ vztahů.

Výsledky parlamentních voleb do národního shromáždění z let 1925 a 1929 přebírám z KČMŠ, z roku 1935 z Historického místopisu.¹³³ Tučně zvýrazňuji tři vítěze voleb v obci. Tabulka č. 6 vyjadřuje počet hlasů, které dostaly německé strany, tabulka č. 7 počet hlasů pro české strany. Za lomítkem uvádím procentuální zastoupení strany. Přepočítání na procenta připojuji pouze tam, kde jsou známé přesné počty voličů: v roce 1929 volilo 1080, v roce 1935 1171 občanů obce.¹³⁴ Tučně udávám vítěze voleb zvláště u Němců, zvláště u Čechů, protože se, až na komunisty, nedá předpokládat národnostní prostupnost. Tabulka č. 8 nabízí volební výsledky kandidátních listin do obecního zastupitelstva.

<i>volby</i>	<i>DCVP</i>	<i>DNP</i>	<i>DNAP</i>	<i>SdP</i>	<i>DSAP</i>	<i>D(N)S</i>	<i>BdL</i>	<i>SdW</i>
1925	240	-	152	-	134	-	26 ¹³⁵	-
1929	219/ 20%	256/ 24%	-	-	183/ 17%	182/ 17%	107/ 10%	-
1935	136/ 12%	-	-	707/ 60%	110/ 9%	-	66/ 6%	38/ 3%

Výsledky parlamentních voleb v Kuníně do Národního shromáždění, německé strany; Tab. č. 6

¹³³ Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960, s. 190

¹³⁴ Tamtéž

¹³⁵ Strany rolníků a něm. průmyslu

<i>volby</i>	<i>ČSD</i>	<i>KSCČ</i>	<i>ČSL</i>	<i>ČNS</i>
<i>1925</i>	36	47	7	3
<i>1929</i>	57/5%	54/5%	10/1%	3/0,2%
<i>1935</i>	56/5%	32/3%	9/0,8%	15/1,3%

Výsledky parlamentních voleb v Kuníně do Národního shromáždění, české strany a komunisté; Tab. č. 7

<i>volby</i>	<i>DNP</i>	<i>DCVP</i>	<i>DNS</i>	<i>DSAP</i>	<i>BdL</i>	<i>ČEŠI</i>	<i>KSCČ</i>
<i>1924</i>	609	-	166	153	-	80	-
<i>1927</i>	448	230	113	132	-	76	72
<i>1931</i>	279	203	191	162	155	69	48
<i>1934</i>		11 zast.		8 zast.	8 zast.	2 zast.	1 zast.

Výsledky obecních voleb v Kuníně; Tab. č. 8

Nejsilnější zastoupení u německých voličů v obci měli po celou existenci Československa nacionálové. Nezanedbatelné podpoře se ale těšili i křesťanští sociálové a sociální demokraté a němečtí agráři. Preference jednotlivých stran se vyvíjely s ohledem na měnící se celorepublikovou situaci: Velmi silné pozice měli nacionálové v prvních letech po vzniku republiky, nejvíce ztratili ve 2. polovině 20. let, ve zlaté éře německého aktivismu. Po vypuknutí krize se kunínští Němci znovu přiklonili k nacionalistickým stranám. Naopak němečtí sociální demokraté, komunisti a agráři měli po celé období první republiky stabilní voličskou základnu. Mezi Čechy měla trvale nejsilnější podporu česká sociální demokracie, komunisti a lidovci, což odpovídalo sociální struktuře Čechů v obci.

Německá politická scéna v prostoru Československa se začalo formovat až po podpisu mírové smlouvy s Rakouskem v Saint – Germain –

en – Laye 10. září 1919, tj. v době, kdy byli sudetští Němci českých zemím s konečnou platností přiřčleněni k Československu. Deutsche National-Partei (DNP) byla ultranacionální, velkoněmeckou stranou. Přestože v celorepublikovém kontextu nepatřila k největším, v Kuníně měla silnou voličskou základnu. DNP se pohybovala na půdě permanentního nesouhlasu s připojením německých území Čech k Československu. Její soupeřkci představovala Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei (DNSAP), jejíž program byl proti DNP orientován ostře antisemitsky a radikálně sociálně. DNSAP udržovala čilé styky s německými nacisty a jako protistátní strana byla na konci roku 1933 v Československu zakázána. DNP byla ve stejné době pozastavena činnost. Deutsche christlichsoziale Volkspartei (DCVP) byla stranou konfesní a katolickou, patřila spolu s Bund der Landwirte k pozdějším aktivistickým stranám, tj. těm sudetoněmeckým politickým subjektům, které v roce 1926 jako první vstoupily do vlády. Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei in der Tschechoslovakischen Republik (DSAP) kromě tradiční sociální politiky od svých počátků prosazovala důsledné uplatnění práva na sebeurčení všech národů v Československu. Její program národnostní autonomie byl však život mladé republiky v podstatě existenčním ohrožením.¹³⁶ Německá sociální demokracie vstoupila na vládní půdu v roce 1929.

Po zákazu DNSAP a zastavení činnosti DNP se v severních Čechách pod taktovkou Konráda Henleina zformovalo sudetoněmecké hnutí Sudetendeutscheheimatsfront (SHF), které se před volbami přeměnilo v politickou „stranu nového typu“.¹³⁷ SdP vystupovala jako všechny Němce zastřešující a pro jejich blaho se činící strana s cílem dovést je do náruče Velkoněmecka. Tento cíl ovšem, spolu s agresivním rasismem, zpočátku nebyl vystavován na odív, ba naopak popírán. Přímé styky SdP s nacisty v Německu vyústily v únoru – březnu 1938 v jejich přímou podporu NSDAP. Po Anšlusu Rakouska 12. března 1938 všechny

---

¹³⁷ DNP vláda v roce 1935 obnovila činnost s vírou, že tak oslabí preference SdP, taktika nevyšla, NDP zcela ztratila na síle, viz. Kárník, Z.: České země v éře První republiky, 2, díl. S. 200-201

sudetoněmecké strany (s výjimkou německých liberálů a sociální demokraci) vstoupily do SdP.

Volební preference českých voličů byly podmíněny sociální skladbou Čechů v obci: nejsilnější byli radikální komunisté, v těsném závěsu za nimi sociální demokraté. Národní socialisté měli minimální podporu.

Soudě z výsledků voleb a analýzy politických stran, nabývaly česko-německé vztahy v obci konfliktnosti ve dvou obdobích: v prvních letech po skončení války a po nástupu nacistů k moci v Německu - vzhledem k tomu, že preference německých sociálních demokratů, křesťanských sociálů i agrárníků přes mírný pokles zůstaly i v tomto období relativně silné, sudetoněmeckému hnutí, potažmo SdP, se zde úspěšně podařilo Němce sjednotit do „národní jednoty“ z velké míry na úkor hlasů jiných politických stran. Nacionalizace sudetských Němců sílila i v dalších letech a vyvrcholila v polovině roku 1938, jak uvidíme později. Německý tzv. aktivismus vítězil ve 2. polovině 20. let, německý tzv. novoaktivismus ve 2. polovině 30. let se ve volebních výsledcích neprojevil.

Sudetoněmecký příklon k nacionalismu v roce 1933 bývá v literatuře vysvětlován hospodářskou krizí, která měla těžký průběh zvláště v sudetoněmeckém pohraničí, a rozjitřením nacionalistických vášní po převzetí moci Hitlerem v Německu v lednu 1933. Tato obecná formulace však neplatí pro Kunín, jehož sudetoněmečtí obyvatelé se živilí převážně zemědělstvím a důsledky velké hospodářské krize se projeví spíše mezi Čechy než mezi sudetoněmeckými zemědělci, i když ani jim se krize zcela nevyhnula (nižší odbyt výrobků). Lze tedy nacionalistickou vlnu v Kuníně v roce 1933 vysvětlit jen nadšením ze změny poměrů v Německu? Domnívám se, že by to bylo zjednodušující, protože z povahy nacionalismu vyplývá loajalita vůči ostatním členům svého společenství, kterou tak pravděpodobně pocítili a vyslovili také sudetští Němci v Kuníně, byť se jich krize bezprostředně nedotkla.

Pomocí výsledků voleb jsme získali povšechnou představu o vývoji národnostních poměrů v obci v letech 1918 – 1938. Nyní se zaměřím na

příklady konfliktů ze společného života obou národností. Příklady jsem rozdělila do dvou částí, v první části se věnuji českému pohledu, v závěru německému. Informace pro první část jsem čerpala z KČMŠ a příklady rozdělila na příklady národnostní snášenlivosti a ohrožení. Ty jsem dále rozdělila podle míry jejich „opravdovosti“, tj. podle toho, jestli pro českou minoritu představovali skutečné ohrožení. Sudetoněmecký pohled jsem vytvořila na základě analýzy místních i širších okolností.

Příklady konfliktů z českého pohledu jsem rozdělila do tří, někdy prostupujících, kategorií: Do první skupiny jsem zařadila více méně jednoznačné projevy německého nepřátelství vůči Čechům, do skupiny druhé sporné případy, které nemusely být provedeny s úmyslem škodit, anebo které Češi ve své přecitlivělosti mylně interpretovali jako útok proti nim. Třetí skupinu jsem zaplnila příklady národnostní nezaujatosti a tolerance. Zajímavé příhody, které přetékaají emocemi, prostupovaly každodenním životem obou národností. Protože je případů mnoho, vybírám jen několik výstižných pro toto etnické soužití:

1. projevy německého nepřátelství:

Komplikace Čechům, kteří neuměli německy, způsobovala neochota úředníků Obecního úřadu komunikovat česky. V souvislosti s problematikou úřední řeči v místní samosprávě je zapotřebí zabývat se tímto tématem podrobněji:

Jazyková otázka byla po vzniku Československa ošetřena jazykovým zákonem č. 122 z roku 1920, podle nějž byla státní, oficiální řečí v zemi řeč československá. Čechoslovákům tedy mělo být ve všech oblastech země umožněno dorozumívat se česky. Ačkoliv němčině ani po úporných debatách nebyl přiznán status druhé řeči země,¹³⁸ v praxi mohlo také 90% sudetských Němců komunikovat s úřady svým rodným jazykem.

Další úpravu v oblasti jazykové politiky přineslo vládní nařízení č. 17 z roku 1926 a jazyková úprava pro zemská obecní zastupitelstva č. 229 z roku 1928. Kural upozorňuje že, „byly krokem, který vyhovoval spíše

---

¹³⁸ Kural, V.: Konflikt místo společenství?, Praha 1993, s.34-37

hlediskům českého bojovného nacionalismu než potřebám česko-německého dorozumění(...)“¹³⁹ Jazyková nařízení byla značně komplikovanou, nepřehlednou normou: v rámci vnitřní úřední řeči byla jednoznačně upřednostněna „čechoslovenština“, v rámci vnější úřední řeči byly rozlišována jednojazyčné a menšinové (smíšené) území. Soudní okres Nový Jičín spadal do kategorie menšinového území, s 20-66% státních občanů jiného jazyka než státního, ve kterém úřady s občany komunikovaly také jejich rodným jazykem.

V rámci místní samosprávy se používala tzv. jednacích řeč, v níž obec úřadovala uvnitř i navenek. O jednacích řečích rozhodovaly obce samotné, jednacích řečí nemusela (a v mnoha případech ani nemohla) být jedna řeč, protože státní řeč muselo být možno použít v samosprávě vždy. Pouze v těch obcích, kde nečeskoslovenská menšina dosahovala velikosti nejméně 50% občanů, kam spadal také Kunín, bylo kodifikováno právo na ustanovení jednacích řečí obce vždy také jazyk národnostní menšiny, resp. obecní národnostní většiny.

Jinými slovy, na Obecním úřadě měli povinnost komunikovat s občany Československa české nebo jiné národnosti vždy také česky nebo slovensky. Neochota sudetských Němců podřídit se československým jazykovým zákonům v rámci místní samosprávy nadělala mezi kunínskými Čechy mnoho zlé krve.

Pro úplnost dodejme, že povinností místní samosprávy bylo také vyměnit v menšinových oblastech německé cedule za česko-německé, což se v Kuníně nestalo až do roku 1933.¹⁴⁰ Na základě další z intervencí ředitele místní menšinové školy Buska nápravu přislíbil, po zastavení činnosti DNP, nově dosazený starosta za německé agrárníky Heinrich Schindler.

Kunín byla obec veskrze katolická. (Několik desítek evangelíků docházelo do kostela do vedlejšího Suchdolu nad Odrou.) Jak ukázaly také výsledky jednotlivých voleb, v obci se nacházelo mnoho příznivců

---

¹³⁹ Tamtéž, s. 93

¹⁴⁰ Vzpomínky A. Schillerové, k. č.8, s.A

německých křesťanských sociálů. Náboženství hrálo mezi řadovými – i české národnosti - občany Kunína stále velmi důležitou roli. Rozhodnutí Wilhelma Rummicha z května 1922 přeložit sv. přijímání Čechům z neděle na sobotu s odůvodněním, že se chce s dětmi pomodlit česky, vyvolalo mezi rodiči přirozeně velké roztrpčení.¹⁴¹ Bohužel už nám dnes zůstanou skryty přesné důvody, které ho k tomuto rozhodnutí vedly. Vyplývá však z toho jednoznačně, že raději nerespektoval církevní předpisy a riskoval konflikt s českými rodiči, než aby se v kostele pokusil prosadit jazykovou toleranci. Faráře Rummicha sudetští Němci i Češka paní Schillerová svorně hodnotili jako člověka nekonfliktního, ve všech směrech umírněného. Předpokládám proto, že k přeložení přijímání na sobotu ho vedla společenská nálada na vesnici nepoměrně více než osobní pohnutky.

K budování české menšinové školy se kunínští Němci stavěli s nedůvěrou. Ta zvláště v prvních letech jejího zařizování na povrch vyplula v podobě útoků na školní majetek. Při adaptaci výminku obchodníka Scheuera byly v budově několikrát vytlučena okna. Protože se česká menšinová škola nacházela v blízkosti německé školy, promítalo se napětí mezi oběma národnostními skupinami také do chování dětí, které se zde pravidelně potkávaly. K násilnostem docházelo v roce 1933. Tehdy byli žáci německé školy dokonce naváděni k fyzickým útokům na české děti dvěma odbornými učiteli.¹⁴²

2. Národnostní příkoří nevyvolaná nacionalismem

Potíže s pronajímatelem školní budovy, kterým museli čelit správci české školy, už zařazují do kategorie případů, které nebyly způsobené národními předsudky, ale nedostatkem mravních hodnot lidí. Obchodník Scheuer byl obchodníkem každým coulem. Jeho zájmem bylo získat maximální množství peněz při nečestném jednání. Drobnými krádežemi

---

¹⁴¹ Tamtéž

¹⁴² Franz Schilhab a Karl Christ byli ještě v prosinci 1933 přeloženi do vnitrozemí.; KČMŠ, zápis ze šk. roku 1933-34, in: Kubový, J.: Dějiny Kunína, s.56

nebo neoprávněným vymáháním peněz tedy nedorozumění mezi Čechy a Němci jen prohluboval.¹⁴³

Výše jsem zmínila problém neodůvodněného propouštění Čechů z práce. Je však otázkou, do jaké míry tyto výpovědi z práce byly motivovány nacionálními předsudky. Ředitel Busek je téměř výhradně interpretoval jako důkaz toho, že kunínští Němci usilují o zachování, resp. nové nastolení, národnostní čistoty obce. Situace však ne vždy byla takto přehledná a jednoznačná, jak uvádím v následujícím příkladu. Nicméně dovolat se v takovýchto případech spravedlnosti bylo pro postižené obtížné. Zodpovědnost za osud propuštěných a jejich rodin cítil řídící Busek, který se snažil dosáhnout stažení odpovědi intervencemi u Dr. Bauera. Jedním z jednoznačných projevů nedůvěřivosti vůči Čechům ze strany správce velkostatku Boutschka bylo propuštění Pavla Kováře za následujících okolností:

V září 1922 se Pavel Kovář na pole vydal na křen, aby jím léčil bolavou nohu. Polekal se, když proti němu z makového pole vystoupil neznámý muž a s Kovářem se dal do řeči. Kovář se obrátil na cestu domů, ale cizí muž šel s ním, prý aby mu ukázal kratší cestu. Najednou vyndal zpod kabátu pušku a hodil ji do křoví. Lekl se hajného Buchbergera, který jeho počínání zahlédl, a pustil se s ním do křížku. Když hajný Kováře poslal na statek pro provaz a vůz, Kovář neuposlechl, protože neuměl německy. Rozkaz mu přeložil až pan Fibinger, který nedaleko pásal krávy. Kovář jej splnil vzápětí. Na statku potkal pana Boutschka, která Kováře poslal pro četníky. Po tomto incidentu dostal Pavel Kovář neoprávněně výpověď, která byla stažena teprve po několika důrazných intervencích učitele Buska u Dr. Bauera.¹⁴⁴

Zarážející na tomto příběhu je až vrchnostenská povýšenost, která předpokládala, že Pavel Kovář „splní rozkaz“ hajného. Výpověď za maření úředního výkonu, jak by se asi dalo provinění dnešním jazykem nazvat, byla podmíněna ještě tou okolností, že Pavel Kovář byl po úraze

---

¹⁴³ KČMŠ

¹⁴⁴ Dopis učitele Buska Dr. Bauerovi z 2.10.1922, KČMŠ

v podstatě nevyužitelnou pracovní silou. (Na statku zůstal z milosti Viktora Bauera a pracoval jako kočí.)

3. Národnostní smír

Příkladů národnostního respektu bych mohla jmenovat řadu: Všeobecně dobré mezilidské vztahy panovaly u sedláků, kde se lidé neposuzovali očima národní příslušnosti, jak vzpomíná mnoho německých pamětníků. Podmínkou tohoto přijetí však pravděpodobně byla česká, alespoň jazyková, asimilace. Nelze také očekávat, že by obě národnosti vystupovaly rovnocenně - sociální nerovné vztahy se samozřejmě promítly i do vztahů národnostních.

Také v komunálních volbách kunínští Němci nekladli překážky prosadit své zástupce do obecních institucí. Oba meziváleční starostové v Kuníně, Josef Böhm (NDP) i Heinrich Schindler (BdL) patřili k lidem rozumným bez potřeby jítit národnostní obtíže. Od roku 1926 Češi pravidelně pořádali plesy v obecním hostinci, které dokonce navštěvovali také Němci.¹⁴⁵

V Kuníně se nenacházely žádné rozsáhlé aristokratické majetky. Pozemková reforma však v obci přesto způsobila velký rozruch, neboť se zde stala zástupným symbolem národnostního boje o půdu:

Představitelé Čechů v obci vkládali velké naděje na posílení menšiny do pozemkové reformy během celých 20. let. Pozemková reforma měla zmenšit nahromaděné vlastnictví půdy ve prospěch malých hospodářů. Na Kunínsko-Suchdolském panství, tj. na tzv. Dolním a Horním dvoře, bylo parcelační řízení zahájeno na začátku roku 1924. K dispozici bylo dáno několik stavebních parcel a asi 20 ha zemědělsky podřadné půdy v zátopové oblasti v blízkosti Odry.

Česká menšina v obci usilovala o to, aby byly stavební pozemky uděleny Čechům a aby velká plocha u Odry, tzv. Rybníky, nebyla rozdrobena, ale přidělena v celku hospodáři české národnosti. Ředitel Busek v této věci několikrát dokonce intervenoval na Státním

pozemkovém úřadu i Ústředním výboru Národní Jednoty v Olomouci. Během roku 1926 byly taky stavební parcely uděleny několika Čechům, tj. zahradníku Panákovi, železničnímu zřízenci Mrlinovi, Hrabovskému a představiteli německých turnerů Resetkovi. Vyčleněn byl pozemek pro stavbu nové české školy a místo pro hřiště u německé školy. Zbýlých pět pozemků bylo rozděleno mezi německé občany.¹⁴⁶ Protože se neobjevil český zájemce o 20 ha pravidelně zaplavované půdy, byla rozdělena mezi německé domkaře. Neúspěch českého snažení byl zkrátka zaviněn nezájmem Čechů o stavební místa v německé obci, kde by také obtížně hledali práci, a nezájmem o hospodářsky nevyužitelnou půdu.

Výsledky rozdělování nevelkého množství půdy, 25 ha, mohly v obci uspokojit obě strany, neboť odpovídali přirozenému zájmu Čechů i Němců a jevily se v tomto ohledu jako „spravedlivé“. Jednak se dostalo na obě etnika a vzhledem k početnímu rozložení sil byla více uspokojena v obci početnější strana. S tímto výkladem se však neztotožnili Češi: Výsledky pozemkové reformy totiž české hraničáře neuspokojily – parcelování velkostatku skončilo, aniž českou menšinu výrazně posílilo. Vinu svalovali na vyšší státní moc a její neochotu přičinit se silněji o český zájem v německém Kravařsku. Úřady v obci se k pozemkové reformě chovali nestranně.

Snažení Čechů ale nelibě nesli místní Němci. Z jejich pohledu se představitelé Čechů snažili své etnikum v obci usídlit i přes jeho očividný nezájem. Ba co víc: úřední místa ve státní správě byla vyhrazena pouze Čechům, česká menšinová škola přebírala žáky německé obecné škole.¹⁴⁷ Museli se začít učit zcela nový jazyk, s nímž stále častěji, ke své nelibosti, přicházeli do styku. Pozorovali štědrú podporu Čechům z vnitrozemí. Vysvětlit příčiny vzniku nacionalistické vlny, která kunínské Němce ve 2. polovině 30. let pohltila téměř beze zbytku, však tyto drobná příkoří, spáchaná Čechy na Němcích, nepomáhají vysvětlit.

---

¹⁴⁵ Tamtéž

¹⁴⁶ Tamtéž, zápis ze šk. roku 1926-27

¹⁴⁷ Stavby žáků německé školy se během První republiky snižovaly nejen kvůli odchodu českých dětí do české školy, ale především díky nižší natalitě po Velké válce.

Kunínští Němci v obci stále tvořili silnou a mocnou národnostní majoritu, jejíž existence nejen že nebyla sebeméně ohrožena, ale v rámci demokratického systému Československa jí byl umožněn poklidný a slibný vývoj. Přesto se stále více radikalizovali a ukázkově podlehli fanatickému řvu nacionalistických funkcionářů. Vábička „kmenového souručenství“ zapůsobila tak mocně, že zatemnila myšlení téměř všem bez větší příčiny.

(Srovnatelnou paralelou k tomuto „pobláznění davů“ je snad všeobecná socializace české společnosti po osvobození Československa Rudou armádou. Ačkoliv také tehdy přesvědčení demokraté podávali racionální argumenty o nesmyslnosti a nebezpečích komunistické ideologie, byli mocným proudem nadšení a víry v lepší zítřky smeteni. I když je masová hysterie a všeobecně platný názor zničující pro samostatně myslícího člověka, přesto z něj nelze snímat zodpovědnost za vlastní činy.)

Závěr

Soužití Němců s Čechy v meziválečném Kuníně bylo poznamenáno nepoměrem mezi reálnou silou Němců v obci a zvenčí manifestovanou mocí minoritních, sociálně slabých, Čechů. Nepřátelství, které kunínští Němci pociťovali vůči Československu v prvních letech po jeho vzniku a které se také promítlo do národnostních vztahů v Kuníně, se v průběhu 20. let se zmírnilo a proměnilo v nedůvěru v aktivity Čechů. Je přitom potřeba zdůraznit, že z pramenů nevyplývá, že by národnostní konflikty vyostřovalo stále sebevědomější chování chudých a nevzdělaných Čechů, byť byly jejich aktivity zaštiťovány státní autoritou a zjitřovaly tak pravděpodobně německý iracionální strach z čechizace.

Křivka konfliktů mezi etniky pozvolna klesala ve dvou obdobích: ve 20. letech a po umělém zásahu státu do sudetoněmecké politické scény na konci roku 1933. Přestože od konce roku 1933 do jara 1938 národnostní konflikty v obci nevyplouvaly na povrch, latentní německá nedůvěra a český strach o svou existenci v obci musely být přítomny. Potvrzují to jednak výsledky voleb v obci z roku 1935, tak totální příklon (co se početnosti kunínských Němců německé národnosti i absolutní podpory

Henleichových požadavků týče) kunínských Němců k politice Henleinovy
SdP na jaře roku 1938.

5. Vítězství nacismu. (březen 1938 – říjen 1938)

Od jara 1938 vyústila stupňovaná nacionalizace sudetských Němců do absolutní neochoty participovat dále na státě „Čechů a Slováků“. Opojení ze síly a předurčenosti vlastního národa se přeneslo i na ty Němce, kteří se ani během První republiky ani později po vypuknutí II. světové války neprojevovali národnostně nesnášenlivě. SdP slavila úspěchy: podařilo se jí (a její předchůdkyni SDH) během několika let, od roku 1933, sjednotit převážnou většinu sudetských Němců do „národní fronty“.

Události na poli komunální politiky

V roce 1938 se už však všeobecně pociťovala nutnost vypsát nové obecní volby, protože v krizovém roce 1933 došlo jen k personálním obměnám komunálních politiků, kteří byli členy protičeskoslovensky zaměřených stran.¹⁴⁸ Vláda však dlouho otálela v naději, že oddalováním voleb dosáhne lepší vyjednávací pozice a oslabí vyhrocený masový nacionalismus sudetských Němců a tím i pozici SdP.¹⁴⁹

Na konci dubna 1938 podnikl propagační cestu po severní Moravě Konrád Henlein. Na novojičínském náměstí, kde se shromáždilo několik tisíc lidí, pronesl propagandistický projev, ve kterém znovu jasně vyjádřil cíl sudetských Němců: heslo „Heim ins Reich“ se stalo volebním heslem SdP v květnových obecních volbách.¹⁵⁰ Je přitom otázkou, zda Henlein při své cestě nenavštívil také krátce Kunín, jak se legenda zachovala mezi Čechy po válce. Sudetští Němci o jeho případné návštěvě nic nevěděli, mlčel také kunínský zpravodaj Volksdeutsche Zeitung. Ať už je však pravda jakákoliv, jisté je, že hlas Henleina z novojičínského náměstí pronikl na tehdejší obecní úřad v Kuníně:

¹⁴⁸ Kubový, J.: Dějiny Kunína, s. 56, 57

¹⁴⁹ Kárník, Z.: České země v éře První republiky, díl třetí, str.530-536

¹⁵⁰ Hanák, J. Úsilí sudetských Němců o rozbití ČSR před Mnichovem s přihlédnutím k poměrům na Novojičínsku, in: Mnichov není jen historie, Okr.vl.m.NJ, str. 16-17

Němečtí členové obecního zastupitelstva v Kuníně nesli oddalování voleb nelibě. Henleinovu návštěvu využili k sepsání petice, v níž požadovali neodkladné vypsání nových voleb. (Připomínám, že obecní zastupitelstvo bylo tvořeno příslušníky politických stran německých křesťanských sociálů, agrárníků a sociálních demokratů.) V den návštěvy Konráda Henleina v Novém Jičíně, 28. dubna, se zároveň přihlásili k politice SdP.

„Ve jménu obecních zastupitelů, kteří se doposud hlásili ke Svazu zemědělců, křesťansko sociální straně a zčásti k sociální demokracii, prohlašuji, že jsme se sjednotili ve frakci SdP a že od tohoto okamžiku chceme pracovat jednotně v duchu zásad Národního souručenství pod vedením Konráda Henleina. Po úspěšném sjednocení německých stran je SdP více než kdy jindy povolanou zástupkyní sudetoněmeckého obyvatelstva, čímž se jí zavazuje také obec Kunwald. Vydání tohoto usnesení však neznamená, že stejné stanovisko zastává voličstvo. Protože podle zákonného předpisu byla zrušena realizace obecních voleb, požadujeme urychlené vypsání jejich nového termínu.“¹⁵¹

Věta v prohlášení, že přesvědčení zastupitelů není identické s názory sudetoněmeckých občanů Kunína, evokuje představu, že názory občanů byly odlišné, tj. protihenleinovské. Pokud ale vezmeme do úvahy, že obecní zastupitelé usilovali o vypsání voleb, které československá vláda oddalovala z oprávněného strachu z absolutního vítězství SdP, jeví se pasáž spíše jako taktický manévr obecních zastupitelů a hořce ironicky zároveň výraz rozhořčení z nerespektování občanských práv ze strany demokratického státu.

V Kravařsku v obecních volbách jednoznačně zvítězili nacisté (v Novém Jičíně se staronovým starostou stal Schollich). V Kuníně však, podobně jako v okolních obcích volby vůbec neproběhly, kvůli rozšíření epidemie kulhavky a slintavky, kvůli které musely být izolovány celé zemědělsky exponované oblasti.¹⁵² Složení kunínského obecního

¹⁵¹ SOkA NJ, Landrát NJ, Zápisy ze zasedání obecního zastupitelstva Kunwald, 28.4.1938; nezpracováno. Text prohlášení přepisují ve vlastním překladu.

¹⁵² Deutsche Volkszeitung, zpráva o odvolání voleb, 31.5.1938

zastupitelstva ani rady se tedy nezměnilo až do ledna následujícího roku. Starostou obce zůstal Heinrich Schindler, původně agrárník, zástupce velkých sedláků, který byl do úřadu původně dosazen v roce 1933 jako národnostně vlažný, kompromisní starosta.

Prohlášení obecního zastupitelstva je kamínkem v mozaice politiky, která se utvářela na úrovni „velké“ politiky. Po Karlovarském sjezdu SdP (23.- 24. dubna), který proběhl krátce před Henleinovou severomoravskou cestou, sudetoněmecký masový fanatismus nabíral na síle. SdP nadále politicky upozadovala všechny své odpůrce a horovala pro sudetoněmecké sjednocení. Proto nutně potřebovala do svých sítí zachytit všechny složky sudetoněmecké společnosti: nejrůznější spolky, sdružení, představitele bývalých aktivistických stran na místní úrovni apod.

Atmosféra v obci a vojenská opatření před Mnichovskou konferencí

Nacionální vlažnost se ale v Kuníně vytratila už dříve, po připojení Rakouska k Německu v polovině března 1938. Tato německá „agrese“, kterou Rakušané oslavovali, zapálila jiskru nadšení z možného velkoněmeckého sjednocení i mezi sudetskými Němci v Kuníně. Ruku v ruce s tímto nadšením však přicházely také projevy nepřátelství vůči Čechům.¹⁵³ Houstnoucí atmosféra v Kuníně na jaře roku 1938 plasticky vystupuje díky zápiskům učitele ČMŠ: „*Po okupaci Rakouska nacisty značně stouplo sebevědomí německých obyvatel – hlavně mládeže. Na ulicích se objevují stále ve větším počtu bílé punčochy, krátké kabátce, vysoké boty, jezdecké černé kalhoty a dirndle. Sem tam jednotlivě, později vždy ve větším množství, objevují se v noci pohozené letáky na chodnicích a ulici s heslem ‚Es kommt der Tag‘.*“¹⁵⁴ Někteří sudetští Němci provokativně zdravili „Heil Hitler“ se zdviženou pravicí. Žáci německých škol vykřikovali na české děti nadávky.¹⁵⁵

¹⁵³ Vzpomínky S. Drost, kazeta č.10, s.B

¹⁵⁴ Kronika ČMŠ, zápis ze šk. roku 1937-38; Symbolika je důležitou součástí manifestace síly každého politického systému a soudržnosti jeho příznivců. Také S. Drost vzpomíná na hrdost, se kterou si jako děti oblékali nejen historické kunínské kroje, ale také symboly německé příslušnosti – jihoněmecké dirndle a bílé podkolenky.; in: Vzpomínky S. Drost, kazeta č.10, s.B

¹⁵⁵ Tamtéž

Výjimku v sudetoněmeckém národním „semknutí“ nejen celorepublikově, ale také regionálně, představovali sociální demokraté a komunisté.¹⁵⁶ Voličská základna těchto stran v obci nebyla zanedbatelná, ve volbách do parlamentu v květnu 1935 je volilo 17,6% občanů. Socialistické strany svůj nesouhlas, byť podložený jinými motivy, s politikou SdP otevřeně projevili při prvomájové manifestaci roku 1938 v Novém Jičíně. Podle pamětníků se této demonstrace zúčastnili také sudetští Němci a Češi z Kunína.¹⁵⁷

Důležitou roli v předmnichovské atmosféře v obci sehrála vyzbrojovací stanice pro vojáky 40. pěšího pluku, která byla zřízena v prostorách české menšinové školy. Československá vláda odpověděla na německé manévry na československo-německých hranicích provedením částečné mobilizace 21. května 1938. Důvod, proč byla stanice umístěna právě v menšinové škole, je zřejmý: jednak se jednalo o prostředí bezpochyby vojákům přátelské, dále blízké budovy ze statku nabízely ubytovací kapacity - mužstvo a poddůstojníci byli ubytováni v panských stodolách za školní budovou, důstojníci ve vedlejší faře a ve školní budově samotné.¹⁵⁸

Nutno dodat, že všechny incidenty v letním období měly nenásilný průběh, spíše se jednalo o provokace, prováděné nahodile jednotlivci, než o masové projevy nenávisti. Život v obci se i nadále odehrával z velké části v apolitické rovině. Oheň nacismu zatím doutnal, obě národnosti zatím vyčkávaly, jak se vše vyvine. Naplno se rozhořel s příchodem podzimu.

Do přímé konfrontace s armádou a s hrozbou války se však Kuníňané nedostali jen díky vojenské stanici. Militantní přípravy prováděli sami sudetští Němci v celém pohraničním regionu: Před komunálními volbami SdP vytvořila speciální pořadatelské a pořádkové oddíly FS (Freiwilliger

---

¹⁵⁶ Podle vzpomínek ve sborníku „Mnichov není jen historie“ z roku 1965 se proti nacistické ideologii na Novojičínsku odhodlali protestovat jen členové české i německé sociální demokracie a komunistické strany a jejich přívrženci.

¹⁵⁷ Jedná se o vzpomínky pamětníků, které v 1. polovině 60. let pro sborník sesbíral ředitel ZDŠ Jan Škarka, in: Mnichov není jen historie., Okr.vl.muzeum NJ 1965.

¹⁵⁸ KČMŠ, zápis ze šk. roku 1937-38

Schutzdienst), jejíž členové byli známí jako „ordneři“. Dalšími polovojenskými organizacemi, které zcela podléhaly vlivu nacistů, byl sudetoněmecký Freikorps a Turnverein, který v okolí Kunína pořádal noční bojová cvičení s cílem probudit strach mezi českými obyvateli. Na sklonku léta se na vesnici začalo šeptat, že cvičení probíhají naostro, se zbraněmi. V polích nad Kunínem se ozývaly hrozivé výstřely z pušek i z kulometů.¹⁵⁹ Kolem 17. září ordneři a Freikorps podnikali protistátní puče v celém československém pohraničí.¹⁶⁰

Každodenní život občanů obou národností ovlivnily rozkazy odevzdat na místní četnické stanici veškeré zbraně – lovecké zbraně, revolvery, úřední zbraně a pod., nařízení k odebrání rozhlasových přijímačů a odvedení většiny koňů.

Jednou z prvních akcí nové československé vlády (vláda Národní obrany), která vznikla 22. září 1938, bylo vyhlášení netrpělivě očekávané všeobecné mobilizace v nočních hodinách 23. září. Muži německé národnosti v Kuníně se povolávacím rozkazům, až na výjimky,¹⁶¹ vyhnuili. Jak vzpomíná paní Drost, scházeli se potají v prvních dnech mobilizace v uzavřeném prostoru panského velkostatku, kde v prostorném skleníku šili vlajky s hákovým křížem na výzdobu obce.¹⁶² O kunínských občanech české národnosti nemáme k dispozici žádné údaje.

Bezprostřední důsledky Mnichova

O pár dní později, 29. září, osud Československa zpečetila dohoda v Mnichově představitelů Velké Británie, Francie a Itálie s Německem, že „pro udržení míru“ v Evropě musí Československo Německu během 1.-10. října podstoupit pohraniční oblasti republiky, rozdělené do pěti pásem, ve kterých žije obyvatelstvo německé národnosti. Novojičínsko, území s

¹⁵⁹ KČMŠ, zápis ze šk. roku 1938-39

¹⁶⁰ Myška, M: Novojičínsko od Mnichova k 15. březnu 1939, in: Sborník Mnichov není jen historie, Okr. vl. úst. v NJ 1965.

¹⁶¹ Výslovně zmiňuje KČMŠ, zápis ze šk. roku 1938-39; neznáme však konkrétní jména sudetských Němců, kteří splnili brannou povinnost. S. Drost toto popírá, je si jistá, že žádný z Němců nenarukoval – což spíše vypovídá o všeobecné náladě, není pravděpodobné, aby byla informovaná o všech mužích v obci, na druhou stranu však by takový případ ve vesnici vzbudil velký rozruch; k. č.10, s.B

¹⁶² Vzpomínky S. Drost, kazeta č.10, s.B

většinou českého obyvatelstva, se rozkládalo v oblasti jen vágně určeného 5. pásma (střední, severovýchodní Morava a Slezsko), které Wehrmacht obsadil během posledních dvou dnů, 9. a 10. října, dokonce dříve než byla s konečnou platností ustanovena platná hranice.

První dny po Mnichovské konferenci Novojičínsko ovládl zmatek, hurónské nadšení i děsivý úlek. Nikdo přesně nevěděl, kudy povede hranice, dohady o vedení hraniční linie se měnily z hodiny na hodinu. Státní hranice se v plánech nacistů posouvala dále do vnitrozemí a s konečnou platností byla ustanovena až po více než měsíčním oboustranném tápání a nejistotě - ve druhé polovině listopadu.¹⁶³

Češi v Kuníně zpočátku, podobně jako v ostatních částech Kravařska, informacím z Mnichova nemohli uvěřit. Jejich pozici ztěžovalo, že měli jen velmi nepřesné informace, nikdo z vyšších míst nebyl ochotný spekulovat, přesto se však do obce dostaly předčasně učiněné závěry - před 6.říjnem do Kunína například přijel činitel novojičínské Národní jednoty s oficiálním uklidňujícím oběžníkem, podle něhož mělo Novojičínsko zůstat součástí Československa. Mezi Čechy však budilo hrůzu, že sudetští Němci v Kuníně byli o chystaných opatřeních informováni údajně z předstihem.¹⁶⁴ Tato až mystická okolnost byla pravděpodobně podmíněna nekompromisní vyjednávací pozicí Henleina. Hitler sám už jen systematicky pokračoval v uskutečňování plánu na likvidaci Československa.

V Kuníně začala být situace po Mnichovu osobně naléhavá pro státní zaměstnance české národnosti a také představitele českého společenského života – místní učitele. Pokud by se totiž rozhodlo o přičlenění Kunína k Říši, znamenalo by to pro ně bezodkladný odchod do vnitrozemí:

Odpoledne ve čtvrtek 6. října se z Nového Jičína vrátila žena ředitele školy Buska se zprávou, že „*v pátém pásmu, které bude obsazeno 10. října, je zahrnuto téměř celé Novojičínsko i s ryze českými městy a vesnicemi na Příborsku.*“ Busek se běžel informovat na četnickou stanici,

---

¹⁶³ Myška, M.: Novojičínsko od Mnichova k 15. březnu...

¹⁶⁴ KČMŠ, zápis ze šk. roku 1938-39

kde neměli žádné informace. Se strážmistrem Brodziakem proto oba urychleně na motorce odjeli do Nového Jičína. Na školním inspektorátě a na okresním úřadě panoval zmatek. Všude úředníci balili spisový materiál, bohužel však ani oni neznali přesnou budoucí hranici.¹⁶⁵

Události přitom kupředu pádily dramatickou rychlostí. Evakuaci podléhalo vojsko, úřady a pošty, státní a vojenský majetek.¹⁶⁶ Četnická stanice, poštovní úřad a česká škola rozkaz k evakuaci obdržely v pátek 7. října. Četníci vesnici opustili okamžitě, pošta se vystěhovala v sobotu dopoledne.

V české škole se naposledy vyučovalo ve čtvrtek 6. října, kdy se s dětmi učitel Busek rozloučil a rozdál jim učební pomůcky. V okamžiku, kdy děti odcházely ze školy, přijel ke škole autem ozdobeným hákovými prapory starosta Schindler s několika dalšími muži a vyžadoval klíče od budovy. Správce budovy Busek mu je odmítl odevzdat s poukázáním na to, že k předání od nikoho nedostal rozkaz. Vypjatou situaci se snažila uklidnit jeho žena, která měla německé příbuzné a v inkriminovaném okamžiku klíče držela v ruce.¹⁶⁷ V sobotu dopoledne, 7. října, už učitele navštívil člen NSDAP Joseph Barwig, se vzkazem, že školní budovu Busek ještě toho dne odpoledne musí předat představitelům obce. Skutečně ve 14 hodin přijel starosta Schindler a budovu bez incidentů převzal do obecního vlastnictví. Učitel Busek se svou rodinou Kunín opustil o hodinu později.¹⁶⁸

V tuto dobu západní části pohraničí patřily už Německu. Mezi sudetskými Němci v Kuníně se začaly šířit obavy, že Wehrmacht na Novojičínsko nevmašíruje.¹⁶⁹ Jednalo se však jen o falešný zprávu. Ačkoliv se od bývalé hraniční čáry Československa stále stahovalo československé vojsko, město Nový Jičín se v moci ordnerů ocitl hned následující den, 8. října. Ordneři v místě střežili „bezpečnost“, řídili dopravu a terorizovali Čechy i demokraticky smýšlející Němce.

---

¹⁶⁵ KČMŠ, zápis ze šk.roku 1938-39

¹⁶⁶ Myška, M.: Novojičínsko od Mnichovak 15. březnu...

¹⁶⁷ Vzpomínky A.Schillerové, k. č.6, s.B

¹⁶⁸ KČMŠ, zápis ze šk. roku 1938-39

Také v Kuníně vzali nacisté spravedlnost do svých rukou a vyřizovali si účty se svými odpůrci. V neděli brzy ráno, 9. října, se vedoucí funkcionáři SdP sešli na schůzi v domě Raiffeisenky, na které se měla probrat situace v obci a měl se dohodnout postup proti odpůrcům nacismu. Předsedající oznámil, že je zapotřebí umlčet a přesvědčit „pochybující elementy“. Ačkoliv se starší občané ohradili, ordneři podle vypracovaného seznamu zatkli několik Čechů i Němců a uvěznil je ve sklepě české školy.¹⁷⁰ O chvíli později tento akt nacistický politického násilí rozpoutal místní česko-německou válku.

Kolem desáté hodiny dopoledne se z Hukovic stahovala do vnitrozemí jedna z posledních československých vojenských jednotek. U kostela na mostě přes Jičínku si vojáci všimli chlapce, který pod kabátem schovával srolovanou hákovou vlajku. Zatímco malému provokatérovi vojáci „prášili kožich“, z verandy české školy na české vojáky začali střílet místní sudetoněmečtí nacisté.¹⁷¹ Připomínám, že ve sklepě školy byly od rána uvěznění nepřátelé nacistického režimu. Škola stojí jen sto metrů od kostela, za mostem přes potok Jičínku. Velení československé jednotky neváhalo a vydalo rozkaz na útok odpovědět protiútokem, při kterém byli nacisté odzbrojeni a jejich vězňové osvobozeni. Při této přestřelce byli zraněni tři čeští vojáci.¹⁷²

Incident způsobil mezi vesničany ohromnou paniku. V toto nedělní dopoledne bylo krásné počasí, lidé se pohybovali venku na ulicích, v 10 hodin dopoledne se navíc konala pravidelná nedělní bohoslužba.¹⁷³ Farář Rummich poté, co se incident seběhl, bohoslužbu předčasně ukončil a věřící vyzval, aby se domů vraceli zadními cestami. Netušil, že také např. za panskými stodolami, tj. na jedné ze zadních cest, u zahradníka Panáka se také pohybovali ozbrojení muži, před kterými se lidé v domech museli schovávat pod okny. V těchto místech ale žádnému zranění nedošlo.¹⁷⁴

---

¹⁶⁹ Vzpomínky S. Drost, k. č.10, s.B

¹⁷⁰ Heimatbuch, s.249

¹⁷¹ Vzpomínky A. Schillerové, k. č.6, s.B

¹⁷² Heimatbuch, s. 249-250

¹⁷³ Na krásné počasí vzpomíná S. Drost, k. č.10, s.B

¹⁷⁴ Vzpomínky M. Kratschmar, k. č.1, s.A

V obavách o bezpečnost dalších Čechů v obci ještě u hřbitova vojáci varovali malou českou skupinu na statku¹⁷⁵ a s odjištěnými zbraněmi pokračovali v cestě do vnitrozemí, tj. přes Šenov do Nového Jičína. V pomyslném středu obce, u obecního hostince však odněkud přiletěla kulka, která v napjaté atmosféře zapůsobila jako zapálená nálož střelného prachu. Vojáci se opevnili v příkopech u silnice a spustili palbu, během níž byli nešťastně (zbloudilými) kulkami zasaženi tři Němci. Aloisia Schwarz (č.p. 156) zranění podlehla na místě, Rudolf Schwarz (č.p. 167) zemřel po převozu do novojičínské nemocnice. Těžce zraněn byl Alois Resetka (č.p. 274).

Několik mladých mužů, mimo jiné Josefa Golda (č.p.177) a Herberta Blaschkeho (č.p.182) vojáci ztloukli a přinutili nastoupit do otevřeného nákladního auta. Jejich záměr postavit je před soud v českých Hranicích na Moravě zhatili novojičínské nacisty, kteří československému velení jednotky hrozili, že pokud spoutané sudetoněmecké Kuníňany nepustí na svobodu, budou jako rukojmí zajaty místní české rodiny. Kuníňští mladíci se do domů vrátili kolem půlnoci.¹⁷⁶ Hned příští den sudetští Němci na oplátku zmlátili českého mládence Josefa Čáru, který se do Kunína vrátil pro své věci.¹⁷⁷

Díky tomuto incidentu máme také zprávy o sudetoněmeckých antifašistech v Kuníně. Walter Freissler (18 let) se při odchodu československého vojska přidal k Čechům a na Starém Jičíně při výslechu údajně udal Josefa Barwiga, že na československé vojáky začal střílet. Zpráva byla zveřejněna v novojičínském Vokszeitung, který střelbu Barwiga prohlásil za „holý nesmysl“.¹⁷⁸ Po svém návratu do Kunína v listopadu 1938 byl Freissler zatčen a odsouzen na rok.

Následujícího slunečného dne, 10. října 1938, už do Kunína, vyzdobeného nacistickými symboly, po Suchdolské ulici vmašíroval

---

¹⁷⁵ Vzpomínky A. Schillerové, k.č.6, s.B

¹⁷⁶ Heimatbuch, s.250;

¹⁷⁷ Otec Josefa Čáry byl kominík. Se svou početnou rodinou Kunín opustil už v předchozích dnech z bytových důvodů, bez souvislosti s Mnichovem. Němci Čáru považovali za českého nacionalistu in: Rozhovor se S. Drost ze dne 31.8.2003

¹⁷⁸ Deutsche Volkszeitung, 17.1.1939

Wehrmacht. Paní Drost na událost vzpomíná takto: „*Stáli jsme s vlajkami a ve stejnokrojích u obecního úřadu ve středu obce a s ohromným jásotem vojáky vítali. Večer za každým oknem, včetně každyčkého okna zámku, hořely svíčky. Byl to nejkrásnější obrázek Kunewaldu, jaký jsem kdy viděla. Ale byl to taky začátek konce.*“¹⁷⁹

Mnichovská konference změnila život v celém „okupovaném“ pohraničí od základů. Pro jednotlivé občany znamenala především automatické přijetí občanství Říše. Dohoda o optování pro jiné občanství byla mezi Česko-Slovenskem a Německem uzavřena 22. listopadu, ale možnosti opce využilo minimum lidí ze tří důvodů: Dohodu jednak neoficiálně nepodporovaly oba státy, protože bylo v jejich zájmu, aby příslušníci jejich národa zůstali v prostoru nepřítelů, neboť doufali, že tento prostor dříve nebo později (znovu)získají. Podmínky, za kterých opce probíhala, byly materiálně nevýhodné pro samotné občany, zvláště pro usedlé s vlastním nemovitým majetkem. A konečně dohoda sama fakticky neměla dlouhého trvání, protože skončila okupací zbytku Československa v polovině března 1939.

Nejistoty, vyplývající z napětí a válečného nebezpečí, zasáhly obyvatele Kunína napříč národnostmi. Dramatické okolnosti přinutily některé německé ženy, aby s dětmi odjely do bezpečí. Nejčastěji jako dočasné útočiště volily Německem obsazené Rakousko, kde měly své příbuzné nebo známé. Vracely se co nejdříve po připojení Sudet k Německu, aby mohly připravit hospodářství na zimu.¹⁸⁰

Jestliže však pro sudetské Němce byla situace nepříjemná, v podstatě existenčním ohrožením byla pro místní Čechy. Jak jsme viděli, už na jaře 1938 se ocitli pod permanentním tlakem nenávisti, arogantního chování a nesnášenlivosti (vytloukání oken apod.). V září a říjnu mnoho českých rodin začalo zvažovat, jestli opustit (nyní zpochybněné) životní jistoty a vydají se s celými rodinami do neznáma, nebo jestli přes jisté riziko zůstanou. I když učitel Busek, uznávaná autorita mezi místními Čechy,

---

¹⁷⁹ Vzpomínky S. Drosta, k.č.10, s.B

¹⁸⁰ Dopis E.Golda, 24.8.2003

k odchodu nenabádal, v osobním rozhovoru s kočím na statku, Pavlem Kovářem, přiznal, že kdyby nebyl státní zaměstnanec, sám by odešel.¹⁸¹

Většina Čechů však zvolila druhou variantu a rozhodla se v obci zůstat. Důvody, které je k tomu vedly, byly rozmanité. Jedním z motivů byly obavy z nového začátku v neznámém prostředí apod. Rozhodnutí zůstat ale nevyplývalo z jejich malé národní uvědomělosti, jak se domníval Julius Busek,¹⁸² protože německá nenávist počátečním fanatickým nadšením expandovala proti všem Čechům bez rozdílu bez ohledu na sílu jejich národní hrdosti.

K problému přesného určení počtu Čechů v obci po Mnichovu jsem se věnovala v kapitole o obyvatelstvu obce. Protože výsledky sčítání lidu z května 1939 zaznamenávají jen celkový počet stálého obyvatelstva v obci a ne národnostní skladbu, je jediným ukazatelem záznam v Dějinách Kunína, podle nichž se z obce odstěhovalo osm rodin. Během války v obci zůstalo dvacet rodin a několik svobodných dělníků.¹⁸³ Počet osmi rodin mírně přesahuje počet místních státních zaměstnanců, kteří z obce odejít museli, neboť byli existenčně vázaní na státní službu. Ostatním připojení k Říši nebylo dostatečným motivem k odchodu.

Přestože Češi v obci extrémně vítání pravděpodobně nebyli, nikdo nevyvinul žádný nátlak, aby obec opustili. Byli vystaveni germanizačnímu tlaku a museli se potýkat s různými nepříjemnostmi. Stáhli se do rodinného kruhu a snažili se nebyť nápadní. Paní Schillerová právě období od jara 1938 označila za nejhorší ve svém životě, i když při osvobození prožila osobní katastrofu. Vzpomíná také na panický strach, který Češi zažívali v den příchodu Wehrmachtu, 10.října. Byla se svou rodinou schovaná a o sváteční výzdobě Kunewaldu, kterou popisuje její sudetoněmecká kamarádka z dětství, paní Drost, neměla tušení.¹⁸⁴

---

¹⁸¹ Vzpomínky A.Schillerové, k. č.6, s.B

¹⁸² KČMŠ, zápis ze šk. r. 1938-39

¹⁸³ Dějiny Kunína, str. 66-67

¹⁸⁴ Vzpomínky A.Schillerové, k.č.6, str.B

Podobně jako každý režim věnovalo také nacistické Německo velkou pozornost a péči mládeži, kterou oslavoval jako budovatele lepších zítřků. Žáci německé obecné a měšťanské školy v Kuníně nebyli vystaveni jen různorodé výchově vlastních rodičů, ale také cílené a promyšlené manipulaci ze strany místních učitelů.¹⁸⁵ O její skutečné podobě si můžeme udělat představu díky vzpomínkám sudetských Němců, kteří byli v roce 1938 školou povinní.

Působení učitelů¹⁸⁶ se dotýkalo mnoha stránek života. Jejich snažení bylo o to jednodušší, že české děti od listopadu navštěvovaly německou obecnou školu. Učitelé mezi dětmi rozdmýchávali národností nenávisť, budovali a posilovali představu o německé vyvolenosti, před Mnichovem horovali pro připojení k Říši. Silná nacistická výchova se neomezovala jen na vědomé působení na děti, zasahovala také jejich podprahové vnímání. Empatická paní Drost, dcera správce velkostatku Purra, která vyrůstala s českými dětmi, vzpomíná na odcizení, které začala v létě osudného roku 1938 vůči svým českým kamarádům pociťovat. Jistá bariéra mezi dětmi zůstala i během války a nezmizela dodnes.

Události, které se v obci přihodily, učitelé dokázali umně ideologicky využít. Nešťastný incident z 9.října měl dohru v hodině německého jazyka v jedné ze tříd obecné školy, kterou navštěvovala paní Drost, na které žáci dostali za úkol napsat úvahu na téma „*Die tschechische Soldateska hat bei uns gewütet.*“ Žáci se ve škole aktivně zapojovali do prací na nacistické výzdobě obce apod.¹⁸⁷ Propagandisticky byl v Kuníně také uspořádán a využit společný pohřeb ženy a muže, kteří byli nešťastně zastřeleni 9.října. (Zemřeli údajně pro blaho sudetoněmeckého národa, jejich hrdinský čin bude sudetoněmeckým společenstvím vykoupen odplatou.)¹⁸⁸

---

¹⁸⁵ K nacistické péči o mládež viz. Schoerken, R.: Jugend, In.: Benz, W., Graml, H., Weiss, H.: Enzyklopädie des Nationalsozialismus ..., s. 34-50, 203-220

¹⁸⁶ Např. Walter Hirsch, In: Deutsche Volkszeitung, 18.3:1939

¹⁸⁷ Vzpomínky S. Drost, k.č. 10, s.B

¹⁸⁸ Paní Schillerová pohřeb pozorovala z pole, na kterém zrovna pracovala; k. č. 6, s.B

Závěr

Připojení Sudet k Německu mělo dalekosáhlé důsledky nejen pro pohraniční oblast českých zemí, ale také na poli mezinárodních vztahů. Zatímco pro Sudety přijetí stranického symbolu hákového kříže znamenalo absolutní nacifikaci všech oblastí společenského i soukromého života, v mezinárodněpolitickém ohledu bylo mnichovské rozhodnutí druhým z několika Hitlerových vítězných kroků na cestě k rozšíření německého „Lebensraumu“ a vypuknutí druhé světové války. Sudetští Němci v Kuníně se na naplnění Hitlerových plánů společně s ostatními českými a moravskými Němci aktivně podíleli. Je však potřeba se vyhnout paušalizujícímu odsudku a připomenout rozdílnost názorů i postojů v řadách sudetských Němců. Tyto názorové rozdíly měly širokou škálu projevů – oscillovaly mezi nadšenou podporou nacismu a skutečným odporem proti němu, nevyhnuly se však, jak jsme viděli, ani těmto krajním pozicím.

Druhou otázkou, samotnými sudetskými Němci často předesílanou, je míra znalostí sudetských Němců o Hitlerových plánech a nacistickém režimu. Do jaké míry sudetští Němci v Kuníně znali poměry v nacistickém Německu a do jaké míry je vědomě refleктоvali? Odpovědět jednoznačně na tyto otázky není jednoduché a ani možné. Pokusím se proto odpovědět nepřímo: Ztotožňuji se s názorem autorů publikace Sudety pod hákovým křížem, kteří vágně konstatují, že sudetští Němci „nemohli nevědět aspoň něco o tom, do čeho velká většina z nich dobrovolně jde.“ (do totalitního státu, jehož zákonný systém se opíral o norimberské rasové zákony) „Nemohli nevědět, že cesta do Hitlerovy říše znamená nejen problematické nacionální vítězství a pro mnohé i momentální vylepšení osobní bídy (...), ale i ztrátu takové zásadní hodnoty, jakou je politická demokracie.“¹⁸⁹

---

¹⁸⁹ Kural, V., Radvanovský, Z.: „Sudety“ pod hákovým křížem..., s. 92

6. Pod křídly říšské orlice. (říjen 1938 – květen 1945)

Sjednocujícím prvkem života v Sudetech od připojení k Německu po skončení II. světové války byl nacionálně-socialistický režim. Pro tento nivelizující element o dlouhém období šesti a půl let pojednávám v rámci jedné kapitoly, ačkoliv se jedná o časově velmi diferencovaný úsek. Člením jej na základě mezinárodně-politického vývoje na dvě období: na etapu do vypuknutí II. světové války, v níž je pro Kunín relevantní 15. březen 1939, kdy bylo Německem okupováno české a moravské vnitrozemí. Po tomto datu se zjednodušil styk mezi vesnicemi v nedalekém protektorátu, odkud do Kunína, zvláště během války, přicházelo mnoho pracovních sil.

Dalším obdobím je II. světová válka, kterou je potřeba dále diferencovat na tři časové úseky¹⁹⁰ - na období do bitvy u Stalingradu (podzim/zima 1942/1943), kdy se nacistické výboje těšily bezmezná podpora sudetských Němců. Dále na období do konce roku 1944, během kterého převážila skepse a obavy z důsledků prohrané války. Ochota obyvatelstva participovat na válečných událostech a snášet válečné události klesala s nepříznivými zprávami z východní i západní fronty. Tyto nálady nezlomilo ani propagandisticky zdařilé vyhlášení „totální války“, které fakticky znamenalo jen přesouvání frontových útrap do zázemí. Konečně třetí etapou byly zimní a jarní měsíce roku 1945, kdy zvláště sudetští Němci ve východních oblastech propadli zděšení a hrůze z fyzicky blížící se fronty (časté spojenecké nálety, pochody sovětských zajatců a „pochody smrti“) a příchodu vojáků Rudé armády. Tyto existenční obavy vyústily v útěk civilistů na západ (oficiální evakuaci).

Z česko-německých vztahů v tomto období zcela vymizela konfliktnost. Zdánlivý klid vřel pod pokličkou: byl samozřejmě dán absolutním stažením se Čechů z veřejného života a čekal na první

---

¹⁹⁰ Jako výstižné kritérium se jeví proměny obyvatelstva., dělení podle Kurala. V, In: „Sudety“ pod hákovým křížem..., srovnej Zimmermann, V.: Sudetští Němci v nacistickém státě...

příležitost k explozi. Styky sudetských Němců s Čechy však přirozeně pokračovaly i nadále: ustavily se však na čistě osobní rovině. Jejich charakter byl podmíněn osobními kvalitami jednotlivců (zvláště z německé strany). O česko-německých kontaktech v tomto období však máme minimum informací, což je dáno nezájmem oficiální propagandy o nižší slovanskou rasu.

Proměna politického, hospodářského, sociálního a kulturního života v Kuníně v duchu nacionálního socialismu

Kunín se připojením československého pohraničí k Německu ocitl v Říšské župě Sudety, kterou tvořily tři Vládní obvody (konečná ustanovení o zřízení Říšské župy Sudety specifikoval zákon z března roku 1939).¹⁹¹ Pro Vládní obvod Opava se používalo označení Východní Sudety, pro které byla charakteristická velká česká minorita, oproti ostatním oblastem Sudet relativní zaostalost podmíněná převažující zemědělskou výrobou.¹⁹²

V říjnu a v listopadu v Kuníně zavládla spokojenost. Na podzim 1938 panovalo krásné teplé a slunečné počasí, které kunínským zemědělcům umožnilo sklidit bohatou úrodu. Němečtí vojáci sedlákům až do poloviny listopadu pomáhali s pracemi na polích a zdálo se, že se díky nim žije lépe a radostněji.¹⁹³ Sudetští Němci se radovali z národního vítězství. Díky výměně českých úředníků za německé mohli nabýt iluzorního dojmu, že mají osud obce konečně jen ve svých rukou.

Skutečnost však byla složitější: Sudetoněmečtí obyvatelé Kunína ve své většině život v demokratickém státě vyměnili za život v nacistickém politickém systému. Zákonná pravidla v novém státním útvaru nacisté vytvářeli postupně, ale některé skutečnosti na obyvatele Kunína dopadly bezprostředně po vstupu Wehrmachtu. Cílem říšskoněmeckých nacistů bylo adaptovat veškeré projevy společenského i osobního života na velkoněmecké poměry: veřejná správa, justice a policie byly vybudovány

---

¹⁹¹ „Sudety“ pod hákovým křížem, s.93

¹⁹² Tamtéž, s.70-87

¹⁹³ Heimatbuch, s. 251

na vůdcovském principu, život v Říši podléhal rasovým zákonům, uzákoněn byl monopol jedné strany.

Politickou pluralitu, kterou začali omezovat sami sudetští Němci svým příklonem ke straně zastupující „národní souručenství“ ve třicátých letech, zničil monopol NSDAP. Stranická základna SdP nebyla do strany přejata kompletně, ale každý člen strany se stával novým členem NSDAP k 5. listopadu 1938 zvláště.¹⁹⁴

Velkoněmecké obecní zřízení bylo na území Sudet zavedeno ke 20.11.1938. Podle tohoto obecního zřízení měla být činnost obecní samosprávy sladěna se zákony a zájmy státu. Oproti československému obecnímu zřízení nastaly na poli samosprávy výrazné změny. Jednou z nejdůležitějších bylo opuštění od volitelnosti obecních funkcionářů. Starosta obce a tzv. přidělcenci (Beigeordnete), jeho úzcí spolupracovníci, byli jmenováni na základě tzv. Führerprinzipu na návrh pověřence NSDAP (Beaufragte der NSDAP – většinou Kreisleiter) příslušnými státními úřady. Pověřenec NSDAP po dohodě se starostou jmenoval na dobu 6 let obecní rady. Nejdůležitějším článkem samosprávy, prodlouženou nacionálně-socialistického režimu byl starosta, ostatní obecní funkcionáři měli pouze poradní hlas.¹⁹⁵

Demokratické obecní volby, po kterých obecní zastupitelstvo ve jménu občanů volalo v dubnu 1938, se tak již neuskutečnily. Nový starosta Ferdinand Böhm (č.p. 171), stejně jako nové zastupitelstvo, již nebyl zvolen, nýbrž v prosinci nebo v lednu jmenován na doporučení

---

¹⁹⁴ „Sudety“ pod hákovým křížem, s.102; „Ortsgruppe“ sdružovala od roku 1936 nejvýše 1500 domácností, „Ortsleiteri“ byli jmenováni na návrh „Kreisleiters“ „Gauleiterem“. Jeho úkolem bylo kontrolovat jemu podřízené „Zellenleitery“ (podřízení „Kreisleiterům“) a „Blockleitery“ na území, které kontroloval. Kunínská NSDAP tvořila „Zelle“ – 40 – 60 domácností (buňku) a skládala ze 4-8 bloků (Block). V Kuníně byla velmi aktivní, pravidelně pořádala „Zelleabendy“. Hlavním úkolem Blockleiterů bylo pečovat o obyvatelstvo a kontrolovat je. Vybírali členské příspěvky, zajišťovali účast na oficiálních slavnostech apod. Prováděli domovní sbírky, lákali pro vstup do strany. Ve své osobě většinou kumulovali více funkcí: vedoucí NSV nebo DAF., In.: Enzyklopedie...

¹⁹⁵ Vrtbata, J.: Přehled veřejné správy v odtržených zemích Československa po Mnichovu, in: ČČH, 12, 1962., s. 53-54

Kreisleitera NSDAP.¹⁹⁶ V roce 1939 jej vystřídal Josef Klemisch¹⁹⁷ (č.p. 218), dosavadní člen zastupitelstva, který se „vzdal funkce z důvodu vyčerpání“¹⁹⁸ v roce 1943. 23. října jej ve funkci nahradil Gustav Mayer (č.p.286), původně Beigeordnete pro NSV.¹⁹⁹

Také kulturně-společenský život v Kuníně se musel přizpůsobit velkoněmeckým poměrům. Podobně jako na celém území snažili se nacisté i zde společenský život sjednotit, „glajchšaltovat“.²⁰⁰ Spolky, sdružení a různé organizace byla zrušeny a nahrazeny množstvím stranických organizací. Do života v Kuníně se promítla činnost jen některých. Rozmanité množství sociálně orientovaných spolků bylo nahrazeno Nationalsozialistische Volkswohlfahrt (NSV – Národněsociální výpomoc a dobročinnost). Chlapci a dívky byly organizováni v Hitlerjugend (HJ). V Kuníně byly postupně ustanoveny i další nacistické organizace. Muži se v Kuníně nejčastěji sdružovali v Nationalsozialistisches Kraftfahrerkorps (NSKK – Národně socialistický svaz řidičů), ženy v NS-Frauenschaft (Národněsocialistický svaz žen). Ještě v roce 1938 byla vytvořená nacistická tělovýchovná jednota – NS-Turngemeinde přechodem členů původního Tělovýchovného spolku (Turnverein). Také sbor místních hasičů byl oděn do nacionálně-socialistického hávu – jeho představitelé museli navštěvovat různá školení a seznamovat s novými pravidly členy sboru. S odchodem mužů na frontu zodpovědnost za hašení požárů a jiné práce v obci spadla na bedra žen.²⁰¹

Nejvýrazněji se v Kuníně projevovala NSV. Jednalo se o druhou člensky nejpočetnější nacionálně-socialistickou organizaci v Německu, která si osobovala nárok na ovládnutí veškerých dobročinných aktivit v Říši. Úspěšně se jí dařilo odříznout ostatní dobročinné spolky (obecní,

---

¹⁹⁶ SOKA NJ, f. Archiv obce, knihy, Zápisy ze zasedání obecního zastupitelstva, zápis ze dne 26.1.1939

¹⁹⁷ Heimatbuch, s. 326; do roku 1944 byl novojičínským „Kreisleiterem“ sedlák ze Suchdola nad Odrou, Josef Barwig, po jeho odchodu na frontu funkci v roce 1944 převzal „Kriegskreisleiter“ Eduard Burkert, in: Zimmermann, V.: Sudetští Němci..., s. 386 an.

¹⁹⁸ Deutsche Volkszeitung, zpráva ze dne 1.11.1943

¹⁹⁹ Deutsche Volkszeitung, zpráva ze dne 28.1.1939

²⁰⁰ Zimmermann, V.: Sudetští Němci..., s. 120 an.

²⁰¹ Heimatbuch, s. 285 -288

církevní) od finančních prostředků. Sama byla financována ze státních dotací, členských příspěvků a výnosů veřejných sbírek. Mezi sudetskými Němci se NSV těšila velké oblíbenosti, díky které mohla expandovat do všech sfér společnosti. *„Vzhledem ke své zdánlivé distanci od ideologie byla činnost NSV populární. Členství v této organizaci bylo z tohoto důvodu přijatelné také pro ty, kteří se k režimu stavěli váhavě nebo kriticky, ale z oportunistických důvodů do nějaké stranické organizace vstoupit chtěli.“*²⁰² Ve skutečnosti se jednalo o organizaci, která se plně řídila norimberskými rasovými zákony a odmítala pomoc „méněcenným“ – nižším rasám, přestárlým a nemocným. Místní část v Kuníně (Johann Habicht, Gustav Mayer) organizovala pravidelně především zimní sbírku (Winterhilfswerk – WHW), na kterou se dařilo v domácnostech vybírat vysoké částky. Z nich byla částečně podporována činnost HJ, částečně činnost dobročinné nacistické organizaci „Hilfswerk Mutter und Kind“, která pomáhala potřebným rodinám, vybíraným podle přísných rasových kritérií.

Mládežnická organizace Hitlerjugend sdružovala děti a mladistvé od 10 do 18 let. Na základě věku a pohlaví se dělila Hitlerjugend (HJ) pro chlapce od 14 do 18 let, na Bund deutscher Mädel (BDM), ve které se sdružovaly dívky od 14 let, Deutsches Jungvolk (DJ) pro chlapce od 10 do 14 let a Jungmädel (JM) pro dívky stejného věku. HJ byl jako „významný prostředek udržení vlády národně-socialistického režimu“²⁰³ vedle rodiny a školy prohlášen v roce 1936 za oficiální výchovnou instituci. Její vliv na mládež byl ohromný. Údajně v důsledku důmyslné ideologické masáže HJ se v Kuníně s postupem času stále více prohlubovala bariéra mezi mladou a starší generací. HJ byl vystavěn na armádním principu, veden mladými lidmi, v podstatě vrstevníky (v Kuníně např. Walter Kopetschke). Jednalo se o uniformovanou organizaci. Nošení uniformy manifestovalo příslušnost k organizaci i poslušnost jejím pravidlům. Organizace se členila do menších, sobě navzájem podřízených skupin, vytvořených podle počtu členů. Od vyhlášení „totální války“ v lednu 1943

---

²⁰² Enzyklopedie..., s. 619

²⁰³ Klönne, A.: Hitlerjugend. Die Jugend und ihre Organisation im Dritten Reich. Hannover, Frankfurt a. Main, 1955., Enzyklopedie, s. 513, 514

byli členové HJ povinni zapojit se do nejrůznějších prací: pomocné práce v sociální oblasti, v zemědělství, sousedská výpomoc, s koncem války byli mladí muži začleňováni obranných bojových jednotek „Volkssturmu“ a jako řádní vojáci do frontových bojů.

Do členské organizace HJ v Kuníně vstupoval, motivována učiteli i rodiči, naprostá většina dětí a mládeže. Nečlenství bylo výjimkou a pro mladého člověka handicapem: Paní M. Gold s nelibostí vzpomíná na zákaz vstoupit do BDM, který dostala od svého otce.²⁰⁴ Pamětníci své členství v HJ s odstupem času bagatelizují s poukazováním na fakt, že se jednalo o masovou organizaci („byli jsme tam všichni“) i na neškodnost jejího působení („Byli jsme 2-3krát týdně povinni chodit na různé akce – cvičení, vaření apod. – to ostatně bylo to pozitivní na celém tom spektáklu: měli jsme co na práci.“). Přesto však jistá míra uvědomělosti hlavně mezi staršími mladistvými existovala („ale nadřazení jsme v HJ byli“).²⁰⁵ Členství v HJ bylo pro mladé přirozeně silně lákavé, mnozí si vzpomínají na podrobnosti ze života HJ. Např. F. Böhm si přesně vzpomíná na vzhled uniformy BDM (tmavě modrá sukně, bílá košile, černý šátek, hnědé sako).²⁰⁶

NS-Frauenschaft byla organizace přímo řízená NSDAP a masově sdružovala německé ženy, podobně jako HJ děti a mladistvé. Jejím úkolem bylo vést práci žen v duchu nacionálně-socialistické ideologie.²⁰⁷ Organizace se omezovala na cílená ideologická a praktická školení žen v rámci prostředí, do kterého byly ženy nacionálně-socialistickou ideologií „vykázány“, tj. v domácnosti a v rodině. Za tímto účelem byla zřízena složka NS-Frauenschaft „Mutterdienst“, jejímž úkolem bylo organizovat školení o vedení domácnosti, zdravotnictví, výchově apod., které probíhaly v rámci speciálních škol. Absolvování těchto speciálních školení bylo podmínkou případného udělení státní finanční pomoci rodinám, které se ocitly v nouzi. Ideologická základna NS-Frauenschaft se

---

²⁰⁴ Vzpomínky M. Gold, k.č. 7, s. B

²⁰⁵ Vzpomínky H. Layer, k.č. 12, s. A

²⁰⁶ Vzpomínky F. Böhm, k.č. 5, s. A

²⁰⁷ V Německu působil kromě NS-Frauenschaft také Deutsches Frauenwerk (DFW).

opírala o kult matky. Německá matka byla uctívána jako symbol plodnosti, stability a růstu plnohodnotné, čisté rasy.²⁰⁸

V Kuníně NS-Frauenschaft (Kamilla Mayer) pořádala nejrůznější aktivity. Pravidelně na jaře od roku 1940 organizovala kurzy pro matky, ve kterých odbornice ženám radily, jak pečovat o děti a o jejich rasovou čistotu. S postupem času a se stupňováním nedostatku potravin i ostatních produktů v zázemí se kurzy zaměřovaly na levné vaření ze základních nebo náhražkových potravin, na přešívání starého oblečení a starých hadrů apod. NS-Frauenschaft o Velikonocích 1940 zorganizoval bohatý program pro děti, v dubnu následujícího roku rodičovský večer, v březnu 1943 „Heimatabend“ na téma „Povinnost udržovat rasovou čistotu Němců“ („Haltet das deutsche Blut rein“) aj.²⁰⁹

Po vypuknutí války a častějšími německými válečnými neúspěchy se iniciativa NS-Frauenschaft přesunula na pole péče o zraněné vojáky a pomocné práce pro frontu. (spravování vojenských rukavic, sbírky doutníků a cigaret, pečení koláčů pro lazarety).²¹⁰ V březnu 1942 NS-Frauenschaft uspořádal akci zaopatření zraněných v novojičínské nemocnici. Situační zprávu z denního tisku zveřejňují pro plasticitu, v jaké události líčí: *„V posledních dne byly kunínské ženy v domácnosti ve svém živlu: Pekly se koláče! Ale nebylo to tak jednoduché jako dříve, kdy bylo všeho dostatek! Ve všech domácnostech se během posledních týdnů pilně šetřilo, tuhle něco odštíplo, támhle obětovalo sousto. Avšak každý to dělal rád, protože vše bylo určeno pro naše zraněné vojáky v Novém Jičíně. Místní funkcionářky ze žádného domu neodešly s prázdnou: obdržely 3600 koláčů, 7400 cigaret, 26 piškotů, 20 kg jablek, 50 sklenic jablečné dřeně, 15 kg cikorky a dokonce i 1,5 kg pravé kávy. Odpoledne 11. března vyjely dva plně naložené vozy k okresnímu vedení NS-Frauenschaft. Odtud se pak všechny tyto dobroty rozdělovaly mezi nemocnici, zvláštní lazaret ve škole (Pestalozzi-Schule – současná ZŠ Tyršova, pozn. Z.K.) a chorobinec. V nemocnici, stejně jako v chorobinci,*

²⁰⁸ Enzyklopedie..., s. 617, 618

²⁰⁹ Deutsche Volkszeitung, zprávy z Kunína ze 6.4.1940, 4.4.1941, 9.4.1941, 29.4.1942, 5.3.1943

kde jsou mnozí zranění stále upoutáni na lůžko, se předání, přes všechnu radost, obešlo bez většího povyku. Jinak tomu ale bylo v lazaretu, kde se odpojila skupina 24 dívek a mladých žen, podle hodnocení zraněných – svěžejších než čerstvě upečené koláče. („noch frischer wie die frischgebackenen Kuchen“) Během toho, co vojáci seděli ve velké jídelně u stolů ozdobených květinami s velkými talíři s horou koláčů, cigaret a kouřící kávou před sebou, nebylo poznat, že se jedná o zraněné. Nálada dosáhla vrcholu při bohatém programu.“²¹¹

NSKK byla původně součástí oddílů SA, později se stala, podobně jako NS-Frauenschaft, součástí NSDAP. Organizace sledovala vojensko-politické cíle: vzdělávala v oblasti motorismu, její členové byli nasazováni pro potřeby vojska při různých příležitostech – jako logistická podpora Luftwaffe, při transportech vojska apod.²¹² Mezi muži v Kuníně se NSKK těšila velké oblibě.

Dříve než přistoupíme k líčení událostí podle výše nastíněných časových úseků, chci se zastavit u nacistické propagandy. Pestrý soubor sudetoněmeckých lidových slavností nacisté z malé části přizpůsobili svým potřebám, z velké části zlikvidovali a nahradili vlastním národně-socialistickým kalendářem pevných a pohyblivých svátků.²¹³ V Říši se slavily následující státní svátky: Den uchopení moci (30.1.), Den založení NSDAP/Den ohlášení stranického programu (24. 2.), Pamětní den hrdinů (16.3.), Narozeniny vůdce (20.4.), Národní den práce (1.5.), Den matek (druhá neděle v květnu), letní slunovrat (21./22. 6.), dožínky (neděle po sv. Michaelovi), Pamětný den mučedníků nacistického hnutí (8./9. 11.), zimní slunovrat (21./22.12.)

V Kuníně místní organizace NSDAP a její organizační složky pořádaly slavnosti ke všem svátkům. Největší ohlas měly ty, jejichž součástí byly lidové slavnosti: Dožínky navazovaly na tradiční folklórní slavnost, jejíž program nacisté přizpůsobili potřebám propagace režimu.

---

²¹⁰ Deutsche Volkszeitung, zprávy z Kunína ze 29.4. 1942, 22.5.1942, 5.3.1943

²¹¹ Deutsche Volkszeitung, zpráva z Kunína ze dne 15.3.1942

²¹² Enzyklopedie..., s. 609

Hlavním mottem dožíněk bylo uctívání významu venkovského obyvatelstva pro národní hospodářství. Od roku 1933 měly dožínky v Německu propracované schéma oslav: vlajkový průvod, předání úrody a veselice. Zimní a letní slunovrat v nacistických představách navazoval na starou germánskou tradici. Zatímco oslavám zimního slunovratu s předáváním dárků se nepodařilo vytlačit tradiční Vánoce, letní slunovrat se slavil bujaře. Večer se zapaloval táborový oheň, do kterého se házely čestné věnce na uctění mučedníků (tj. padlých z nevydařeného pokusu o nacistický puč v Mnichově v roce 1923) a válečných hrdinů. Podobný úspěch měly slavnosti NS-Turnvereinu, které navazovaly na meziválečné „Turnfesty“, ovšem neobešly se bez ovací režimu, zpívání rasistických písní apod.²¹⁴

Na tradiční slavnosti nebo vzpomínkové akce navazoval Den hrdinů. V Kuníně si padlé Němce z první světové války tradičně připomínali v meziválečném období. Za Říše se organizace oslav chopil kunínský Ortsleiter (v počátečním období Edmund Gewolker) a organizoval průvod k pomníku před kostelem.²¹⁵ Den matek se slavil v rámci večerní oslavy od roku 1942 podle pevně daného programu: zpěvy HJ, proslovy, přednášky. Na konci večera se předával „Ehrenmutterkreuz“ (Čestný kříž německé matky). Na základě informací zveřejněných v tisku do konce roku 1944 mateřský kříž II. stupně získaly tři ženy, kříž III. stupně sedm žen z Kunína. Kříž matky se v Německu předával od roku 1938 matkám, které se „zasloužily“ o národ a rasu. Bronzový kříž (III. stupně) se uděloval matkám 4-6 dětí, stříbrný (II. stupně) matkám 6-8 dětí a zlatý (I. stupně) matkám více než 8 dětí. O udělení Mateřského kříže se muselo žádat. Kříž mohl být, shledaly-li se nedostatky ve výchově rasově-ideologického rázu, odejmut.

Narozeniny vůdce a Pamětný den mučedníků nacistického hnutí už sloužily čistě potřebám propagandy a ideologické masáže mladistvých. Narozeniny vůdce byly spojeny s přijímáním desetiletých dětí do řad

---

²¹³ Ranke, W.: Propaganda, in: Enzyklopedie..., s. 43 - 44, poukazuje na souvislost mezi církevním a nacistickým kalendářem

²¹⁴ Deutsche Volkszeitung, zpráva z Kunína ze dne 27.9. 1940

Jungvolk a Jungmädel a se slavnostním přechodem čtrnáctiletých do HJ a BDM. Při příležitosti přijímání do organizace se mladiství, rodiče i funkcionáři sešli ve slavnostně vyzdobeném obecním sále, jak popisuje kunínský zpravodaj: *„Od rána na všech budovách vlály vlajky. Dopoledne se provádělo slavnostní přijímání čtrnáctiletých do HJ a BDM.*

„Fähnleinführer“ (vedoucí skupiny JV o počtu cca 160 členů, tj. vedoucí Kunínského oddílu) a „Gruppenführerin“ (ekvivalentní funkce pro JM) se krátkým proslovem rozloučili s „Pimpfen“ a „Jungmädel“ (označení členů JV a JM, pozn. Z.K.). Místní školící vedoucí NSDAP poukázal na převratný význam doby a nasměroval děti na cestu práce pro vůdce a Velkoněmeckou říši. Odpoledne místní vedoucí NSDAP pozval zúčastněné na vzpomínkovou slavnost do obecního sálu. Ve zkratce připomněl život vůdce. Důstojnou slavnost obohatily a orámovaly básně a přednášky mladých.²¹⁶ V rámci Pamětného dne mučedníků se uctívalo 16 mrtvých z nevydařeného fašistického puče v Mnichově v roce 1923. Tento den měl pro život mladých v Kuníně podobný význam jako Narozneniny vůdce. Do NSDAP vstupovali osmnáctiletí z HJ. Slavnostní vstup byl spojen s nočními přísahami věrnosti straně, které byly aranžovány v militaristické podobě.

Setkání s nacistickým militarismem bylo údajně pro sudetské Němce z Kravařska velkým rozčarováním, jak upozorňuji v následující podkapitole. Součástí ideologické masáže byly pravidelné „Heimatabendy“ a „Dorfabendy“, do jejichž programu byly zapojovány také děti. Paní S. Drost vzpomíná na militaristické písně, které děti zpívaly. Některé písně byly ostře antisemitské:²¹⁷

*„Haut sie raus die ganze Jugendbande
Haut sie raus aus unserem Vaterlande
Haut sie raus wohl nach Amerika
Und haut ihn beide Beine ab
Sonst sind sie wieder da.*

---

²¹⁵ Deutsche Volkszeitung, zpráva z Kunína ze dne 21.3.1939

²¹⁶ Deutsche Volkszeitung, zpráva ze dne 25.4.1941

²¹⁷ Píseň v S. Drost vyvolávala odpor, odmítala ji zpívat, in: Vzpomínky S. Drost, k.č. 9, s. B

*Tef, Tef, Tef, was konnte da gefahren,
Tef, Tef, Tef, es ist ein Kinderwagen
Tef, Tef, Tef, sitzt ein Jude drin
Der will wohl nach Amerika
Wo alle Jude sind.“*

V obci se pravidelně konaly veřejné schůze NSDAP, občas spojené se speciálními oslavami Vánoc, Velikonoc nebo Letnic. V říjnu 1940 a 1941 se v Kuníně oslavovalo připojení k Německu, tzv. „Befreiungsfeier“.²¹⁸ Intenzita slavností s postupem války klesala, zlom je patrný na přelomu roku 1942/1943. Na konci války údajně již společenský život neexistoval.²¹⁹

Krátká a ošemetná doba míru

Bezprostřední důsledky připojení k Říši však nebyly jednoznačně pozitivní, jak se očekávalo. Pro období do vypuknutí války je charakteristické jisté pomalé „prozírání“ Němců v celé kravašské oblasti, které však nikdy neopustilo břehy loajality k nacistickému Německu. Nespokojenost sudetských Němců v Kuníně pramenila z nenadálého a nečekaného zhoršení ekonomické situace. Rozčarování Kuníňané prožívali tváří tvář nacistickému militarismu. Zmínila jsem již dříve, že kravašští Němci byli kulturně orientováni na Rakousko, kulturní styky sudetoněmečtí obyvatelé Kunína nepřerušili ani během První republiky. Nebyli ochotni se podřídit vojenské disciplíně, pořádku a ukázněnosti, které vyžadovali říšští Němci.²²⁰

V obecné rovině sudetoněmeckou euforii ve Východních Sudetech zchladila první nacistická opatření ekonomického rázu. Měnová reforma z počátku října 1938 přinesla výhodnou směnu československé koruny za říšskou marku říšským Němcům a katastrofu Němcům sudetským. Zatímco důstojníci Wehrmachtu v krátké době výhodně k nelibosti sudetských Němců vykoupili obchody (zboží posílali rodinám do Říše), pro sudetské

²¹⁸ Deutsche Volkszeitung, zprávy ze dne 9.10.1940 a 10.10.1940

²¹⁹ Vzpomínky M. Gold, k.č. 7, S. B

²²⁰ Vzpomínky S. Drost, kazeta č.11, s.A

Němce znamenala reforma zdražení zboží a jeho postupné mizení z pultů. Následující nařízení negativně zasáhla do ekonomické situace drobných rolníků i velkých sedláků.

Měnovou reformou a zvýšením nákladů se snížila životní úroveň zejména příslušníků drobných hospodářství, kterých byl v Kuníně velký počet. (výše) V podzimních měsících vydaly okupační úřady zákaz zemědělcům dodávat mléko a mléčné výrobky do Ostravy, čímž se některým sedlákům snížily ceny za výkup - všechny produkty byli nuceni prodávat státu za nízké výkupní ceny. Velkou nespokojenost vyvolala nucená rekvizice třetiny [sic] hospodářského zvířectva.²²¹ Kunínských sedláků se také ekonomicky negativně dotklo opatření na snížení nezaměstnanosti, které zemědělským usedlostem do určité výměry nařizovalo zaměstnávat nejméně jednoho pomocného dělníka nebo dělnici za úředně stanovený plat. Výměra byla často stanovena velmi nízko a náklady na provoz zemědělské usedlosti se proto sedlákům neúnosně zvedly.²²²

Nespokojenost sudetských Němců se projevila během průběhu voleb v kraji: O konání doplňovacích voleb do říšského sněmu, ve kterých měli občané potvrdit a schválit změny a oficiálně se přihlásit k nacistické ideologii a vůdci vyvoleného národa, bylo rozhodnuto krátce po ukončení okupačních operací. Termín byl původně stanoven na 20.11.1938. V průběhu volebních příprav se ale zjistilo, že termín voleb je kvůli masovým protestům naprosto nevhodný a konání voleb muselo být odloženo o čtrnáct dní. Zdárně proběhly 4. prosince.

Výsledky však byly v regionu a zvláště potom v Kuníně samotném „vzorné“. Hlasovalo se zakřížkováním ANO (pro Hitlera a Henleina) nebo NE, přičemž Němci dostali hlasovací lístky bílé barvy, Češi barvy zelené. V landrátu Nový Jičín pro Hitlera hlasovalo 85% obyvatel, v Kuníně se

---

²²¹ Myška, M.: *Novojičínsko od Mnichova k 15. březnu...*, str.35

²²² Alois Schindler, řídící učitel, autor příspěvku „Weg ins Dritte Reich“ v *Heimatbuch* zastává jiný názor: „*Rychle se zotavil stav zemědělství. (S předmnichovskou recesí v zemědělské výrobě jsem se nesetkala, pozn. Z.K.) Výsledky sedláků a pěstitelů zeleniny měly stále stoupající úroveň.*“, in: *Tamtéž*, s. 251

zakroužkováním Ano pro Hitlera vyslovilo celých 100% voličů.²²³ Bohužel nemáme zprávy o tom, jestli se voleb v Kuníně zúčastnili také někteří Češi. Nicméně je to spíše nepravděpodobné vzhledem k výnosu, podle kterého se voleb směli Češi účastnit pouze tehdy, pokud v obci žili už před rokem 1910. Připomínám také, že výpovědní hodnota těchto volebních výsledků má své limity.²²⁴

Ty se promítly právě v následujících dnech. Je logicky nekonsekventní, že ačkoliv NSDSP v obci získala 100% podporu (údajně čtyři voliči odevzdali neplatné lístky a tři odmítli volit), v polovině prosince v oblasti propukla silná vlna projevů nespokojenosti, která vyústila ve vyhlášení stanného práva v Kuníně i v některých okolních obcích. Jak jsme viděli výše, některé obce v bezprostřední blízkosti Kunína měly ryze český charakter. Tito Češi byli z připojení Novojičínka k Německu konsternováni. V polovině listopadu 1938 se na Novojičínsku roznesla zpráva, že nejen celý okres, ale dalších 190 obcí bude vráceno Československu. Zpráva se šířila lavinovitě a pobízela nespokojené k odvaze vyjádřit nesouhlas se změnami.²²⁵ V některých českých obcích nabyly demonstrace takových rozměrů, že úřady v několika případech znovu otevřely české školy dokonce i tam, kde Češi představovali menšinu. Nejednalo se ovšem o případ Kunína.²²⁶ Vlna nespokojenosti (nejen z národního útlaku), zdá se, se přelévala do německých obcí.

V okolí nabíraly nesmělé protesty na obrátkách už dříve. Na vlakovém nádraží Opava - východ se už na začátku prosince zaleskl nápis „*Wir dankem unserem Führer, es ist schon dreimal so teuer wie früher!*“ Také v Novém Jičíně i jiných vesnicích se ráno objevovaly plakáty protinacistického zaměření typu „*Pryč s Hitlerem*“. V Kuníně se nápisy a plakáty, které vyjadřovaly touhu vrátit se zpět do Československa, objevily 19. prosince. Nesly text „*Zlaté Československo*“, „*My nechceme k Německu, ale k Československu*“ a „*Ať nám dají autonomii*“. Ještě týž den podnikly úřady nezbytná opatření k pacifikování odporu a v obci

²²³ Věstník české menšiny, 9.12.1938

²²⁴ Tamtéž; Myška, M. dospěl k závěru, že výsledky voleb byly zfalšovány., str.46

²²⁵ Tamtéž, str. 39

vyhlásily stanné právo, o jehož délce trvání nemáme přesnější informace. Dá se předpokládat, že bylo zrušeno za několik dní a že Vánoce pozornost obyvatelstva zaměřily jiným směrem. K poslední provokaci se občan Kunína (bez bližšího určení národnosti) odhodlal 8. ledna, kdy vyvěsil československou státní vlajku.²²⁷

Dostupná fakta nás neopravňují myslet si, že nálada v obci se změnila tak rychle a zásadně po připojení k Říši, a výsledky voleb v obci tím absolutně bagatelizovat. Protesty v obci byly pravděpodobně vyprovokovány jednotlivci a na celkovou atmosféru v obci neměly výraznější vliv. Nacisté rázně zasáhli spíše preventivně z obav z případného rozšiřování protestů z českých obcí do německých. Nespokojenost sudetských Němců z německých zákonných norem v žádném případě neznamenal odmítnutí Hitlera.

Analýza vývoje nálad obyvatelstva v Kuníně po Mnichovu je ztížena nánosem propagandistických zpráv ze života obce. Je potřeba důkladně zvážit, kdy se projevy upřímného nadšení mění v „pouhou“ poslušnost režimu. Bezprostředně po mnichovském rozhodnutí do Kunína zavítala vysoká oficiální návštěva, Kunínem projížděl Říšský ministr výchovy Dr. Rust.²²⁸ V obci byl s jásotem vítán podobně jako několik dní před tím vojáci Wehrmachtu. Akce umně využili především učitelé škol, kterým se zapojením žáků podařilo zorganizovat působivý uvítací ceremoniál.²²⁹ Upřímné ovace režimu pokračovaly také v březnu 1939 po okupaci zbytku Československa průvody a slavnostmi.²³⁰ Zprávy o ideologických oslavách jsou v tisku poměrně časté a pomalu začaly vytlačovat informace o lidových slavnostech. Na druhou stranu však, zvláště po vypuknutí války, nabývají stále ostřejší propagandistický kurs, čímž klesá míra jejich důvěryhodnosti.

S uzavřením české menšinové školy došlo zároveň k zavření mateřské školy, která byla provozována Čechy. Do české mateřské školy však své

---

²²⁶ Tamtéž, str.41

²²⁷ Myška, M.: Novojičínsko od Mnichova k 15.3.1939...

²²⁸ Deutsche Volkszeitung, zpráva z Kunína ze dne 21.10.1938

²²⁹ Vzpomínky M. Kratschmar, k.č. 1, s. A

děti posílali také němečtí rodině, protože v obci německá mateřská škola nebyla. Ačkoliv její zřízení v obci nebylo pravděpodobně pocíťováno jako naléhavé vzhledem ke způsobu života, který kunínské selky vedly, v obci byla NSV v bývalé české menšinové škole zřízena školka nová.²³¹ Slavnostně byla otevřena v den Narozenin vůdce, které se v Sudetech poprvé slavily, 20.4.1939. Její otevření bylo spojeno s velkolepými oslavami Hitlerových narozenin.

S postupem času se také začaly objevovat první známky blížící se války. Obyvatelstvu bylo předkládáno, že válka jej nevyhnutelná a nezbytná pro udržení podmínek pro rozvoj německého národa a germánské rasy. Budova bývalé České menšinové školy byla od srpna 1939 využívána také jako kancelář Wehrmachtu. Sedláci museli část volných budov na svých usedlostech dát k dispozici dělostřelectvu, pěšímu vojsku i tankovým jednotkám.²³²

V roce 1933 byl v Německu založen „Reichsluftschtzbund“ (RLB - spolek na ochranná opatření proti spojeneckým bombovým útokům). Spolek organizoval školení dobrovolných protiletectkých hlídek, které vznikaly v částech obce. Jejich úkolem bylo provádění protiletectkých opatření: zatemňování oken, protiletectký alarm, likvidace požárů apod.²³³ V březnu 1939 se nábor do spolku protiletectké obrany konal v Kuníně: *„Náborové schůze byla velmi podnětná. Řečníci, řídící učitel Josef Baier ze Suchdola a místní vedoucí NSDAP Edmund Gewolker zdůraznili fatální důležitost protiletectké ochrany v blížící se válce. Bez propracované protiletectké ochrany mají všechna případná obranná opatření jen omezený účinek. Z toho důvodu se ve spolku protiletectké obrany musí sjednotit všichni obyvatelé Kunína.“*²³⁴ Vzhledem k následné absenci jakýchkoli zpráv ohledně činnosti tohoto spolku je pravděpodobné, že se agitační přednáška minula účinkem. Zpráva o ní je však důkazem, že se

---

²³⁰ Deutsche Volkszeitung, zpráva z Kunína ze dne 23.3.1939

²³¹ Heimatbuch, s. 252

²³² Tamtéž

²³³ Enzyklopedie, s.575

²³⁴ Deutsche Volkszeitung, zpráva z Kunína ze dne 18.3.1939

spolu s prušáckým militarismem do Kunína dostávalo čím dál více zpráv o nadcházející válce.

V osidlech války

Válečné období bylo konsekventním důsledkem Hitlerovy politiky. Vzhledem k tomu, že se sudetoněmečtí Kuníňané připojili k nacistickému úsilí zábořem československého pohraničí sjednotit německý „Volksstamm“, a posunout tak hranice nacistického přímého vlivu dále na východ, ocitli se bezprostředně s vypuknutím války v pozici válečného agresora. Pro sudetské Němce v Kuníně znamenala německá agrese rapidní snížení životní úrovně (dodávky na frontu), politizaci veřejného života i soukromých vztahů (schůze, školení, udání i rozsudky), odchody na frontu i ztráty na životech. Na druhou stranu však připojení k Německu mělo pozitivní vývoj na celkový vliv zemědělské produkce v Kuníně, zvláště na pěstování zeleniny.

Češi v obci se dostali do role outsiderů, v důsledku nedostatku německých dělníků trpěných pracovních sil. Bezprostřední ohrožení života Čechům nehrozilo, jejich život byl však zbaven roviny komunitního sdružování bez vyhlídky na zlepšení. Během odchodu německých mužů na frontu do Kunína přicházely dělnické síly převážně z valašského vnitrozemí, ale také z okolních českých nebo smíšených obcí. Češi pomáhali při pracích na polích, byli zaměstnáni v obou cihelnách. Z těchto dělníků se po válce rekrutovali první kunínští novoosídlenci. Národnostní poměry během nacistické éry byly podmíněny osobním přístupem konkrétních lidí a jejich osobnostními kvalitami. Obchodník Josef Kubesch (č.p.192) např. během celých šesti let ve své prodejně zaměstnával Češku, která tak denně přicházela do kontaktu s velkým množstvím lidí.²³⁵ Sedláci Blaschke 180 před koncem války nahnali všechn dobytek k českým kamarádům do Bernartice, nakonec zůstali v Čechách (současná paní Adámková), jejich statek přebírá Černoch,

---

²³⁵ S. Drost to vzhledem k dobové atmosféře vysoce hodnotí, in: Vzpomínky S. Drost, k.č. 10, s. A

Úspěchy bleskové války byly v Kuníně, podobně jako v celé Říši, patřičně oslavovány a zveličovány. K celkově optimistickému tónu se přidružovaly informace o pozitivním trendu v nacistické prorodinné politice. Během května roku 1940 padl rekord v Sudetské župě v počtu svateb a porodů.²³⁶ Také Kunín prožíval nebývalý rozkvět v počtu uzavřených sňatků i narozených dětí. Během roku 1940 bylo v Kuníně uzavřeno 18, během roku 1941 19 manželství!²³⁷ V následujících letech se počet sňatků snižoval.

Obrat nastal během druhé poloviny roku 1941 po napadení Sovětského svazu Německem, tj. s narukováním dalších ročníků. Na konci roku 1941 už také v oficiálním tisku probleskávaly zprávy, signalizující pomalu přicházející únavu z války. Nedostatek mužské pracovní síly byl negativně pociťován zvláště na venkově. Už v polovině roku 1941 byla v novinách zveřejněná naléhavá výzva všem ženám, aby šly pomáhat do domácností sedláků, ve kterých chybí hospodář.²³⁸

V Kuníně, kromě Čechů, na hospodářských usedlostech pomáhali také váleční zajatci. Francouzi byli umístěni v jakémsi provizorním zajateckém táboře na statku, pro Angličany byl zřízen speciální tábor v areálu Czeikeho cihelny. Vzhledem k tomu, že Angličané i Francouzi byli norimberskými rasovými zákony stavěni na roveň germánské rase, bylo s nimi také zacházeno slušným způsobem. Ostraha francouzských vojáků byla minimální, na práce k sedlákům docházeli nestřeženi [sic],²³⁹ jejich kontakty s místními Němci byly vřelé. Pro sudetské Němce byli v podstatě exotickými pracovníky, od kterých mohli načerpat spoustu zajímavých informací o životě v jiné zemi. Počet francouzských zajatců se pohyboval okolo pěti osob.²⁴⁰ Vzhledem k tomu, že Angličané byli internováni ve zvláštním táboře, žili relativně izolovaným životem. V zajateckém táboře, který byl zrušen v prvních měsících roku 1945, měli

---

²³⁶ Deutsche Volkszeitung, 31.5.1940

²³⁷ SOkA NJ, f. Archiv obce, knihy, Kniha obecních příslušníků (rodů) vedená farářem W. Rummichem, dále Deutsche Volkszeitung, zpráva z Kunína ze dne 12.19. 1940

²³⁸ Deutsche Volkszeitung, 9.6.1941

²³⁹ Vzpomínky E. Golda, k.č. 6, s. A

²⁴⁰ Vzpomínky S. Drost, k.č. 10, s. A

k dispozici veškerý komfort, zbudováno pro ně bylo dokonce fotbalové hřiště.²⁴¹

Během války v Kuníně na Bauerově statku pobývala také jedna polská a jedna slovenská rodina. S postupem války se v Kuníně začali jako pomocné pracovní síly objevovat také sovětští zajatci,²⁴² a tzv. Ostarbeiteři. Na konci války byli spolu s několika polskými vyhnanými rodinami ubytováni na zámku, na jehož zplundrování se měli značnou měrou podílet. Místní s nimi v podstatě neudržovali žádné styky, jednalo se o „*opravdové outsiders*“.²⁴³

Válečné hospodářství kladlo zvýšené nároky na dodávky zemědělských produktů. Vzrůst poptávky po zelenině byl způsoben nejen širším odbytištěm v rámci stále se rozšiřující říše, ale také v důsledku nekonečných dodávek na frontu. Díky obrovskému zvýšení odbytu zeleniny Kunín skočil z 19. století rovnýma nohama do masového 20. století. Kunín fungoval jako sběrné středisko, odkud se zelenina převážela do vlakové stanice v Suchdole nad Odrou. Obec samotná byla schopná týdně dodávat 10-15 vagónů zeleniny, na podzim dokonce 30-40.²⁴⁴ V oblasti produkce zeleniny Kunín z války jednoznačně profitoval. Upozorníme v této souvislosti na fakt, že zvýšení dodávek bylo vázáno na válečné události. Poptávka po zelenině exponenciálně rostla zvláště v posledních letech války. Bez německé agrese by k tak prudkému vzrůstu výroby a jejím úspěchům nedošlo. V roce 1943 byl místní sedlák, Franz Klemisch (č.p. 229), oceněn titulem „Reichssieger“ za úspěchy v pěstování zeleniny.²⁴⁵

S odchodem mužů se starost o chod hospodářství přenesla z velké části na bedra žen a jejich dětí. Ženy však kromě řízení hospodářství značnou měrou sbírkami (částečně pod tlakem) přispívaly dodávkami nejrůznějších potřeb přímo na frontu. Jen v roce 1942 kromě pravidelných sbírek WHW (viz. výše) v Kuníně NSV uspořádal zimní sbírku, ve které

---

²⁴¹ Vzpomínky F. Böhm, k.č. 5, s. A

²⁴² Vzpomínky E. Golda, k.č. 6, s. A

²⁴³ Vzpomínky S. Drost, k.č. 10, s. A

²⁴⁴ Heimatbuch, s. 306

se vybralo 1300 ks oblečení a lyží, sbírku starého oblečení a hadrů a sbírku knih.²⁴⁶

Muži z Kunína byli nasazováni v různých částech fronty, na západě i na východě. Jejich osudy jsou velmi pestré a naprosto se vymykají možnostem a kapacitě této práce. Už v prvních měsících války začaly do Kunína přicházet zprávy o padlých. Ztráty na životech přitom nebyly malé. Jen do května 1941 padlo 23 mužů z Kunína.²⁴⁷ Do konce války se číslo vyšplhalo na 109 obětí padlých nebo pohřešovaných.²⁴⁸ Nejvyššího vojenského ocenění, Železného kříže I. stupně se do konce roku 1944, za který máme k dispozici údaje, dočkali 4 muži: Willhelm Repper, Otto Klos, Franz Grosser, Heiz Jung. Willhelm Repper byl vyznamenán dvakrát. Železným křížem II. stupně bylo za vojenské zásluhy oceněno 43 mužů: Wilhelm Tropper, Walter Bönisch, Rudolf König, Ernst Hans, Fritz Jünger, Friedl Barwig, Stephan Radek (2X), Heinrich Gold, Erich Schubert, Otto Jahn, Heinrich Böhm, Josef Klos, Julius Bayer (2X), Heinrich Schneider, Wilhelm Gold, Heinrich Jung, Josef Böhm, Leo Hickel, Bruno Nowak, Bönisch, Helmut Mayer, Heinz Böhm, Alois Schneider, Fritz Freißler, Rudolf Speil, Otto Schramm, Willhelm Repper (2X), Willhelm Blaschke, Emil Eichhorn, Alois Friedrich, Alfred Randisek, Alois Maak, Josef Nowak, Josef Feikus, Josef Bill, Franz Bönisch, Erwin Menzel, Franz Grosser, Rudolf Quitt, Walter Hickel, Fritz Dvorsky, Willhelm Krischke a Heinz Hickel. Železný kříž III. stupně obdržel Hugo Jahn.

Informace o vývoji událostí na frontě civilisté v Kuníně nečerpali jen z oficiálního tisku a vysílání rozhlasu. Dostávaly se k nim prostřednictvím vojáků, přicházejících na několikátýdenní dovolenou, i zraněných nebo invalidních vojáků,²⁴⁹ kteří propagandistický povinný optimismus náležitě korigovali.²⁵⁰ Už před vypuknutím války byli civilisté připravováni na

---

²⁴⁵ Deutsche Volkszeitung, zprávy z Kunína ze dne 2.4.1943

²⁴⁶ Deutsche Volkszeitung, zprávy z Kunína ze dne 1.5. 1942, 12.6. 1942

²⁴⁷ Deutsche Volkszeitung, 21.5.1941

²⁴⁸ Heimatbuch, s. 278

²⁴⁹ Vzpomínky M. Gold, k.č. 7, s. B

²⁵⁰ Srovnej Sudety pod hákovým křížem., s.335 an. Autoři jsou toho názoru, že sudetští Němci věřili ve vítězství v podstatě až do posledních válečných dnů.

válečná omezení, jedním z nejdůležitějších byla protiletecká obrana, protože zázemí bylo snadno napadnutelné leteckými útoky. V říjnu 1943 se namísto oslav připojení Sudet k Říši se v Hospodě u Kopetschků konala přednáška o zatemňovacích opatřeních.²⁵¹

Ačkoliv se masové ostřelování Kunínu vyhnulo, v létě 1944 spojenci pravděpodobně omylem shodili několik bomb na Czeikeho cihelnu (bomby byly určeny pro Slezskou Ostravu). Letecké nálety nezpůsobily přes ohromný rozruch v obci ztráty na životech ani větší škody. Bomby spadly přímo na anglický zajatecký tábor, ze kterého však byli zajatci už dříve odvedeni.²⁵² Úsměvnou příhodou, která je symptomem stupňující se německé obrany i přibližování fronty, bylo náhodné setkání dvou čerstvě sestřelených vojáků Luftwaffe s účastníky panského lovu v lednu 1945.²⁵³ Od března sovětská letadla prolétala nad Kunínem pravidelně každý večer.²⁵⁴

V lednu 1945 Kunín zažil průchod pravděpodobně sovětských zajatců.²⁵⁵ Jednalo se o natolik šokující a depresivní událost, že se vryla do paměti všech sudetských Němců, kteří měli možnost ji zažít. S. Drost pochod popisuje následujícím způsobem: *Kunínem „procházeli vězňové z koncentračního tábora v Osvětimi. Pochod vězňů se opakoval více dnů. Lidé (o lidech se už ani nedá mluvit – byly to ubohé vzezření) se sotva vlekli, spousta měla na nohou omotané hadry místo bot, dřeváky nebo žádnou obuv. Byli v zuboženém stavu, mnoho z nich se sotva drželo na nohou, navzájem se podpírali, strážníci byli uniformovanými muži se psy, kteří úzkostlivě dbali, aby nikdo nevybočil ze zástupu. Vyprávělo se, že u obecního úřadu byl zastřelen vězen, který se v blízkosti školy chtěl napít z potoka vody. Můžu dosvědčit, že zástup lidí budil děs a hrůzu. Ten zážitek je pro mě nezapomenutelný. Pro tyto lidi byl tento pochod zcela jistě pochodem smrti. (...) Na naše dětské dotazy jsme přesto dostávali*

---

²⁵¹ Deutsche Volkszeitung, zpráva z Kunína ze dne 8.10. 1943

²⁵² Vzpomínky p. Schwajda, k.č. 9, s. B

²⁵³ Vzpomínky S. Drost, k.č. 10, s. B

²⁵⁴ Vzpomínky E. Buchholz, In: Archiv autorky, materiál poskytnutý H. Friedrichem

²⁵⁵ Je dodatečně obtížné s jistotou zjistit, zda se skutečně jednalo o sovětské zajatce a ne evakuované vězně z koncentračních táborů. Informace nasvědčují, že se jednalo o sovětské zajatce., In.: Malá, I., Kubátová, L.: Pochody smrti, Praha 1965.

odpověď, že se jedná o ruské zajatce (a ne vězně z Osvětimi, pozn. Z.K.). Možná byli oblečení do zajateckých úborů, nemohu to s odstupem času přesně posoudit. Byli tak špinaví, že se nedalo poznat, co vlastně mají na sobě. S jistotou jen vím, že přes sebe měli přehozené špinavé deky. (...) Bylo slyšet šoupání nohou, nezřetelné mumlající hlasy. Ze všeho nejhorší však byl zápach, který se ve vzduchu držel ještě dlouho. To vlastně na celém průvodu bylo to nejodpudivější. (...) Bylo to strašné.“²⁵⁶

Tento „pochod smrti“, ve smyslu jak jej chápe S. Drost, znamenal zlom v náladě sudetských Němců v Kuníně. Otřesné průvody byly černým svědomím Němců a probouzely hrůzu z prohrané války a jejích důsledků. Strach z následků stoupal s přibývajícím množstvím uprchlíků z východu, jimiž se v posledních měsících války plnily ulice i poslední volné ubytovací kapacity.

Útěk kunínských Němců před blížící se frontou

S postupem fronty nervozita v Kuníně houstla. V horní části obce, na jižní straně, v blízkosti šenovského kostela Wehrmacht připravoval terén k obraně (zákopy, bunkry).²⁵⁷ Kunínem proudili uprchlíci před frontou z obcí, položených na východ od Kunína. V obci bylo mnoho žen s malými dětmi, jejichž muži byli odveleni na frontu. Organizace evakuace obyvatelstva spadala pod působnost obecního úřadu. Každý, kdo vlastnil povoz, měl povinnost zaopatřit neúplné rodiny a vzít je a jejich nejnnutnější potřeby na cestu s sebou. Ačkoliv byl příchod sovětské armády na spadnutí, místní vedení NSDAP oficiální evakuační rozkaz vydalo až 2. května 1945 ve 23 hod. V tuto dobu už byla většina obyvatel připravena na cestu: lidé se sdružovali u obecního úřadu, odkud část vyrazila společně směrem na Suchdol nad Odrou.

Bylo by chybou domnívat se, že sudetští Němci z Kunína odjeli organizovaně dohromady, s čímž se setkáváme ve starší literatuře.²⁵⁸ Část obyvatelstva Kunín patrně opustila již dříve, skupiny vyjízděly v různou

²⁵⁶ Vzpomínky S. Drost, k.č. 9, s. B

²⁵⁷ Vzpomínky M. Friedrich, materiál poskytnutý H. Friedrichem.

²⁵⁸ Kubový, : Dějiny Kunína...

dobu, patrně od konce dubna do 3. května. „Sudetskými Němci z Kunína“ se patrně míní hlavní skupina nezaopatřených žen s dětmi, jejichž odjezd pomáhal nepříliš úspěšně organizovat obecní úřad: mnozí s povozy ve zmatku odjeli sami, aniž by vzali ty, kteří jim byli přidělení. Zbytek žen evakuoval na svém útěku Wehrmacht. Zdánlivou výhodu při útěku měli sedláci, kteří měli k dispozici traktor, případně automobil.

Před odjezdem sudetští Němci učinili několik nejdůležitějších opatření. Členové Volkssturm, domobrany složené z místních mužů, kteří zůstali v Kuníně, vyhnali dobytek na pastviny, aby během doby, kdy budou Němci pryč, nepošel hlady.²⁵⁹ V domácnostech se lidé pokoušeli schovávat cennosti i věci denní potřeby (peřiny, oblečení) a potraviny před zdecimováním vojskem i rabováním. Věci schovávali nejrůznějšími způsoby – zazdívali, zahrabávali apod. Většinu skrýší se Rusům a Čechům podařilo odhalit.²⁶⁰

Osudy Kuníňanů na cestě byly různorodé. Vzhledem k přeplněnosti cest prchajícími civilisty, vojáky i dobytkem byl pohyb na silnicích v podstatě znemožněn. Ačkoliv se některým shodou okolností podařilo dostat až do amerického osvobozovacího pásma,²⁶¹ většinu obyvatel kapitulace zastihla v oblasti Svitav a Moravské Třebové. Němci, kteří udržovali s Čechy přátelské styky také během války,²⁶² neutíkali přirozeně daleko. Schovali se u svých známých Čechů v nedalekých vesnicích (Bernartice) nebo odjeli jen kus cesty.

Velkou obavu mezi Němci vyvolávalo setkání s vojáky Rudé armády, které propaganda líčila jako nelítostné, krvelačné, fyzicky odpudivé bytosti.²⁶³ Zkušenosti s nimi byly vázané na okolnosti, za jakých ke kontaktu došlo, neobešly se ovšem bez znásilňování a ponižování. Ženy se s dětmi ocitly samy bez ochrany a pomoci. Schovávaly se na různých

---

²⁵⁹ Vzpomínky M. Friedrich, in: Archiv autorky, materiál poskytnutý H. Friedrichem.

²⁶⁰ Vzpomínky E. Golda, k.č. 7, s. A

²⁶¹ Vzpomínky E. Buchholz, in: Archiv autorky, materiál poskytnutý H. Friedrichem; rodina se do konce června vrátila zpět do Kunína. Doufali, že v Kuníně naleznou alespoň potraviny pro přežití. Situace v Německu byla katastrofální.

²⁶² Např. sociálně-demokratická rodina Nitschmannů, in: Vzpomínky E. Nitschmanna, k.č. 3, s. A antinacisté, selská rodina Blaschke (č.94), in: Vzpomínky F.Böhm, k.č. 5, s. A

místech (půdy, stodoly apod.). Obyvatelé Kunína byli vystaveni hladu a strádání. Sovětští vojáci, bezprizorní ozbrojené osoby (Poláci) i Češi zabavovali veškerý majetek, který s sebou Kuníňané vezli (včetně domácích zvířat), mezi sovětskými vojáky byla velká poptávka po hodinkách a bicyklech. Němci však během posledních válečných dnů nezůstali ušetření ostřelování a ztrát na životech. Na útěku zemřely nebo se ztratily 4 osoby – Ferdinand Kuntscher, Aloisia Böhm, Marie Kunz a Gerda Axmann. Zabití byli 4 lidé – Hermann Gold, Josef Heikenwälder se synem, Alois Heikenwälder.²⁶⁴

Návrat do Kunína byl obtížný a protáhl se většinou na několik týdnů. Mnozí Němci byli na nějakou dobu internováni přímo v místě, kde se nacházeli v okamžiku osvobození, někdy dokonce přeloženi na jiné místo. Byli povinni pracovat. Nejhorší návaly českého nacionalismu sudetští Němci z Kunína tedy vesměs prožívali mimo obec. Např. M. Kratschmar se shodou událostí dostala až do nechvalně proslulého „pochodu smrti“ v Pohořelicích u Brna.²⁶⁵ Do Kunína se Němci vraceli v naprosté většině pěšky nebo na zapřenou vlakem (zákaz cestování veřejnou dopravou). Ještě deset dní od osvobození se v Kuníně nacházelo minimum Němců.²⁶⁶ V tu dobu už však byli pány situace Češi a Rudá armáda.

Závěr:

Připojení Kunína k Německu ovlivnilo životy Němců i Čechů v obci. Češi, kteří v obci zůstali, byli prohlášeni za méněcennou rasu. Byl jim znemožněn jakýkoliv společenský život a spoluúčast na správě obce. Nebyli sice přímo ohroženi na životech, avšak prožívali období nejistoty, strachu a neblahých vyhlídek do budoucnosti. Život Němců se však změnil neméně: plně je ovládla nacistická propaganda. Viděli jsme, že dosavadní sdružení a spolky stejně jako samospráva, policie i pošta byly převedeny pod křídla nacionálně-socialistických institucí.

---

²⁶³ Vzpomínky E. Buchholz, In: Archiv autorky, materiál poskytnutý H. Friedrichem.

²⁶⁴ Heimatbuch, s. 279

²⁶⁵ Vzpomínky M. Kratschmar, k.č. 2, s. A

²⁶⁶ Vzpomínky M. Friedrich, materiál poskytnutý H. Friedrichem.

Druhá světová válka obec ovlivnila ve dvou směrech: na jednu stranu se prudce zvýšil odbyt zemědělských produktů, na druhou stranu byla válka obdobím neuvěřitelné kulturní i politické stagnace. Zvýšená natalita jen kompenzovala válečné ztráty na životech Kuniňanů německé národnosti. V konečném důsledku však spojenecké vítězství sudetským Němcům především nasadilo chomout „kolektivní“ viny, v jejímž důsledku byli v rámci osvobozeného Československa zbaveni občanských práv a „odsunuti“ z vlasti.

7. Výměna rolí. (květen 1945- cca 1948)

Charakter obce Kunín zásadně změnil poválečné události. V jejich důsledku se proměnila kompletně nejen národnostní struktura obyvatelstva obce, ale také veškeré politické, ekonomické i kulturní poměry – komunismus vystřídal národní socialismus, Jednotné zemědělské družstvo selské hospodaření a kulturní nejednotnost německý folklór. Při bližším pohledu však ani poválečné období v Kuníně není jednolitým časovým úsekem, ale rozpadá se na základě charakteristických znaků do několika částí.

První období je ohraničeno příchodem Čechů a jejich zabíráním povětšinou volných usedlostí a domů sudetských Němců, kteří se domů z útěku před frontou vraceli teprve v prvních týdnech po osvobození, a končí relativní konsolidací poměrů na přelomu léta a podzimu 1945. Pro druhé poválečné období je charakteristický společný více méně normální život sudetských Němců a Čechů v obci. Tento „normální“ život byl formovaný jednak německou porážkou a českým vítězstvím, de iure pak legislativou prezidentských dekretů, Tento časový úsek začal s podzimem 1945 a končil různě s „odsunem“ kunínských Němců, kteří byli většinou internováni ve sběrném středisku v Novém Jičíně několik dnů, nejvýše týdnů, během léta a podzimu 1946 před transportem do Německa. Během tohoto druhého období proběhly v Kuníně také řádné prověrky národních správců a před volbami v červnu 1946 byly dekrety o vlastnictví půdy novým vlastníků předány osobně z rukou ministra zemědělství J. Ďuriše. Pro třetí období od konce roku 1946 do února roku 1948 je na jedné straně typické uklidňování poměrů a na straně druhé zotřování politické angažovanosti a politických půtek v obci.

Osvobození

Již delší dobu před 5. květnem,²⁶⁷ do každodenního života v obci pronikaly známky blížící se fronty. Se začátkem dubna na severovýchodním obzoru probleskávaly výbuchy, ozývaly se dunivé tankové střely, doprovázené mohutnými tlakovými vlnami. Adolf Purr atmosféru 4. května popsal následovně²⁶⁸: „*Střelba dělostřelectva stále sílí. Střelba kulometů je na doslech, působí hrozivě. Na ulici není živé duše. Kunín opustila i posádka Wehrmachtu. Zůstaly tu jen tankové bojové jednotky. (...) Všechno působí neuvěřitelně: ulice jsou vylidněné, statky ztichlé. Ženy, které ještě předevcírem čekaly před obecním hostincem, přibrála na útěku auta Wehrmachtu. Dnes se střelba ozývá už od šenovského kostela. Dva dělostřelecké výstřely mi zasvištěly kolem uší v blízkosti Schindlerových polí. Vesnice je pustá a prázdná.*“

Postřeny p. Purra o stahování Wehrmachtu na západ potvrzuje hlášení náčelníka štábu 52. štábní divize plukovníka Misjury a náčelníka operačního oddílu 52. štábní divize Rudé armády plukovníka Choměce ve svodce č. 0109 ze 5.5. ke 12.30 hod.: „*Pozorováním zjištěn pohyb jednotky nepřítele z Kunína směrem na Suchdol nad Odrou (asi 120 mužů pěchoty), projelo 11 krytých automobilů, 37 povozů, 3 kanóny. Ve směru na Suchdol seskupeno asi 200 vojáků, jižně od nádraží v Suchdolu (...) dělostřelecké baterie, v prostoru Kunína zpozorovány tanky nepřítele.*“²⁶⁹ Kunín byl osvobozen v odpoledních hodinách 5. května 1945. O tuhosti bojů na katastru obce příliš informací nemáme k dispozici. Ve svodce se pouze konstatuje, že za 24 hodin bylo 300 vojáků „zničeno“ a 24 vojáků vzato do zajetí. Tyto údaje se však vztahují k širšímu operačnímu prostoru než katastru Kunína. Na kunínském hřbitově bylo provizorně v prvních dnech po osvobození ve společném hrobě pohřbeno devět vojáků Rudé armády.²⁷⁰ Také sudetští Němci vzpomínají na padlé sovětské i německé vojáky, jejichž rozkládající se ostatky, ne však v masovém měřítku,

²⁶⁷ datum osvobození Kunína

²⁶⁸ Tamtéž, s. 1, překlad Z.K.

²⁶⁹ Archiv obce Suchdolu nad Odrou, k dispozici dáno p. Bartošíkem, 15.1.2002

nacházeli na polích v Kuníně po návratu z útěku před frontou.²⁷¹ Tito vojáci byli pohřbeni většinou na místě do narychlo vykopané jámy, často bez křížku.

Soudě podle spáchaných válečných škod, soustřeďovaly se bojové operace především v dolní části Kunína, tj. v okolí zámku.²⁷² Poškozeny byly zejména zemědělské usedlosti a domy na dolním toku Jičínky.²⁷³ P. Gold vzpomíná, že na statku č. 199, naproti zámku přes Jičínku v dolní části Kunína, ve stáji po návratu našli velké díry po střelení. V domě byly patrné známky oslav vojáků Rudé armády.²⁷⁴ Bujaré oslavy se však promítly i do stavu jiných domů. Za nejasných okolností např. lehl popelem dům č. 227.²⁷⁵ Domy ve střední a horní části Kunína však absolutní destrukci byly ušetřeny. V bojích byla poškozena střecha kostela a fara. Zdá se však, že ve srovnání s okolními vesnicemi byly válečné škody v obci relativně nízké. V Kuníně byly vyčísleny na celkovou sumu 315.000,- Kčs, v Suchdole nad Odrou na 410.000,- Kčs a v sousedním Šenově dokonce na 3.296.000,- Kčs.

Majetkové škody, které nezpůsobily přímo bojové operace, ale s průchodem fronty souvisely, však byly mnohem vyšší. Sudetští Němci vesměs vzpomínají na vyjedené zásoby potravin a nepořádek po pobytu vojáků, kteří často bezpředmětně likvidovali také bytová zařízení, a pokoušeli se objevit tajné skrýše sudetských Němců, kteří před útekem zazdívali nebo zakopávali svůj majetek.²⁷⁶ Usedlosti a domy ještě před

---

²⁷⁰ V únoru 1946 byly ostatky exhumovány a uloženy v rakvích zpět. Hrob byl ohrazen, památka vojáků uctěna pomníkem s rudou hvězdou.; in: SOKA NJ, MNV Kunín, spisy, k.č.4, složka B: Hroby vojenské – exhumace krasnoarmějců 1945-1951

²⁷¹ Vzpomínky E. Golda, k.č. 5, s. B

²⁷² Jednotky Rudé Armády postupovaly směrem od Hladkých Životic a Hukovic, in: SOKA NJ, MNV Kunín, spisy, k.č.4, složka G, soupisy válečných škod, srovnej: SOKA NJ, ONV NJ, spisy, k.č. 286, Přehledný výkaz škod vzniklých válečnými a politickými událostmi, 18.9.1945, 8061/III., dále vzpomínky S. Drost, k.č. 11, s. A

²⁷³ Poškozené domy a statky už nikdo neobsadil, postupně pustly a během 50. let byly zbořeny: č.p.: 212, 213, 214, 215, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229

²⁷⁴ Vzpomínky E. Golda, k.č. 5, s. A: stopy po vajíčkách smažených přímo na plotně, 3 zabitě prasnice s odřezanýma zadníma nohama, zabitá klisna apod.

²⁷⁵ Vzpomínky M. Krattschmar, k.č. 2, s. A, jednalo se o dům, ve kterém s rodiči bydlela.

²⁷⁶ Vzpomínky A. Schweida, k.č. 9, s. A, Domů se z útěku před frontou vrátili cca po 3 týdnech. Dům (č.134) našli v hrozném stavu: otevřený, peřiny roztrhané a v peří rozlité a rozsypané potraviny, z potravin zbylo jen několik brambor ve sklepě. Dům jejich rodičů (č. 262) se nacházel ve stejném stavu.

příchodem Rudé armády rabovali vojáci Wehrmachtu se slovy, že by všechno stejně dostal „Ivan“.²⁷⁷ Nevhodné chování a rabování postihlo především zámek, jehož umělecko-historické i kulturní hodnoty byly vysloveně frontou otrlými vojáky, likvidovány. Na žalostném stavu zámku podepsali také tzv. Ostarbeiteři,²⁷⁸ kteří byli ubytováni v přízemí zámku ještě před příchodem fronty. Do vestibulu zámku a zámeckého parku byly Rudou armádou po osvobození vehnány krávy,²⁷⁹ sehnané muži z „Volkssturmu“ před útekem na pastviny, aby nepošly hladem.²⁸⁰

Následky bojových operací a válečného plundrování byly v obci patrné ještě 18. května, kdy se do Kunína z útěku před frontou vrátil správce statku Purr: *„Park je zpusťosený. Jsou do něj nahnána stáda dobytka. Zámek totálně zplundrovali dělníci z Polska a „Ostarbeiteři“. Správu statku má na starosti ruský zvěrolékař. (19. května se A. Purr společně s dalšími německými muži musí hlásit ve vile č.???. Jejich úkolem je úklid vesnice a třídění odpadu k odvezení.) Do dnešního dne už němečtí muži stihli odstranit většinu válečných stop, mrtvý dobytek už je pohřbený. Německé ženy jsou povinny dojit ohromná, bezprizorní stáda dobytka pod dohledem sovětských vojáků. Většina zvířat má kulhavku.“* Situace v Kuníně se do normálu dostávala jen pozvolna.

Válka skončila 8. května, v den bezpodmínečné kapitulace Německa. Ačkoliv boje dále nepokračovaly, situace zůstala zvláště v pohraničí nepřehledná a napjatá i po následující týdny, ba měsíce. Pořádkovou službu v obci drželi partyzáni²⁸¹, jednotka Rudé armády, okupační jednotka Československé armády,²⁸² která situaci v obci převzala pod kontrolu ve 2. polovině května.²⁸³ Národní stráž v obci fungovala do října 1945.²⁸⁴ Nejpozději do konce června byla v obci zřízena četnická stanice.

²⁷⁷ Vzpomínky S. Drost, k.č. 11, s. A

²⁷⁸ Obecný název pro dělníky nižší rasy, kteří do Říše přicházeli za prací.

²⁷⁹ Vzpomínky E. Golda, k.č. 6, s. A

²⁸⁰ Vzpomínky M. Friedrich, In: Archiv autorky, materiál poskytnutý H. Friedrichem

²⁸¹ SOkA NJ, ONV NJ, osídlování pohraničí, k.č.75, zpráva místní četnické stanice, 754/45

²⁸² SOkA NJ, ONV NJ, Okresní osídlovací komise, k.č.300, č.90 – zabavení radiolamp v Kunwaldu

²⁸³ Hanák, J.: Nový Jičín po osvobození., In: Čtení o Novém Jičíně..., s. 58

²⁸⁴ SOkA NJ, ONV NJ, spisy, k.č. 677, Obec Kunín 1945-1953

Avšak ani ta nebyla schopna dostat situaci plně pod kontrolu.²⁸⁵

V pozdějším období se dozvídáme o mnoha excesech, které se v obci přihodily: drancování, krádeže, násilnosti na sudetských Němcích i Čechách. Podle vzpomínek M. Friedrich právě velení sovětské jednotky zabraňovalo největším přestupkům Čechů i řadových sovětských vojáků. Díky přítomnosti velení byla situace v Kuníně oproti jiným obcím údajně relativně klidná.²⁸⁶

Jak jsme viděli v předchozí kapitole, německé ženy s dětmi, invalidé, staří lidé ad. obec opustili nejpozději 2. května, kdy byl vydán rozkaz evakuovat Kunín.²⁸⁷ Zpět se sudetští Němci vraceli v rozmezí prvních dnů, spíše však teprve týdnů po osvobození. V této souvislosti je potřeba podotknout, že někteří kunínští občané se do Kunína z různých důvodů (nacistická minulost, válečné okolnosti, internování v nějakém táboře na jiném místě) vůbec nevrátili. V obci se v prvních dnech po osvobození vyskytovali především Češi, kteří zde působili také za války, pravděpodobně několik válečných zajatců (Francouzi aj.) a ruští vojáci. Velmi rychle se však obec začala zaplňovat nově příchozími Čechy a vracejícími se Němci. Atmosféra v obci byla prosycena nacionalismem Čechů, který vzedmula radost z vítězství i uvolnění po celou válku potlačovaných averzí k sudetským Němcům. Ti se naopak ocitli de facto v bezprávném postavení.

Postavení Němců v Kuníně po válce.

Revoluční poměry se začaly legislativně upravovat od druhé poloviny května. K nejvýznamnějším dekretům, které upravovaly postavení sudetských Němců ve státě, byl dekret prezidenta republiky 33/1945. Sb. ze 2. srpna 1945 „o úpravě československého občanství osob německé nebo maďarské národnosti“. Podle tohoto dekretu všichni českoslovenští státní občané ztratili československé státní občanství dne, kdy nabyli německou státní příslušnost. Sudetských Němců se dále týkal dekret č.

---

²⁸⁵ Tamtéž, dokument zmiňuje vtrhnutí několika vojáků Rudé armády do domu č. 230 a následné zabavení věcí vojáky a partyzány národnímu správci R. Holišovi a jeho výslech na konci června 1945. Četnická stanice o incidentu nevěděla.

²⁸⁶ Vzpomínky M. Friedrich, In: Archiv autorky, materiál poskytnutá H. Friedrichem

5/1945 Sb. z 19. května „o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů“ (dekret o národní správě), dekret č. 16/1945 Sb. z 19. června „o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech“ – Velký retribuční dekret (o národní očistě), dekret č. 12/1945 Sb. z 21. června „o konfiskaci a urychleném rozdělení majetku Němců, Maďarů a kolaborantů“ (konfiskační dekret), dekret č. 71/1945Sb. z 19. září o pracovní povinnosti, dekrety č. 100-103/1945 Sb. z 24. října „o konfiskaci velkých podniků“, dekret č. 108/1945 Sb. z 25. října „o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy“. I když dekretů, směrnic nebo nařízení bylo vydáno více, tyto patří ke stěžejním legislativním opatřením, na základě kterých sudetští Němci upadli do v podstatě ve státě bezprávného postavení de iure.²⁸⁸

Bezprostředně po osvobození byli Němci povinni nosit na viditelném místě na oblečení (páska přes ruku, nášivka na prsou nebo na rameni) viditelné a výrazné „N“. Toto nařízení vydávaly formou vyhlášek jednotlivé okresní národní výbory,²⁸⁹ Na Novojičínsku se jednalo o černé „N“ v bílém oválu na černém podkladě.²⁹⁰ Toto označení „N“ evokovalo situaci, v jaké se v nacistickém Německu ocitli Židé. Nacistickými zločiny se zacházení se sudetskými Němci také vysvětlovalo a postavení Němců se explicitně k tehdejšímu postavení Židů přirovnávalo. Němci byli často hned v prvních týdnech internováni v pracovních nebo internačních táborech za katastrofálních hygienických podmínek. Měli nárok na podobné příděly potravin jako Židé ve Třetí Říši, nesměli cestovat veřejnou dopravou a navštěvovat veřejné místnosti, vycházet z domu od 20 do 6 hodin.²⁹¹ Podléhali zpočátku automaticky pracovní povinnosti.

---

²⁸⁷ Paměti Adolfa Purra, s. 1

²⁸⁸ Sběrka zákonů a nařízení státu Československého. Doba svobody. Roč. 1945

²⁸⁹ Teodoridisová, A.: Německá menšina na Královedvorsku po druhé světové válce, in: Ročenka SOkA v Trutnově, 1999., s. 59

²⁹⁰ Vzpomínky E. Golda, k.č. 7, s. A

²⁹¹ Staněk, T.: Odsun Němců z Československa, s. 78-84

Tato praxe byla později (zvláště po skončení Postupimské konference na začátku srpna) reglementována. V září a v říjnu byly upraveny podmínky v internačních táborech, podle kterých se s Němci mělo zacházet sice přísně, ale lidsky.²⁹² Ve druhé polovině roku se taky začaly upravovat podmínky přidělování Němců na práci. Na podzim 1945 Československý stát zasáhl také do sféry intimních vztahů mezi Němci a Čechy. Důsledně se měly dodržovat předpisy ministerstva vnitra o povolování sňatků s osobami německé národnosti.²⁹³ Vyučování dětí bylo značně omezeno a upraveno výnosem ministerstva školství a osvěty ze 4. října 1945, podle kterého o přijetí německých dětí do českých škol měly po prověření žádostí rodičů a na návrh místních úřadů rozhodovat příslušné okresní správní orgány.²⁹⁴ Tato praxe byla zdlouhavá a způsobovala, že děti ve školním roce 1945/1946 školní docházku často vůbec nenastoupily.²⁹⁵

Sudetští Němci v Kuníně byli po návratu z útěku před frontou vystaveni šikanování, někdy dokonce fyzickým „trestům“.²⁹⁶ V Kuníně se tímto „vyrovnáváním“ účtů proslavilo několik skupin. Velitel partyzánů Svaťa Fabián ze Zubří „*bil hrubým způsobem vracející se muže a ženy z polí. Zdejšího faráře (partyzáni) zbili a žádali po něm víno, zlato a tabák. Zastřelili chlapce německé národnosti Hanse*“. Kolem p. Slabého (cca 20 let), který pracoval v panské cihelně, se vytvořila skupina mužů, kteří se na Němcích dopouštěli surovostí.²⁹⁷ Hrůzu mezi německými ženami budilo znásilňování sovětskými vojáky, před kterými se ženy na noc musely schovávat.²⁹⁸ Neoficiální vězení bylo v Kuníně zřízeno v Horní hospodě, kde byla H. Layer krátce (po návratu z útěku před frontou) svědkem mučení německých mužů.²⁹⁹

---

²⁹² Jednalo se o táborní řád ze 17. září a speciální směrnice pro internační střediska ze 29. října, in: Staněk, T.: Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa, s. 53

²⁹³ Šebestík, J., Lukeš, Z.: Přehled předpisů o Němcích a osobách považovaných za Němce, Praha, Ministerstvo vnitra 1946.

²⁹⁴ Staněk, T.: Odsun Němců, s. 121

²⁹⁵ Vzpomínky A. Husar, k. č. 6, s. A

²⁹⁶ SOkA NJ, MNV Kunín, spisy, k.č.4, složka C: Trestní spisy, spory 1945-1946

²⁹⁷ Vzpomínky A. Husar, k. č. 6, s. A

²⁹⁸ Vzpomínky M. Gold, k.č. 7, s. B

²⁹⁹ Vězení bylo zřízeno sovětskými vojáky, Vzpomínky H. Layer, k.č. 12, s. B

Princip kolektivní viny dopadl na všechny kunínské Němce bez ohledu na to, jestli se jednalo o fašisty nebo o osoby politicky vlašné. 18. května místní starousedlí i noví Češi v součinnosti s Rudou armádou vzali „spravedlnost“ do svých rukou.³⁰⁰ Ve sklepě Gewolker-vily³⁰¹ uvěznil 23 sudetoněmeckých mužů, údajně členy „Volkssturmu“³⁰² v mnoha případech s neopodstatněným obviněním z týrání Čechů během války a z propagování nacismu. Někteří z těchto mužů byli poválečnými lidovými i řádnými soudy odsouzeni jako fašisté, někteří byli během nacismu činní ve veřejné správě (Josef Klemisch, Ernst Schindler, Herbert Blaschke, Gustav Mayer, Johann Habicht). Někteří patřili k předválečným politickým představitelům obce (předválečný starosta za BdL Gustav Schindler). Uvěznění byli také mladiství (Karl Friedel, 15 let, Josef Schwarz, 15 let). Tito muži byli nuceni podstoupit pochod z Kunína do Nového Jičína, během kterého na ně byly pokřikovány „nadávky“ Němci, a v místním okresním vězení byli cca 8 dnů vystaveni týrání. Následně byli odvezeni do sovětského zajateckého tábora u Ostravy, posléze do bývalého koncentračního tábora v Osvětimi. Během tohoto martýria zemřely dvě osoby (Josef Miksch a Gustav Schneider). A. Purr se z Osvětimi vrátil na začátku září 1945.

Zajímavý je přitom nepoměr mezi reálnou mocí Čechů a jejich početností v obci ještě v únoru roku 1946. V Kuníně k tomuto datu žilo 2080 obyvatel, z čehož jen 800 bylo Čechů.³⁰³ Ačkoliv obec již v tuto dobu dle oficiálních zpráv měla být plně osídlena, nežili na usedlostech a v domech pravděpodobně celé české rodiny, ale jen jednotliví národní správci, kteří si nemovitosti v tomto období často svévolně vyměňovali podle libosti a za kterými jejich rodiny přicestovaly až později po odsunu Němců. Zarážející je také velmi nízký počet Němců v obci: 1200 obyvatel je číslo přibližně o 600 nižší než byl počet obyvatel v obci v roce 1939. V důsledku německých válečných ztrát, viz níže, se toto číslo zmenšuje cca na 500 osob, o nichž nemáme zprávy. Někteří z těchto občanů se do

---

³⁰⁰ Deníkové záznamy A. Purra; k zajímání bývalých nacistů byli Češi také vyzýváni z oficiálních míst (armádou i vládou): In: Staněk, T.: Odsun Němců...

³⁰¹ neznámé č. p.

³⁰² Vzpomínky M. Friedrich, In: Archiv autorky, materiál poskytnutý H. Friedrichem

Kunína pravděpodobně nevrátili z útěku před frontou, někteří vojáci byli válečnými událostmi zavlčeni mimo území republiky - ocitli přímo v Německu, kde už také zůstali. Mnozí, zvláště muži, byli internováni v okolních pracovních táborech (Bludovice, Štramberk).

Přes všechny peripetie, kterým museli sudetští Němci v Kuníně po válce čelit, mohli ve velké většině žít volně bez nuceného pobytu ve střežených střediscích, neboť v Kuníně nebyl zřízen internační ani pracovní tábor. Patřili k tzv. „volným“ Němcům. Není však vyloučeno, že někteří Němci z Kunína byli měsíce před zahájením organizovaného „odsunu“ uvězněni v některém z táborů v okolních obcích (viz. výše). Především muži byli odváděni do pracovního tábora v Bludovicích. V polovině srpna byla většina německých mužů odvezena hromadně vlakem ze Suchdola nad Odrou na práci do dolů v Ostravě.³⁰⁴

Nejblíže Kunínu se nacházel internační tábor v Suchdole nad Odrou. Životní podmínky v tomto táboře byly katastrofální. Staněk zmiňuje, že v internačním táboře, který byl umístěný v objektu fy Baar, bylo ještě v polovině srpna 1945 soustředěno kolem 1700 osob. Jednalo se z velké části o ženy s dětmi. V táboře byly k dispozici jen čtyři záchody, z nichž se „výkaly vylévaly téměř pod okna ubikací.“ Sudetští Němci neměli ani možnost se bránit. Staněk uveřejňuje stížnost suchdolsko-kunínského lékaře MUDr. Nawratila z konce srpna 1945, který byl v suchdolském táboře také internován a měl na starosti zdravotnickou službu: „*Informoval jsem hned v začátku odpovědné činitele, že zdravotní poměry v táboře (...) neodpovídají nejprimitivnějším podmínkám. (...) Moje návrhy byly odmítnuty s poukazem na to, že moje činnost v táboře jest pouze činností ošetřujícího lékaře a jakékoliv provinění proti tomuto nařízení bude přísně trestáno.*“³⁰⁵

Kvalita bytových podmínek sudetských Němců byla různá a podmíněná tím, za jak dlouhou dobu po osvobození byly jejich domy nebo usedlosti obsazeny národními správci. V některých případech se Němci

---

³⁰³ 1.2.1946: Nové Kravaňsko – Kunwald, okresní zásobárna zeleninou

³⁰⁴ Vzpomínky M Friedrich, In: Archiv autorky, materiál poskytnutý H. Friedrichem

³⁰⁵ Staněk, Pracovní tábory, s. 67-71

domů nemohli nastěhovat hned po návratu z útěku před frontou, někdy v domě zůstali až do svého „odsunu“. Spolužití Čechů s Němci v jednom domě většinou nebylo konfliktní, řídilo se však jasnými pravidly danými faktem, že novými pány jsou Češi. Němci byli ve svých domovech s nelibostí trpěni. Češi se často snažili sudetské Němce vystěhovat. Němci se také nastěhovali do „sociálních“ bytů, tj. do ubytoven v panské cihelně, kde před válkou i během ní bydleli výhradně Češi.³⁰⁶ V několika případech se však v Kuníně lidé také intimně sblížili. Ze vztahů národních správců se sudetskými Němkami, které na statku pracovaly, se dokonce narodily nejméně tři děti. Tyto intimní vztahy však byly posuzovány jako zločin, jednotliví národní správci (Antonín Kelnar, Jan Navrátil, dalším byl rozsudek kvůli polehčujícím okolnostem později zrušen) byli odsouzeni k pěti měsícům vězení nebo k pokutě 25.000,- Kčs.³⁰⁷ Buchholz: návrat do K. v červnu, ze Suchdola jdou přes pole k panské cihelně, tam ubytování Němci, které už vyhnali Češi z domovů.

Osídlování obce po válce.

Plán osídlování pohraničí vzešel z iniciativy domácího odboje. Proces osídlování, v případě Novojičína, dosídlování, se opíral o dekret prezidenta republiky č. 28/1945 ze dne 20. července 1945 „o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci“ (tzv. osídlovací dekret)³⁰⁸ a o množství dalších dekretů, pokynů, vyhlášek a ministerských výnosů. Všechny tyto nařízení však, jak upozorňuje Slezák, osídlovací proces spíše jen usměrňovaly, než aby jej iniciovaly.³⁰⁹ Osídlování bylo během prvních čtyř měsíců živelným procesem, který vyplynul ze všeobecné české euforie z vítězství, podněcované sliby o „odsunu“ Němců a fakticky i reálnými „divokými odsuny“ v létě 1945. Až na začátku září ministerstvo zemědělství vypracovalo Plán na osídlení pohraničí (tzv. Generální plán), jehož mottem byla myšlenka, že do osídlování má být

³⁰⁶ Vzpomínky E. Buchholz, In: Archiv autorky, materiál poskytnutý H. Friedrichem

³⁰⁷ SOkA NJ, MNV Kunín, spisy, k.č. 4, složka D: nezařazené

³⁰⁸ Grulich, T: Problematika počátku osídlování pohraničí a plány na osídlování.; in: Etnické procesy v novoosídleném pohraničí (Dělnictvo v etnických procesech), sv. 2. Praha 1986, s. 11-18

vnesen řád a pořádek. V této době byl však již nejen Kunín, ale celý okres Nový Jičín, plně dosídlen.³¹⁰

Jak víme, do února 1946 do Kunína přišlo 800 Čechů, z nichž asi 100 válku v Kuníně prožilo. Tito Češi, k nimž je nutně připočítat také dělníky z cihelen, kteří v Kuníně během války pracovali (viz. výše), měli přirozeně v počátcích revoluční doby při ustanovování prvních obecních institucí i při obsazování usedlostí jistou výhodu, danou znalostí prostředí i časovým náskokem před ostatními Čechy. Zabírání nemovitostí a hospodářství kunínským Němcům tak probíhalo pravděpodobně od prvních dnů, potažmo týdnů od osvobození.³¹¹ Kunín patřil k bohatým, malebným obcím, o které osídlenci projevovali velký zájem. Největší část národních správců přišla z okolních obcí a z oblasti Valašska (odkud z velké části pocházeli také dělníci, kteří v obci byli za války). 26 rodin reemigrantů z Volyně do Kunína přišlo už v rámci regulovaného osídlování na podzim 1946. V roce 1948 v Kuníně žilo kromě Čechů 28 Němců, 36 Slováků, 8 Rumunů, 2 Bulhaři a 1 Rus.³¹²

V důsledku velmi rychlého osídlení do Kunína s výjimkou skupiny volyňských Čechů nepřišly obyvatelé jedné vesnice, jak by bylo logické, pro komunitní život obce žádoucí a jak to později vyžadoval Generální plán. Pozdější oficiální žádosti části obcí nebo zájmových skupin musely být z nedostatku „kapacit“ odmítány.³¹³ To ovšem mělo za následek kulturní roztříštěnost, sousedskou nesvázanost, malý zájem o věci veřejné a velký zájem o soukromé blaho.

Kritériem, které do procesu udělování usedlostí do národních správ vnesl Generální plán, byla odbornost a trestní bezúhonnost. Obě kritéria byla přirozeně zvláště v počátečním období pro množství národních správců v Kuníně příliš vysokou laťkou. Během prvních měsíců se v Kuníně objevili „zlatokopové“, osídlenci na oko, jejichž prioritním

---

³⁰⁹ Nové osídlení pohraničí..., s.47

³¹⁰ AOka NJ, f. ONV NJ, spisy, k.č. 298: Osídlování pohraničí. Konfiskace, směrnice a vyhlášky., č. 4/i6i6

³¹¹ srovnej: Kubačák, A.:Dějiny zemědělství v českých zemích, Praha 1995.str.155

³¹² Kubový, J.:Dějiny Kunína, MNV Kunín 1970, str.70

zájmem bylo odvézt co největší množství majetku do svých domovů. O některých incidentech podávají zprávy pozdější trestní spisy, mnoho případů však vyšetřeno nebylo. V létě 1945 v Kuníně působili bratři Hřívovi ze Zašové (Bohumil, Miroslav, Stanislav), kterým bylo postupně do národní správy svěřeno šest [sic] hospodářství, která vyrabovali.³¹⁴ O revolučnosti doby vypovídá také fakt, že počínání Stanislava z nějakého důvodu kryli členové Okresní osídlovací komise v Novém Jičíně, kteří mu údajně vydali dobrozdání, že hospodářství vede výborně. Vzhledem k tomu, že Kunín patří k zemědělským oblastem, ve kterým se daří zelenině, která je náročná na technologii výroby i množství pracovní síly, byly nároky kladené na odbornou způsobilost národních správců zvláště vysoké. Lidé z Valašska však v naprosté většině případů měli se zemědělskou výrobou jen minimální zkušenost, což se projevilo už v létě a na podzim 1945 při sklizních (viz. níže)

Běžná byla v Kuníně také praxe střídání usedlostí. Národní správci obývali za sebou hned několik hospodářství, než zakotvili na tom „svém“. Často se však také stalo, že z Kunína po nějaké době úplně odešli. Neklidná doba však nahrávala nejen zlatokopům, ale všeobecně všem živlům, otrlým a zdecimovaným frontou. Výše jsem popisovala vyřizování účtů s Němci. Rabování však ignorovalo národnostní bariéry a postihovalo přirozeně i Čechy. Okresní národní výbor v Novém Jičíně varoval vyhláškou ze 30. června místní národní výbory v okolních obcích před sovětským rabováním a vyzýval je, aby proti tomuto rázně zakročovali, neboť je v rozporu s morálkou i rozkazy sovětského velení.³¹⁵ Paní Layer, která pracovala a bydlela u národního správce Zeisbergera (č.21), vzpomíná na blíže neurčenou noc v roce 1946, kdy přes Kunín projížděla ruská jednotka. Český správce „*stál u dveří s puškou a střežil svůj majetek. Byl ve stejném napětí jako my.*“ Často se také stávaly incidenty, při kterých byl svévolně zabavován majetek do soukromých rukou

---

³¹³ SOKA NJ, f. ONV NJ, spisy, k.č. 300, Okresní osídlovací komise, žádost z Prostřední Bečvy, č. 124

³¹⁴ SOKA NJ, f. MNV Kunín, spisy, k.č.4, složka C: Trestní spisy, spory 1945-1946

³¹⁵ SOKA NJ, f. ONV NJ, spisy, k.č. 298, Osídlování pohraničí. Konfiskace, směrnice, vyhlášky., 4/427, konkrétně ke Kunínu in: SOKA NJ, f. ONV NJ, k.č. 75: Osídlování pohraničí, hlášení četnické stanice, 4/1454

(zlatokopů, sovětských vojáků) nejen Němcům, ale také Čechům.³¹⁶
Některé z těchto zločinů byly v následujících letech potrestány.

Na svévoli, která v obci panovala, poukázali v denním tisku někteří z volyňských Čechů, kteří do obce přišli v říjnu 1945 v rámci osídlovací akce, kterou organizovala okresní osídlovací komise.³¹⁷ Byli rozčarováni nepřátelským přístupem tehdejšího předsedy MNV (pravděpodobně už nový předseda J. Szkatula), který nejenže odmítl spolupracovat na jejich zajištění v obci, ale explicitně dokonce pod výhružkami zbavení národní správy nabádal ostatní Čechy, aby volyňským Čechům neposkytovali žádnou pomoc, zejména ne potraviny. Po příchodu do obce byla tato skupina devíti vojáků nechána napospas, formálně jí však byl přidělen zničený statek, o který nikdo z ostatních Čechů nejevila zájem. Volyňští Češi se divili, že „*v místě, které bylo z nejbohatších obcí v okrese a kde zůstaly po Němcích nepřeborné zásoby všeho druhu, nebylo možno najít ani několik starších peřin, jimiž by se lidé, kteří léta bojovali (...) mohli aspoň přikrýt.*“

Příchod volyňských Čechů vzbudil vlnu nevole mezi staršími osídlenci pravděpodobně z toho důvodu, že v obci již nebyly k dispozici žádné volné usedlosti, které by k přidělení připadaly v úvahu. Také vzhledem k rozvíjejícím se debatám o prověrkách národních správců, které na podzim 1945 vskutku začaly, se dosavadní národní správci začali strachovat o svůj osud na usedlostech, které ještě nebyly v jejich vlastnictví. Jak psali volyňští Češi, „*příčinou tohoto jednání vůči nám bylo bezmezná sobectví, jaké dějiny našeho národa dosud nezažily (...).*“ Připomeňme jen, že volyňští Češi byli vesměs kvalitními hospodáři, kteří se v oblasti zemědělské výroby dobře orientovali.

O výsledcích prověrek národních správců se souhrnné informace bohužel nezachovaly. V archívních fondech MNV Kunín i ONV Nový Jičín je možno najít poměrně velké množství případů, kdy byli národní správci odvoláni. Na základě těchto (předpokládám torzovitých) údajů si

---

³¹⁶ Vzpomínky p. Layer, k.č. 12, s. B

³¹⁷ Nové Kravaňsko, 24.1.1947- Volyňští Češi v našem kraji

však nemůžeme udělat přesnou představu o množství odvolaných národních správců a o poměru nevyhovujících hospodářů ke kompetentním nebo alespoň snaživým a poctivým osídlencům.

Správně-politické poměry v obci.

Bezprostředně po osvobození se začaly formovat také první české správně-politické instituce v obci. Čechům, kteří se v obci nacházeli, v tom napomohla jednak absence Němců v Kuníně a přítomnost sovětské jednotky, jejíž velitelství si základnu zřídilo v prostorách zámku.³¹⁸ První Národní výbor (MNV), který v Kuníně fungoval až do září 1945, vznikl revolučním způsobem. Podle Kroniky Kunína, která událost zaznamenává retrospektivně, bylo ustanovení MNV dílem dvou mužů, L. Mrliny a V. Hývnara. Mrlina, „*mladý, průbojný člověk s jasným cílem,*“³¹⁹ se do Kunína vrátil bezprostředně po osvobození. Společně se správcem Bauerovy cihelny „*zhodnotil situaci*“ a s dalšími osmi občany Kunína V. Hývnara „*zvolili*“ prvním předsedou MNV. Tento MNV zpočátku sídlil v bývalé české menšinové škole.

Úkolem revolučního MNV bylo zajistit relativní klid v obci, tzn. odebrat zbraně vracejícím se sudetským Němcům a obstarávat potraviny pro nově příchozí obyvatelstvo.³²⁰ Po vydání dekretu o národní správě (19. května) měl koordinovat přidělování usedlostí a domů do národní správy, po vydání konfiskačního dekretu (21. června) se kromě tohoto mělo jeho prioritou stát zabavování, uskladňování a zapečetování německého majetku. K obojímu (kromě uskladňování a zapečetování německého majetku) docházelo de facto však živelně již od prvních dnů po skončení války. Role MNV byla omezená také později. Tabulka níže udává výčet předsedů MNV a dobu jejich působení do roku 1964.

---

³¹⁸ Deníkové záznamy A. Purra

³¹⁹ Kronika Kunína

³²⁰ Kronika Kunína

<i>Časové období</i>	<i>Jméno předsedy MNV</i>	<i>Poznámka</i>
5/1945 – 9/1945	Vladimír Hývnar	
9/1945 - ?/1946	Jan Szkatula	Původně člen pohraniční stráže Národní jednoty, v roce 1938 musel obec opustit. ³²¹
?/1946 - ?/1946	Josef Mitasz	Kvůli sňatku se sudetskou Němkou musel odstoupit. ³²²
?/1946 – 3/1948	Ludvík Pelikán	
3/1948 – 9/1949	Bohumil Skupina	
9/1949 - ?/1953	František Novák	Po Františku Novákovi zřejmě působil před J. Fuskem ještě jiný předseda.
4/1953 – 12/1953	Jaroslav Fusek	
12/1953 – 5/1954	Jarmila Pekniková	
5/1954 – 5/1957	Josef Poruba	
5/1957 - 1964	Klement Musil	

Předsedové MNV Kunín v letech 1945 – 1964; Tab. č. 9

Celková anarchie v obci se promítla také do poměrů na jednotlivých MNV. Ve dnech 21. – 26. června 1946 na MNV v Kuníně proběhla na popud finančního oddělení ONV v Novém Jičíně revize obecního hospodaření, při které vyšly najevo nesrovnalosti vzniklé částečně tristní nepozorností a nedbalostí obecních funkcionářů, částečně jejich zjištěnou touhou po obohacení. Další přestupky vyšly najevo později.

³²¹ OkA NJ, MNV Kunín, spisy, k.č. 4, složka G: Soupisy válečných škod

³²² SOkA NJ, MNV Kunín, spisy, k.č. 4, složka D: nezařazené

Škody, které obci vznikly v důsledku nedbalosti, se týkaly pohledávek u bank a pojišťoven, které vyplývaly ze závazků sudetoněmeckých starostů, o kterých čeští předsedové nevěděli nebo za které odmítli převzít zodpovědnost, ačkoliv kontinuita mezi německými a českými závazky musela být zachována.³²³ Jednalo se o nedoplatky u Raiffeisenkasse, o jejichž nesplácení tehdejší předseda Pelikán údajně musel vědět. Vzhledem k nesplácení úroků u Investiční banky za půjčku na zřízení obecního vodovodu z 20. let, nabíhalo obecní pokladně u banky penále. Jeho splácení bylo soudně uloženo několika osobám a rozložilo se na období do roku 1952.

Další přestupky sice neměly neblahé finanční dopady na obecní hospodářství, ale svědčí trestuhodné laxnosti obecních funkcionářů, kteří se k prohřeškům často sami nevědomky přiznávali: „*Podle dokladu č. 80 deníku daroval MNV Rudé armádě částku 9.600,- Kčs. Ve skutečnosti, podle prohlášení funkcionářů MNV jde o výdej za lihoviny, resp. za stravu na slavnosti pořádané na rozloučenou s ruskými vojáky.*“³²⁴ Problémy se ex post objevily ve vyplácení odměn tzv. Národní stráž, která v Kuníně působila do října 1945: Podle protokolu MNV Národní stráž štědře dotovalo nemalými částkami, které vojákům vyplácel na stravování v hostincích. V roce 1945 zmizela také část peněz vybraných na školní fond J. Porubou. Trestní udání bylo podáno na předsedu MNV L. Pelikána za podezření z krádeže sedla Čechovi z Hladkých Životic.³²⁵ Krádež se měla odehrát kuriózním způsobem, který vypovídá o charakteru doby: Pelikán sedlo svévolně zabavil muži, který ho měl půjčené od zmíněného majitele a Kunínem projížděl.

Další prohřešky byly již s jistotou podmíněny touhou obohatit se: J. Poruba ml., byl obviněn z pronevěry 60.000,- Kčs za prodané dřevo. Otec jej bránil následujícím způsobem: „*Není pravda, že jsem nařkl členy MNV z propití částky 60.000,- Kč, je však pravda, že jsem na členské schůzi KSČ v červnu (1946) veřejně prohlásil: Jestliže je mému synovi J.*

---

³²³ SOkA NJ, ONV NJ, spisy, k.č. 677: Obec Kunín 1945-1953

³²⁴ Tamtéž, Protokol o revizi obecního hospodaření

Porobovi kladena za vinu neprávem zpronevěra 60.000,- Kč, vyinkasované jím za prodané dřevo, za kteroužto domnělou zpronevěru byl šest týdnů vězněn, pak prohlašuji, že tato zpronevěra je mu přisuzována neprávem a že tuto vyinkasovanou částku mohla stejně dobře odložit stranou prověřovací komise a ji propít. To jsem řekl z toho důvodu, že členové prověřovací komise byli při výkonu služby na MNV několikrát opilí včetně člena MNV p. Galátika.“ Během první poloviny roku 1946 z obecní kartotéky zmizely výkazy o zaplacení nájemného. Protože bylo z obce v krátké době „odsunuto“ nejméně 500 lidí, nebylo už možné dodatečně zjistit, kolik kdo zaplatil. „*Je zarážející, že nynější obecní funkcionáři dosud nevědí, která popisná čísla patří obci a kdo je obývá.*“ V polovině roku 1946 tehdejší obecní pokladník, V. Martínek, zpronevěřil částku 80.000,- Kčs.

Všechny tyto nejasnosti i prokázané zpronevěry se mohly udát díky chaosu a nepřehledné situaci, která v Kuníně nejméně do roku 1948 panovala bez ohledu na charakteristické znaky jednotlivých kratších časových úseků, jak jsem je nastínila v úvodu této kapitoly. Projevem těchto zmatků bylo také časté střídání předsedů MNV do roku 1949.

Politické preference nových osídlenců byly podmíněny jejich původem i politikou KSČ v pohraničí, která nahrávala velké parcelaci půdy a tím také uspokojení velkého počtu zájemců (K tomuto více v následující podkapitole). Výsledky červnových voleb do Národního shromáždění se příliš neliší od celkových výsledků v českých zemích: V Kuníně zvítězila KSČ (60%), na druhém místě skončila ČSL (25%), sociální demokracie byla třetí (10%), národní socialisté čtvrtí (5%).³²⁶ Kunínský zpravodaj situaci před volbami 1946 okomentoval následujícím způsobem: „*V Obci Kunwaldě probíhá předvolební boj mírně bez jakýchkoliv štvanic až na to, že na veřejné schůzi 3.5. (1946) většina*

---

³²⁵ Trestní stíhání bylo zastaveno v říjnu 1946. in: SOkA NJ, ONV NJ, spisy, k.č. 286, 1576/III.

³²⁶ SOkA NJ, složka OV KSČ, V. kniha, zápisy z jednání předsednictva KSČ

občanů zamítla zastoupení strany národních socialistů v MNV v Kunwaldě.“³²⁷

Politická situace v obci zůstala klidná a nevyhraněná přibližně do roku 1948, začala houstnout s vyostřováním mezinárodně politických poměrů i situace na domácí politické scéně. Explicitně se o „politizaci“ místních poměrů na veřejné schůzi občanů 23. prosince 1947 zmínil předseda MNV Pelikán. Tvrdil, že ve vztazích mezi lidmi hraje čím dál větší roli jejich politická příslušnost.³²⁸ Pelikán byl akčním výborem Národní fronty funkce zbaven v březnu 1948.³²⁹ Získat však informace o konkrétním politickém smýšlení veřejně činných osob je problematické. Nejvíce zmínek se přirozeně vztahuje k členům KSČ, kteří na venkově od roku 1948 začali propagovat myšlenku společného hospodaření. V Kuníně byl tzv. Přípravný výbor Jednotného zemědělského družstva založen hned v následujícím roce.

Krátce po únorovém převratu do Kunína začala pronikat komunistická rétorika. V březnu 1948 předseda místní organizace akčního výboru Národní fronty soudruh Černocký *„zdůraznil, že ještě dnes jsou u nás různé živly, které by chtěly rozvrátit náš stát a všeobecný pořádek. Važme si takové vlády, která hájí pracující lid všech vrstev národa.“*³³⁰ Zdá se, že komunistická strana a její členové měli v obci vysoký kredit a hájili pozice urovnání a zklidnění poměrů v obci. Nahrávaly jim v tom excesy poválečné doby, kterým se nevyhnuli ani obecní političtí činitelé. Tento počáteční komunismus ve svých obecních pionýrských dobách byl prosycen upřímnou vírou ve zmírnění bídy obyvatelstva i efektivnější hospodaření v kolektivní pospolitosti.

---

³²⁷ SOkA NJ, MNV Kunín, spisy, k.č. 4, složka D: nezařazené

³²⁸ SOkA NJ, složka MNV Kunín, I. kniha

³²⁹ Motivy jeho odvolání však nutně nemusely být politické, neboť byl údajně alkoholik.

Hospodářská situace v obci.

Změny vlastnictví půdy v poválečném Československu probíhaly ve třech etapách. Během první části, která se Kunína dotkla nejcitelněji, se konfiskovala, rozdělovala a následně osídlovala „půda Němců, Maďarů a zrádců“. Proces osídlování trval na různých místech pohraničí různě dlouho (viz. kapitola Rámeček obecných dějin). Podle oficiálních prognóz se situace v pohraničí měla uklidnit do konce roku 1950, kdy se počítalo již se zaknihovaným majetkem.³³¹ Ve skutečnosti se velkou část pohraničí podařilo osídlit mnohem dříve, a to již během několika málo měsíců po osvobození. Během roku 1948, v rámci tzv. druhé etapy se revidovala První pozemková reforma z roku 1919. Po únorovém převratu se přešlo k realizaci tzv. Nové pozemkové reformy.³³²

Na způsobu, jakým se půda přidělovala do Národní správy novým osídlencům, se významně podílelo poválečné ministerstvo zemědělství, v jehož čele stál komunista Julius Ďuriš. Kromě tohoto zvláště po osvobození významného postu komunistická strana získala křeslo ministra vnitra. Sílicí vliv komunistické strany v poválečném Československu byl umocněn všeobecným politickým příklonem společnosti doleva, na kterém mělo i podíl osvobození velké části Československa sovětskou Rudou armádou. Pozice komunistické strany sílila hlavně na venkově, původně politicky agrárně orientovaném. Vzhledem k poválečnému neobnovení agrární strany se volební preference přenesly z velké části právě na komunistickou stranu, což však nebyl případ Kunína. Před válkou v Kuníně nežili voliči agrární strany (viz. výše).

V debatách o způsobu nového osídlování pohraničí KSČ maximálně prosadila svůj program. Do popředí vystoupily dva problémy, které do charakteru pohraničí významně zasáhly: Velikost přidělovaných hospodářství a platby za přidělený majetek. Komunisté prosadili oproti programům ostatních politických stran Národní fronty koncepci parcelace

---

³³⁰ SOKA NJ, MNV Kunín, 1. kniha, zápisy rad MNV, březen 1948

³³¹ Juněcová, J.: Vznik JZD 1948-49, Edice dokumentů ke vzniku JZD – Zemědělské družstevnictví, Praha 1995, str. 147, srovnaj etapy osídlování in : Nové osídlení pohraničí..., s. 33-82

půdy velkých zemědělských usedlostí Němců na menší části, nejvýše na 13 hektarů.³³³ Oponenti komunistického návrhu, zastávající požadavek soukromého obdělávání půdy, argumentovali malou velikostí takového selského podniku, která by vylučovala jejich prosperitu, což se později ukázal jako oprávněný argument. Na druhou stranu však bylo tehdejší ministerstvo zemědělství limitováno množstvím usedlostí a jejich velikostí v pohraničí. Majetková držba se vyznačovala výraznými rozdíly ve velikosti hospodářství: nacházelo se zde velké množství hospodářství s velmi malou výměrou půdy (do 1ha) a zároveň velké množství hospodářství s velkou výměrou půdy (nad 30 ha). Bylo proto zapotřebí pro uspokojení všech zájemců vytvořit takový počet hospodářství, který by uspokojil všechny zájemce, a hospodářství takového rozsahu, aby o ně mezi osídlenci byl dostatečný zájem.³³⁴

Druhým velkým otazníkem byly platby za přidělený majetek. Komunisté navrhovali jako úhradu za získané pozemky platbu ve výši nejméně jedné a nejvýše dvou průměrných ročních sklizní. Finanční vyrovnání se mělo pohybovat v rozsahu jedno až tříročního nájemného z objektů. Ministr financí, V. Šrobár, kontroval, že tak nízká úhrada nepomůže zlepšit stav státních financí. Prezident Beneš apeloval na princip nedotknutelnosti soukromého vlastnictví, který se neměl dále porušovat a vytvářet tak případně nebezpečný precedens pro budoucnost. Se svým návrhem vyšších úhrad zůstal Beneš nakonec osamocen, za komunistický návrh se postavili sociální demokraté, lidovci i národní socialisté.³³⁵

V Kuníně bylo půdní vlastnictví početně rozvrstveno mezi všechny velikostní typy hospodářství. Limitní hranice výnosnosti hospodářství se přitom, vzhledem k výborné bonitě půdy, pohybovala níže než jaký byl československý průměr. Za hospodářství, které bylo schopno bez obtíží uživit celou rodinu, kunínští Němci považovali usedlost o velikosti 9 hektarů. (viz. kapitola Obyvatelstvo v obci) Hranice 13 ha, uměle

---

³³² Kubačák, J: Dějiny zemědělství v českých zemích, Praha 1995, str.150

³³³ Nové osídlení pohraničí..., s. 39-42, s. 86

³³⁴ Tamtéž

vytvořená komunisty by proto v Kuníně neměla způsobovat větší problémy, i když je pravda, že velké množství hospodářství mělo rozlohu nad 20 ha. Kamenem úrazu se však stala nezkušenost národních správců a nedostatek pracovních sil, které způsobili, že sklizeň v prvních letech byla velmi nízká.

Na neodborné hospodaření v obci poukazovaly příslušné orgány. V září 1945 zahradnicko-ovocnářský svaz urgoval na ONV v Novém Jičíně na pěstování zeleniny v Kuníně a konstatoval tragickou neodbornost národních správců.³³⁶ Místní zpravodaj v květnu 1946 situaci viděl asi v příliš růžových barvách. Na ONV v Novém Jičíně hlásil, že „zásobování děje se v obci řádně podle předpisu, půda je všechna obdělána, z důvodu odsunu Němců z obce je (však) cítit nedostatek pracovních sil, jelikož v obci se pěstuje značné procento zeleniny,“³³⁷ která je náročná na výrobu. Tuto zprávu však v místním tisku v únoru a v srpnu 1946 popírají dva články o pěstování zeleniny v Kuníně se zostřujícím se tónem, že pokud se pole rychle nezačnou znalecky obdělávat, dojde ke kolapsu dodávek.³³⁸

Kromě neodbornosti národních správců bylo hlavním problémem při zemědělských pracích nedostatek pracovních sil. Dekretem č. 71 z 19. září byla na všechny sudetské Němce, a vzápětí také na Čechy uvalena pracovní povinnost. Vzhledem k tomu, že v obci se nacházelo málo německých mužů, práce na polích i péče o dobytek spočívala, podobně jako za války, na bedrech žen. Jestliže se muži německé národnosti v Kuníně nacházeli, byli většinou nasazováni na práce v důlním průmyslu v Ostravské uhelné pánvi.³³⁹ Do zemědělských prací v Kuníně byli zapojeni také váleční zajatci ze zajateckého tábora v Novém Jičíně – v srpnu jich v Kuníně pracovalo dvanáct, jednalo se však již o jejich

---

³³⁵ Nové osídlení pohraničí..., s. 44-45

³³⁶ SOkA NJ, ONV NJ, spisy, k.č.75 – Okresní osídlovací komise, 4/1885

³³⁷ SOkA NJ, MNV Kunín, spisy, k.č. 4, složka D: nezařazené

³³⁸ Nové Kravaňsko, 1.2.1946: Kunwald – okresní zásobárna zeleninou, Nové Kravaňsko, 9.8.1946: Kunwald – zásobárna zeleniny

³³⁹ Hornictví v Československu trpělo po válce extrémním nedostatkem pracovních sil.

„odsunu“ do Německa.³⁴⁰ Do obce na práci byli také každý den přiváženi internovaní sudetští Němci z tábora v Novém Jičíně.³⁴¹ I přes tyto pomocné síly a pomocné studentské brigády a nově příchozí Čechy však lidé v Kuníně nebyli schopni pole řádně obdělávat a sklízet úrodu. Během první poloviny roku 1946 byla z obce „odsunuta“ převážná část sudetských Němců a původní počtu obyvatel obec nedosáhla ani v roce 1948, kdy v Kuníně žilo 1545 osob.

Na problém nedostatku pracovních sil narážela také průmyslová výroba v Kuníně. Bezprostředně po osvobození došlo pravděpodobně z ekonomických důvodů ke sloučení provozů obou cihelen – panské Bauerovy i statkářské Czeikeho pod jednotnou správou B. Kužílka.³⁴² Zatímco Czeikeho cihelna začala velmi dobře prosperovat, v Bauerově cihelně byl provoz z nedostatku pracovních sil zastaven.³⁴³ Kunínská mlékárna, která byla v nové budově zřízená v roce 1942, slavila podobně jako Czeikeho cihelna výrobní úspěchy. V roce 1946 došlo k jejímu združstevnění a změně názvu na Kravařské mlékařské družstvo v Kunwaldě.³⁴⁴

Velkostatek v Kuníně byl rodině Bauerů zkonfiskován na základě konfiskačního dekretu. Rodina Bauerova byla dokonce v tisku explicitně prohlášena na německou.³⁴⁵ Velkostatkářská půda však nebyla rozparcelována a přidělena v drobných přídělích jednotlivým zemědělcům. Statek byl v celku přidělen Jednotnému svazu českých zemědělců (JSČZ). V odůvodnění žádosti o přidělení velkostatku JSČZ se konstatuje, že *„pokud jde o zemědělce, nemají zájem o příděl statku pro sebe, protože zmíněný statek je v německých obcích (také v Suchdole nad Odrou) s převážnou většinou větších usedlostí.“*³⁴⁶ Připomeňme v této

---

³⁴⁰ SOKA NJ, ONV NJ, spisy, k.č. 282 – Odsun Němců, váleční zajatci; váleční zajatci mají být odsunuti

³⁴¹ SOKA NJ, ONV NJ, spisy, k.č. 286, 12912/III.

³⁴² Nové Kravařsko, 8.6.1945

³⁴³ SOKA NJ, MNV Kunín, spisy, k.č. 4, složka D: nezařazené. Zpráva předsedy MNV Kunín J. Mitasze ONV NJ, 21. 5. 1946

³⁴⁴ Nové Kravařsko, 1.3.1946

³⁴⁵ Nové Kravařsko, 22.2.1946

³⁴⁶ SOKA NJ, f. ONV NJ, k.č. 300: Okresní osídlovací komise, č.j.625 – doporučení přídělu velkostatku

souvislosti množství žádostí o přiděl půdy z roku 1946, které byly kvůli nedostatku půdy v obci zamítnuty.

Zemědělská výroba v obci po válce podléhala stále silnějšímu trendu zespolečňování. Jak jsem zmínila výše, JZD bylo v obci oficiálně ustanoveno v roce 1949, k hospodářsko-technické úpravě půdy, tj. pověstnému rozorání mezí a zničení tradičního způsobu hospodaření i vzhledu krajiny, zemědělci v Kuníně přistoupili v roce 1954. Události, které obec postihly po únorovém převratu v roce 1948, se však již vymykají rozsahu této práce. Uzavřeme tuto podkapitolu konstatováním, že úroveň objemu produkce potravin v Československu z přelomu let 1936/37 bylo dosaženo až v roce 1960.³⁴⁷

Odsun kunínských Němců.

„Odsun“ Němců z Československa byl právně podmíněn rozhodnutím „Velké trojky“ v Postupimi v létě 1945 o organizovaném humánním „odsunu“ Němců z Československa a z dalších částí středovýchodní a východní Evropy. Ústřední směrnice k provádění soustavného „odsunu“ schválila československá vláda 14. prosince 1945. Rámcové plány měly být vypracovány Osídlovacími úřady v Praze a Bratislavě, konkrétní postup v jednotlivých regionech měl zajišťovat aparát národních výborů, resp. správních komisí ve spolupráci s bezpečnostními složkami, okresními úřady ochrany práce, fondy národní obnovy, s orgány pověřenými zemědělským osídlováním a oblastními osídlovacími úřady.³⁴⁸ „Odsun“ podléhal směrnicím ministerstva vnitra.³⁴⁹

V podstatě bezprávné postavení kunínských Němců bylo v roce dovršeno jejich „odsunem“ z Československa během března až listopadu 1946. Kunínští Němci byli „odsunováni“ z Horního (tzv. Hodslavického) nádraží v Novém Jičíně. Před samotným transportem byli vždy přibližně 10 dní internováni v novojičínském sběrném středisku v Anenské ulici

---

³⁴⁷ Burešová, J.: Osudy československého zemědělství po II.světové válce, in: HO, 8.ročník, str.177

³⁴⁸ Staněk, T.: Předpoklady, průběh.. s. 52-53

³⁴⁹ Zejména Směrnice k provádění soustavného odsunu Němců č.j. B-300/1990-45, která byla později dalšími směrnicemi doplňována a upravována

(Anna-Berg).³⁵⁰ Délka pobytu byla různá, ve středisku pobývali několik dní, avšak i týdnů. Z pobytu ve středisku měli sudetští Němci panickou hrůzu. Obávali se otravy jídla i zlovůle stráže.³⁵¹ Jak jsme viděli, jejich obavy byly podloženy skutečnými událostmi.

Následující tabulka uvádí data transportů, ve kterých byli sudetští Němci z Kunína „odsunuti“, a počet „odsunutých“ osob.

<i>Datu m odjezdu transportu z N. Jičina</i>	<i>Počet t kunínských h Němců</i>	<i>Poznámka (cíl, hraniční přechod, vyplácená peněžní částka)</i>
11.3.1946	8	USA zóna, Furth im Wald, 1000,- RM
30.3.1946	3	Dále platí, co výše.
12.4.1946	2	
26.4.1946	257	Podle oficiálních údajů mělo být z obce odsunuto 300 osob.
2.5.1946	18	
19.5.1946	6	Ačkoliv mělo být podle oficiálního údaje odsunuto z Kunína 15 osob, ve výčtu se nachází jen necelá polovina ³⁵² , 500,- RM
28.5.1946	24	Podobné nesrovnalosti v počtu osob jako u předchozího transportu.
6.6.1946	3	Podobné nesrovnalosti v počtu osob jako u předchozího transportu.
16.6.1946	218	Rozpisy počtu osob z jednotlivých obcí dále už jen sporadicky.
26.6.1946	8	
30.6.1946	10	
7.7.1946	40	
21.7.1946	7	
28.7.1946	13	
1.8.1946	193	

³⁵⁰ SOkA NJ, f. ONV NJ, k.č. 285, hlášení ONV NJ, 9.4.1946

³⁵¹ Vzpomínky E. Golda, k.č. 7, s. A

³⁵² SOkA NJ, ONV NJ, k.č. 288: Transporty 26.4, 2.5., 19.5.1946, evidence, seznamy

7.8.1946	196	
15.8.1946	13	
24.8.1946	19	
18.9.1946	Seznamy chybí	
27.11.1946	12	Transport vypraven do sovětské okupační zóny., 500,- RM
<i>Celkový počet odsunutých osob</i>	<i>1050</i>	

Data transportu kunínských Němců a jejich počty; Tab. č. 10

Kunínští Němci byli „odsunuti“ v 19 – 20 transportech.³⁵³ Odsunuto bylo 510 žen, 231 mužů a 309 dětí do 15 let. Celkový počet oficiálně „odsunutých“ osob je však přibližně o 700 osob nižší, než jak by odpovídalo počtu kunínských obyvatel německé národnosti.³⁵⁴ Jak si tuto nesrovnalost vysvětlit? Především musíme odmítnout případné hypotézy o masových ztrátách na životech v prvních měsících po osvobození. Ačkoliv byli Němci v Kuníně vystaveni šikaně a nesvéprávnému zacházení, na životech s výjimkou prvních poválečných týdnů nebyli. Nepřesnost mezi oficiálními údaji a počtem osob německé národnosti, o kterých předpokládáme, že by se v Kuníně měly v době „odsunu“ nacházet, mají jiné příčiny:

Nesrovnalostmi trpí samotné seznamy, které jsou značně neúplné a které nebyly vedeny pečlivě - podle hlášení z Kunína ze dne 13.2.1946 k „evakuaci“ je v obci určeno 346 mužů, 644 žen a 342 dětí, což je o více než 100 osob více než v seznamech transportů.³⁵⁵ Vzhledem k tomu, že se sudetským Němcům před „odsunem“ vydávaly evidenční lístky, je

³⁵³ SOKA NJ, ONV NJ, Odsun Němců – transporty, evidence, seznamy, k.č. 287 - 296

³⁵⁴ Podle sčítání lidu z roku 1939 v Kuníně žilo 1896 osob, viz. výše., rozdíl cca 100 osob nechávám jako rezervu pro Čechy, kteří v obci žili během války.

³⁵⁵ Tamtéž, k.č. 284, hlášení MNV Kunín, 13.2.1946

pravděpodobné, že je tento údaj přesnější než samotné seznamy z transportů.³⁵⁶

Početní rozdíly pramení také z faktu, že ne všichni kunínští Němci se po válce v Kuníně nacházeli. Někteří se nevrátili zpět z útěku před frontou, někteří odjeli už v posledních měsících války. K těmto osobám je nutno připočítat válečné zajatce a padlé vojáky. Zatímco počty válečných zajatců z Kunína neexistují, válečné ztráty na životech zaznamenává Heimatbuch.³⁵⁷ Na základě jeho údajů v důsledku válečných událostí zemřelo 139 občanů Kunína, z toho 8 žen a 5 dětí. Do tohoto počtu jsou zařazeny i úmrtí v důsledku přestřelky z října 1938, sebevražda dvou rodin, osoby zemřelé na útěku před frontou i oběti českého a sovětského „vypořádávání účtů“. Na frontě padlo nebo v zajetí zemřelo 68 kunínských vojáků Wehrmachtu, 41 příslušníků Wehrmachtu zmizelo beze stopy.

Pomůžeme-li si jednoduchými matematickými počty a tyto zemřelé odečteme od počtu obyvatel německé národnosti, zůstane přibližně 580 osob, o jejichž osudu statistiky nepodávají informace. Toto číslo se zmenší na asi 460, vyjdeme-li z dopočtu mužů k „odsunutým“ ženám nad 16 let bez partnera.

Technické provedení odsunu jednotlivých transportů se řídilo jednotným scénářem. Ve 4 hod. ráno bylo vojskem a Sborem národní bezpečnosti (SNB) uzavřeno Horní nádraží v Novém Jičíně. SNB znemožnilo „*jakýkoliv styk osob určených k odsunu s jinými osobami*“ – uzavřelo ulice, kterými „odsunovaní“ procházeli. Ve 4 hod. ráno se začaly nakládat zavazadla, resp. začala být dovážena na nádraží. Budíček ve sběrném středisku byl ráno v 5 hod., v 6 hod. následovala snídaně. Tzv. vagónování, tj. nástup Němců do dobytčích vagónů, probíhal na třikrát v důsledku nedostatku personálu. Jednotlivé vlakové soupravy odjížděly z Horního nádraží vždy v 11.30, 13.00 a 15.30, a spojily se v Hodslavicích, odkud dále pokračovaly dále do Valašského Meziříčí a

³⁵⁶ SOkA NJ, ONV NJ, k.č. 283, hlášení MNV Kunín

³⁵⁷ Heimatbuch Kunewald, s. 271-279

Hranic na Moravě. Do hraničního Furth im Wald v americkém pásmu Německa přes Prahu transporty dorazily většinou tři dny po výjezdu z Nového Jičína.³⁵⁸

Vidíme, že transporty byly po technické stránce pečlivě připravovány. Jejich oficiálně proklamovaný humánní ráz však zaniká po nánosem úředního slovníku, popisujícího masové přesuny obyvatelstva. Nejvíce osob z Kunína bylo „odsunuto“ v transportu ze 26. dubna, jehož osnova zněla takto:³⁵⁹ „16.4. bude odsunuto z Kunwaldu 300 osob do přikázaných hostinských místností, dne 15.4. budou prohlédnuty obvodním lékařem. Téhož dne dostaví se na MNV do Kunwaldu okresní bezpečnostní referent Válka a velitel sběrného střediska Hajda, kteří budou přítomni odchodu 300 Němců z obce Kunwald do továrny ESKA v Novém Jičíně. Dostaví se v 5 hod., odkud odpochoďují do N.J. Zavazadla jim budou odvezena povozy místních obyvatel.(...) Dva členové MNV budou přítomni odvozu zavazadel a odchodu Němců, kde se zúčastní v továrně ESKA prohlídka zavazadel. Prohlídka započne v 7.30 za účasti: okresního bezpečnostního referenta V., velitele sběrného střediska H., vrchního tajemníka berné správy, jednoho člena finanční stráže, jednoho člena SNB, dozorkyně, které provedou osobní prohlídku u žen a dozorcí, kteří provedou osobní prohlídku u mužů.(...) MNV Fulnek, Kunwald a N.J. zařídí, aby osoby přicházející v úvahu pro odsun si vzaly s sebou kbelíky a aby se zásobily potravinami na sedm dní. Po opuštění bytu aby tyto zalepili páskou. (...).“

Následující zpráva podává hlášení o transportu ze 7. srpna, v rámci kterého bylo z Kunína „odsunuto“ 196 osob:³⁶⁰ „Osoby určené k odsunu byly převzaty po prohlídce v budově ESKA v Novém Jičíně a do sběrného střediska přišly pěšky. Jen osoby přestárlé a všechna zavazadla byly dopraveny autem do sběrného střediska. Prohlídky prováděli úředníci finanční správy z Přerova. K odsunu určení byli odvedeni ze sběrného střediska pěšky. Všechna zavazadla a všechny osoby přestárlé byly

³⁵⁸ SokA NJ, ONV NJ, k.č.282, Odsun Němců, plán III. odsunu

³⁵⁹ SokA NJ, ONV NJ, k.č. 282, Odsun Němců, plán IV. odsunu

dopraveny nákladními auty na nádraží. Evakuovaní byli ze 70% vybaveni vlastními svršky a ze 30% sběrným střediskem. Dne 4.8. byli všichni k transportu určen zaprášení D.D.T. za součinnosti obou táborových lékařů Dr. Kozla a Dr. Blaschkeho(...) a pod dozorem úředního lékaře MuDr. Cholevy Dne 6.8. byli všichni k transportu určení prohlédnutí úředním lékařem MuDr. Cholevou, který shledal jejich stav dobrým. Každému z evakuovaných bylo vyplaceno 500,- RM. Odsun probíhal hladce, za spolupráce členů SNB, a bez závad. Vlak s odsunovanými byl vezen ve třech částech do Hodslavic, kde byl dopravován dále. (...) Sanitní personál byl určen z odsunovaných.“

Na základě směrnice ze 20.6.1946 si sudetští Němci do amerického pásma mohli vyvézt 70 kg na hlavu.³⁶¹ Doporučováno bylo vzít si vše, čeho bylo v Německu nedostatek: kuchyňské nářadí a nádobí, polštáře a ložní prádlo, přikrývky, peřiny, kočárky a menší skladné vozíky, speciální výbavu pro výkon povolání. Váha zavazadel, které bylo možno vyvézt, stoupala s časem. Na začátku roku 1946 se jednalo o 50 kg. Od začátku „odsunů“ měli Němci také právo vzít si s sebou snubní prsten, později mohli vyvézt hodinky a budík, jestliže nebyly z drahého kovu, bible, potřebné osobní doklady, spořitelní knížky a doklady o vlastnictví v Německu.³⁶² Vzhledem k „mizení“ majetku po válce však sudetští Němci často nedisponovali ani základními věcmi k životu, natož aby byli schopni vyvézt 70 kg na osobu. Kunínští Němci se nesnažili (nebyli schopni) brát si s sebou více než bylo povoleno.³⁶³

Nejméně tři dny trvající jízda v dobytčích vagónech, ve kterých byli lidé namačkáni bez ohledu na zdravotní stav, staří i pohlaví jednotlivých osob, byla traumatizujícím zážitkem. Sudetští Němci byli transportováni do neznáma. Dorazili do zničeného Německa, ve kterém byla několik let po válce nouze o potraviny i ubytování.³⁶⁴ Němečtí starousedlíci je přitom

---

³⁶⁰ SOKA NJ, ONV NJ, k.č. 282, Odsun Němců, hlášení: Zpráva o XVI. odsunu z okr. N.J. ze dne 7.8.1946

³⁶¹ Podle p. Schwajdy si při transportu v červnu 1946 mohli odvézt jen 50 kg. „Vždyť jsme ale ani těch 50 kg neměli!“, in: Vzpomínky A. Schwajda, k.č. 9, s. A

³⁶² Tamtéž, směrnice ze 20.6.1946

³⁶³ SOKA NJ, ONV NJ, k.č. 283, hlášení SNB Kunín, 1.3.1946

³⁶⁴ Vzpomínky p. Nitschmanna, k.č. 3, s. A

nevítali s otevřenou náručí, ba naopak. Pocitem bezpráví a těžké rány osudu kunínští Němci, kteří prožili válečné a poválečné události, trpí dodnes.

Přesto však pro mnohé, zvláště mladší generaci, znamenal „odsun“ konečně nový začátek. Poválečná doba byla pro tuto generaci natolik stresujícím obdobím, že „odsun“ mnohdy s úlevou očekávali. H. Layer vzpomíná na osvobozující pocit, když se v Německu konečně nemusela ohlížet, kdo za ní jde.³⁶⁵ O poznání hůř však „odsun“ snášela starší generace, která větší část života prožila v Kravařsku a v novém německém prostředí se orientovala obtížně a s nevolí. Zvláště pro ni byl „odsun“ životním traumatem.

Závěr:

Poválečné roky jsou pro Kunín obdobím bohatým na události i změny dalekosáhlého charakteru. V první řadě v Kuníně s konečnou platností triumfoval nacionalismus. Sudetští Němci byli vystaveni podmínkám, ve kterých jim bylo znemožněno být jen minimálně normálně žít, neboť se prioritním zájmem české veřejnosti stal jejich „odsun“. Bezprostředně po osvobození Kunín prožil totální výměnu obyvatelstva. Po návratu sudetských Němců z útěku před frontou už obec nebyla německá, ale česká.

Češi v obci začali hned v prvních dnech vzali situaci do svých rukou: Založili Národní výbor, obsazovali německé domy i usedlosti. Jejich zkušenosti s hospodařením však byly v naprosté většině případů minimální, což se negativně odrazilo jak na stavu hospodářství, tak kvalitě veřejného života. Konfiskace německého majetku bez náhrady i přidělování bez vyšší kompenzace mělo dalekosáhlé důsledky v přítomnosti i budoucnosti. Jednak došlo k velkým materiálním škodám, vzápětí se česká nezemknutost s půdou a majetkem, nezkušenost v oblasti hospodaření i touha po větší provázanosti mezilidských vztahů promítly překotně podpoře kolektivizaci.

---

³⁶⁵ Vzpomínky H.Layer, k.č. 12, s. B

8. Závěr

Pro připojení německé obce Kunín k Československu po skončení druhé světové války začala národnostní otázka v obci nabírat na důležitosti, ba co více, začala být pro ostatní události v obci podmiňující. Na jejím uspokojujícím řešení závisel rozvoj obce i jejích občanů. Její umělé upozadování mocenskými silami „konečným“ řešením, ať z německé nebo z české strany, se v konečném důsledku ukázalo neprospěšné především pro obec samotnou, pro její vzhled, prosperitu a tím i kvalitu života jejích občanů.

Období mezi koncem První světové války a „odsunem“ Němců z Československa je tématicky velmi bohatým úsekem. Toto časové rozpětí jsem zvolila z toho důvodu, že jeho jednotlivé etapy se navzájem podmiňují: ačkoliv však jedna událost zapříčiňuje druhou, ona druhá již není plně vysvětlitelná jen událostí první. K úvaze nabízím tvrzení k nejvíce kontroverznímu tématu postavení sudetských Němců v Československu po roce 1945. Česká vlna nenávisti vůči Němcům byla zapříčiněna sudetoněmeckým úsilím o rozbití Československa i přepisováním viny sudetským Němcům na válečných zvěrstvech nacismu. Dokáže tato výpověď plně vysvětlit poválečné všeobecně akceptované nehumánní revoluční právo? Domnívám se, že nikoliv. Příčiny dobových nálad, přesvědčení o tom, co je a co není v pořádku a lidské, jsou mnohem rozmanitější. Vedle objektivních okolností (jako jsou délka i urputnost bojů, nacistické rasové zákony a jejich nekompromisní zavádění do praxe) ono obecné mínění, díky kterému bylo v kulturně vyspělé Evropě možno „odsunout“ miliony lidí, zapříčinilo tehdejší rozmístění sil i potřeby doby.

Má-li historické bádání novodobých ději přispět k porozumění toho, co se v minulosti událo, nesmí se vyhýbat burcujícím tématům. Při dodržení badatelských pravidel takovouto tematizací nejednoznačného do přítomnosti vnáší prvek neklidu. S nutkáním hodnotit jsem se během práce o dějinách Kunína ve sledovaném období setkávala na každém kroku. Ze

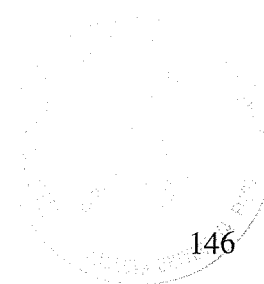
strany obou národností na mě dorážely představy o tom, jak minulost „vypadala“, resp. jak jedinečně vypadat mohla. Tento tlak byl o to silnější, že s osobami a prostředím, o kterých tato práce pojednává, jsem v blízkém osobním vztahu. Odolat mu šlo jediným způsobem – nebrat na něj ohledy.

Národnostní poměry v Kuníně v letech 1918 – 1946 prošly bouřlivými zvraty. Ačkoliv se na první pohled může zdát, že se jedná o historii boje „kdo z koho“, bylo mou snahou poukázat na širší dějinné souvislosti i tehdejší diskurs, které podobné jednoznačné premisy zpochybňují. Tímto nemám na mysli pouze snesení důkazů o existenci faktů, které takovéto závěry zpochybňují, jako např. smíšená manželství v Kuníně mezi válkami nebo přátelská pomoc Čecha sudetskému Němci po osvobození, i když i ty jsou samozřejmě relevantní. Ale především zodpovídání permanentně přítomné otázky „proč“? Proč sudetští Němci jasně nerozeznali nebezpečí nacismu? Proč Češi za války zůstali v Kuníně? Proč se sudetští Němci po útěku před frontou vrátili do Kunína? Na tyto otázky samozřejmě existuje hned několik možných odpovědí. Přesto však žádná z nich osamoceně ani všechny dohromady nepodávají uspokojivou odpověď.

Spokojit se totiž s jakýmkoli odpověďmi by bylo krajně nezodpovědné. Skutečnost je natolik barvitá, že postihnout ji v její celistvosti je téměř nemožné – z toho důvodu ona potřeba kontroverze, upozorňování na nejasné. Tváří tvář pamětníkům si nebezpečí osvojit si v práci monopol na pravdu uvědomuji zřetelně. Pravd je tolik, kolik je pohledů na skutečnost. Tímto konstatováním v žádném případě nerelativizuji závěry, ke kterým jsem na konci každé z kapitol dospěla. Připomínám jen, že přestože se práce na tématu striktně řídila vědeckými pravidly, vnášela jsem do textu vědomě hodnocení člověka počátku 21. století, usilujícího o porozumění a smíření mezi oběma národy poukázáním na to, že kromě mocenských sil ve veřejném životě působí mnoho jiných prvků.

Přestože však všechny události nejsou jen výslednicí působení mocenských sil, spravedlnost v historii hledat nelze. Více než znalost

dějin Kunína v letech 1918 – 1948 nám proto pro přítomnost pomůže spíše reflexe o našem způsobu přemýšlení o oněch klíčových místech dějin, vzpomínky na něž jsou dokonce i v přítomnosti živé a ovlivňují naše jednání možná víc, než si připouštíme. Bádejme pro historii samu, přiznávat svým pokusům domoci se pravdy větší důležitost je bláhové.

9. Seznam pramenů a literatury

Prameny:

a) Archivní prameny:

Státní okresní archiv v Novém Jičíně

- fond Archiv Obce Kunín, 1785- 1940,
  - Kniha obecních příslušníků
  - Kniha protokolů obecní rady (1927 – 1942)
  - Kniha domovních listů
  - Kniha příjmů a výdajů obce Kunewald pro pracovní rok 1940
  - Kniha ze zasedání obecního zastupitelstva
- fond Landrát NJ, spisy
- fond MNV Kunín, 1945 – 1975, spisy
- fond JZD Kunín, 1953 – 1967, spisy
- fond Okresní osídlovací komise – úřadovna NPF, spisy
- fond ONV NJ, spisy

Kronika Kunína (1953 – současnost), uložena na Obecním úřadě v Kuníně

Kronika České menšinové školy (1920 – 1938), uložena na Základní škole v Kuníně

b) Periodika:

Deutsche Volkszeitung

Nové Kravaňsko

Věstník české menšiny

c) Paměti:

Paměti Adolfa Purra

d) Vzpomínky pamětníků:

- Rozhovor s Anneliese Husar, roz. Peter (nar. v Kuníně v roce 1937, č.p. 62), natočený 25.8.2003 v Neckarsulmu, BRD
- Rozhovor s Hildegard Layer, roz. Kopetschke (nar. v Kuníně v roce 1922, č. p. 82), natočený 30.8.2003. ve Vaihingen, BRD
- Rozhovor s Edmundem Nitschmann (nar. v Kuníně v roce 1930, č.p. 126), natočený 24.8.2003 v Leimenu, BRD
- Rozhovor s Melittou Kratschmar, roz. Barwig (nar. v Kuníně v roce 1930, č. p. 277), natočený 22.8.2003 v Leimenu, BRD
- Rozhovor s Fridericke Böhm, roz. Schindler (nar. v Bělottíně v roce 1922, Kunín – č.p. 13), natočený 24. a 25. 8.2003 v Bad-Rappenau, BRD
- Rozhovor se Siglind Drost, roz. Purr (nar. v Kuníně v roce 1929, č.p. 6), natočený 1.9.2003 v Teutschentalu u Halle , BRD

- Rozhovor s Aloisí Schwajda, roz. Holaschke (nar. v Kuníně v roce 1918, č.p.134), natočený 31.8.2003 v Ludwigsburgu, BRD
- Rozhovor s Edelhardem Gold (nar. v Kuníně v roce 1930, č.p. 199), natočený v 26.8.2003 v Tübingen, BRD; dopis E. Golda autorce ze dne 24.8. 2003
- Rozhovor s Martou Gold, roz. König (nar. v Kuníně v roce 1927, č.p. 194) a Heinrichem Gold (nar. v Kuníně v roce 1921, č.p. 173), natočený 29.8.2003 v Albershausenu, BRD
- Rozhovor s manžely Friedrichovými, natočený 23.8.2003 v Leimenu, BRD; materiály poskytnuté autorce Heinrichem Fridrichem Elsy Buchholz, roz. Hückel (č.p. 222) a Marthy Friedrich (č.p. 111)
- Rozhovor s Andělou Schillerovou, roz. Kovářovou (nar. v Kuníně 1925, č.p. 6), natočený 10.9.2003 v Bartošovicích u Nového Jičína, ČR

Literatura:

- Andrýsek, R.: Nový Jičín za německé okupace, in: Čtení o Novém Jičíně, MNV NJ 1963.
- Arburg, A. von: Tak či onak. Nucené přesídlení v komplexním pojetí poválečné sídelní politiky v českých zemích, In.: Soudobé dějiny, 3/2003.
- Beneš, Z.: Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území, Praha 2002.
- Benz, W., Graml, H., Weiss, H.: Enzyklopädie des Nationalsozialismus, München 2001.
- Blackwellova encyklopedie politického myšlení
- Broklová, E.: Československá demokracie: politický systém ČSR 1918-1938, Praha 1998.
- Buka, T.: Osídlení Trutnovska po květnu 1945., Diplomová práce, FF UK 2005.
- Burešová, J.: Osudy československého zemědělství po II.světové válce, in: HO, 8.ročník (1997), č. 7/8
- Čapka, F., Slezák, L., Vaculík, J.: Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce, Brno 2005.
- Dejmek, J., Kuklík, J. Němeček, J.: Kauza tzv. Benešovy dekrety. Historické kořeny a souvislosti. Tři české hlasy k diskusi. Historický ústav AV ČR, Praha 1999.
- Epstein, L: Gedanken zum „böhmischen“ Staat, Praha 1918.
- Gellner, E.: Nacionalismus, Brno 2003.
- Die Gemeinen des Reichsgaues Sudetenland: Ausführliche Ergebnisse der Volks-, Berufs u. Betriebszählung vom 17.5.1939, Warnsdorf 1941.
- Grulich, T: Problematika počátku osídlování pohraničí a plány na osídlování.; in: Etnické procesy v novoosídleném pohraničí (Dělnictvo v etnických procesech), sv. 2. Praha 1986
- Hanák, J. Úsilí sudetských Němců o rozbití ČSR před Mnichovem s přihlédnutím k poměrům na Novojičínsku, in: Mnichov není jen historie, Okr.vl.m.NJ 1965.

- Hanák, J.: Historická reminiscence na léta okupace v okrese Nový Jičín, In: Almanach obětí nacismu okresu Nový Jičín, (ed.), Okr. Úř. Nový Jičín 1998.
- Hanák, J.: Nový Jičín po osvobození, In.: Čtení o Novém Jičíně, MNV NJ 1963.
- Heimatbuch Kunewald, Oberhaching 1979.
- Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960, sv. XIV, Olomouc 1995.
- Hobsbawm, E.J.: Národy a nacionalismus od roku 1780: program, mýtus, realita, Brno, 2000.
- Hroch, M.: V národním zájmu: požadavky a cíle evropských národních hnutí devatenáctého století ve srovnávací perspektivě, Praha 1999.
- Juněcová, J.: Vznik JZD 1948-49, Edice dokumentů ke vzniku JZD – Zemědělské družstevnictví, Praha 1995
- Kaplan, K.: Pravda o Československu 1945-1948, Praha 1993.
- Kárník, Z. (Ed.): Sborník k problematice multietnicity, Praha 1996.
- Kárník, Z.: České země v éře První republiky, I. díl, Vznik, budování a zlatá éra republiky, Praha 2003.
- Kárník, Z.: České země v éře První republiky, III. díl, O přežití a o život, Praha 2003.
- Kárník, Z.: České země v éře První republiky., II. díl, Československo a české země v krizi a v ohrožení, Praha 2002.
- Kastner, Q.: Osídlování českého pohraničí od května 1945 (na příkladu vybraných obcí Litoměřicka, Ústí nad Labem 1999.
- Klimek, A.: Říjen 1918: Vznik Československa, Praha 1998.
- Kolektiv autorů: Blackwellova encyklopedie politického myšlení, Brno 2000.
- Kolektiv autorů: Československé dějiny v datech. Praha 1986.
- Kolektiv autorů: Ottův slovník naučný. Fotoreprint vydání z roku 1867.
- Kořalka, J.: Češi v Habsburské říši a v Evropě 1815 – 1914, Argo, Praha 1996
- Kuklík, J.: Mýty a realita tzv. Benešových dekretů, Praha 2002.
- Křen, J.: Konfliktní společenství, Praha 1999
- Kubačák, A.: Dějiny zemědělství v českých zemích, Praha 1995
- Kubový, J.: Dějiny Kunína, MNV Kunín 1970.
- Kučera, J.: Odsun nebo vyhnání?, Praha 1992.
- Kučera, R.: Kapitoly z dějin střední Evropy, Praha 1989.
- Kural, V., Radvanovský, Z. a kol, „Sudety“ pod hákovým křížem, Ústí nad Labem 2002.
- Kural, V.: Češi, Němci a mnichovská křižovatka, Praha 2002.
- Kural, V.: Konflikt místo společenství?, Praha 1993
- Malá, I., Kubátová, L.: Pochody smrti, Praha 1965.
- Mikule, V.: Dekrety prezidenta republiky po 50 letech, in: Kural, V. A kol: Studie o sudetoněmecké otázce, Praha 1996.
- Myška, M: Novojičínsko od Mnichova k 15. březnu 1939, in: Sborník Mnichov není jen historie, Okr. vl. úst. v NJ 1965.

- Nebeský, J.J.K.: Příběh lágru, Internační tábor a perzekuce Němců v Hranicích (1945-1946), Hranice na Moravě 2003.
- Nosková, H.: Národní a národnostní politika Československa v letech 1945-1946, In: Acta conternporeanea, ed. J. Pecka, Praha 1998.
- Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století, ed.: Křen, J., Broklová, E., Praha 1998.
- Otto, K.: Přehled dějin Nového Jičína do roku 1938, in: Čtení o Novém Jičíně, MNV Nový Jičín 1963.
- Ottův slovník naučný
- Rataj, J.: O autoritativní národní stát, Praha 1997.
- Retrospektivní lexikon obcí okresu Nový Jičín, SOkA NJ 1988.
- Sborník dokumentů k vnitřnímu vývoji v českých zemích za 1. světové války 1914 – 1918, I.-V., Praha 1993-1997.
- Slezák, L.: Osídlování pohraničí českých zemí v letech 1945-1959, In: Hospodářské dějiny 6, Praha 1998.
- Smola, F.: Da erkene ich ihn nur auf Grund der Manchettenknöpfe wieder, In: Belvedere, 2001/2
- Sobota, E.: Národnostní autonomie v Československu?, Praha 1938.
- Sobota, E.: Naše ústava, jak zní a jak ji máme čísti, Praha 1935.
- Staněk, T.: Odsun Němců z Československa 1945 – 1947, Praha 1991.
- Staněk, T.: Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa 1918 – 1948, Ostrava 1992.
- Staněk, T.: Tábory v českých zemích v letech 1945 -1948, Slezský ústav Slezského zemského muzea v Opavě, Šenov u Ostravy 1996.
- Šebestík, J., Lukeš, Z.: Přehled předpisů o Němcích a osobách považovaných za Němce, Praha, Ministerstvo vnitra 1946.
- Šedivý, I.: Češi, české země a Velká válka 1914 – 1918, Praha 2001.
- Šmahel, F.: Idea národa v husitských Čechách, Praha 2000.
- Theodoridisová, A.: Německá menšina na Královedvorsku po II. světové válce, Ročenka SOkA Trutnov 1999.
- Třeštík, D.: Myslet dějiny, Praha – Litomyšl 1999.
- Urban, O.: Česká společnost 1848 -1918, Praha 1982.
- Vaněk, Orální historie ve výzkumu soudobých dějin, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2004.
- Veber, V.: Dějiny Rakouska, Praha 2002.
- Vrtbata, J.: Přehled veřejné správy v odtržených zemích Československa po Mnichovu, in: ČČH, 12, 1962.
- Zimmermann, V.: Sudetští Němci v nacistickém státě, Praha 2001.

